Nancy Lindisfarne

ŞAM'DA RAKS

ÖYKÜ

Türkçesi: H. Aslı Köksal

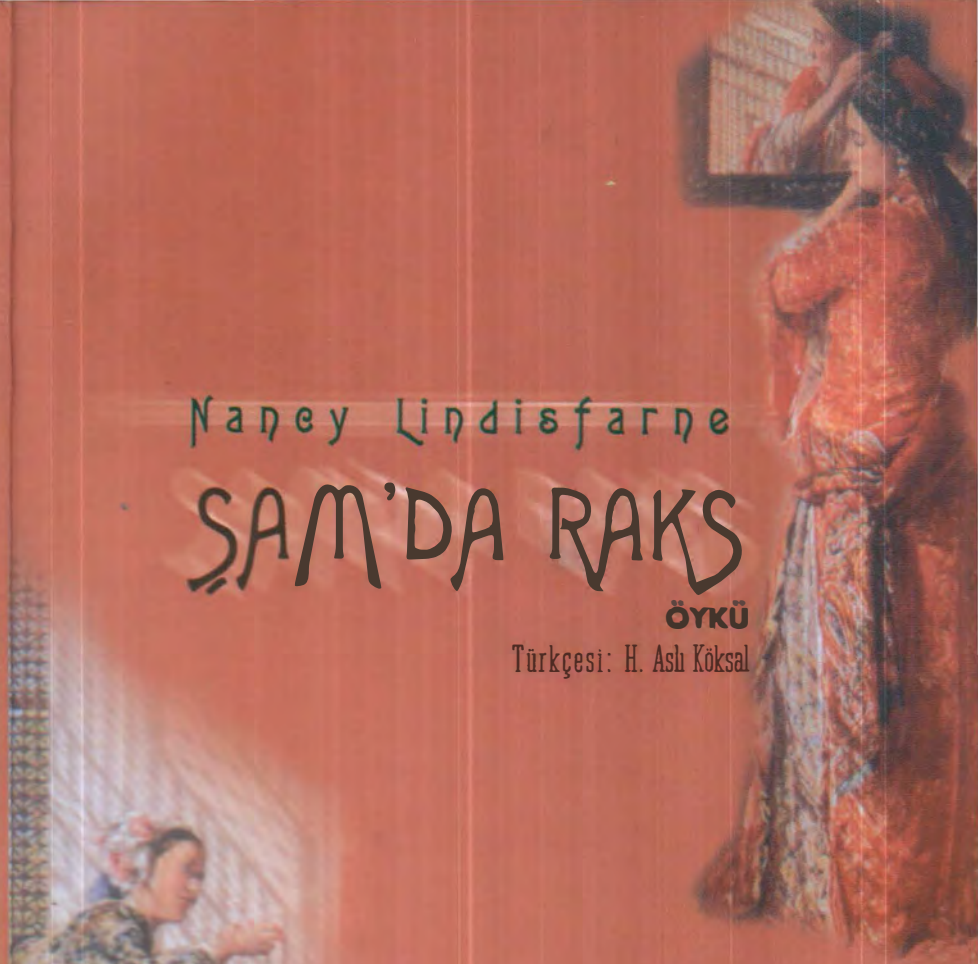

İMGE kitabevi

Nancy Lindisfarne ŞAM'DA RAKS

Nancy Lindisfarne, Nancy Lindisfarne Londra Üniversitesi, Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu, Arap Dünyası Antropolojisi Bölümü'nde öğretim üyesidir. İran, Afganistan, Türkiye ve Suriye'de etnografik alan çalışmaları yapmıştır. Ortadoğu'da cinsiyet, evlilik ve İslam üzerine yazmış olduğu birçok makalesi vardır. Bu makalelerini 1994'te yayımlanan iki ciltlik *Dislocating Masculinity and Languages of Dress in the Middle East* adlı eserinde toplamıştır. *Bartered Brides; Politics, Gender and Marriage in an Afghan Tribal Society* adlı bir eseri bulunmaktadır.

H. Aslı Köksal, 1975 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gebze'de tamamladıktan sonra Hacettepe Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Öğrenimine halen Hacettepe Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümü'nde Yüksek Lisans öğrencisi olarak devam etmektedir.

Nancy Lindisfarne
Dancing in Damascus
ISBN 975-533-355-X
© Nancy Lindisfarne, 2002
© İmge Kitabevi Yayınları, 2002
Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Temmuz 2002

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Hasan Tahsin Benli

Yayıma Hazırlayan
Tayfun Atay

Düzelti
Alaattin Topçu

Kapak
Nurafer Kars

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset (312) 418 70 93/94

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10 - 419 46 11 • Faks: (312) 425 29 87
İnternet: www.imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr

İmge Dağıtım

Ankara
Konur Sokak No: 43/A Kızılay
Tel: (312) 417 50 95/96 - 418 28 65
Faks: (312) 425 65 32

İstanbul
Mühürdar Cad. No: 80 Kadıköy
Tel: (216) 348 60 58
Faks: (216) 418 26 10

Nancy Lindisfarne

Şam'da Raks

(Öyküler)

Türkçesi
H. Aslı Köksal

İçindekiler

Kaplumbağa 9
Gerçek Aşk 25
Deniz Anası 39
Taze Kayısılar 51
Yabancı 59
Kutu (1959) 73
Sevimli Oyunlar 91
Sırtlanın Pisliği 107
Ghalia'nın Düğünü 121
Son Sözler: Korsan Çorapları 139
Kaynakça 179

Edward, Anna ve Ruard'a Sevgilerimle

Kaplumbağa

Omm Kasım, üç erkek çocuk annesiydi. En büyükleri ve en önce evlenmesi gereken Kasım, ortancası Başar ve en küçükleri de Faiz. Yalnız şimdi her şey ters yüz olmuştu. Kendisi için çok az şey isteyen ve oğullarıyla gurur duyan Omm Kasım, Faiz o Pasaklı'yla evlenince yıkıldı. Faiz'in karısı, her yaptığı kötü ve yanlış olan bir yaratıktı. Pasaklı, Omm Kasım'ın sevgiyle sardığı, bağrına bastığı, çocuklara bakan ve ev işleri için ortalıkta dolaşan biri olmaktan öte hiçbir şey değildi.

Omm Kasım, biliyordu ki tüm hayatı, akşamları, Kasım, Başar, Faiz ve Pasaklı salondaki iki uzun divana çöreklenip, sigara içip, tartışıp, kanalları değiştirirken, televizyon izlemekle, Pasaklı'dan çay ve atıştıracak bir şeyler istemekle geçecekti. Ebu Kasım da orada olacaktı elbette, en azından yemek tepsisini mutfaktan kendisi alabiliyordu.

Her akşam dokuz civarları bir de zavallı kambur Zehra ürkekçe ön kapıyı çalar ve divanın televizyondan en uzak köşesine otururdu. Omm Kasım, bu üç oğlanın annesi olmanın rahatlığına alışkındı, Zehra'nın zavallılığına da. Biliyordu ki, Zehra gelmezse kimse niye gelmediğini bile sormazdı. Ancak bu Pasaklı'nın gelişiyle, Omm Kasım kimin hayatının daha kötü olduğundan emin değildi artık. Oğlanlarla ilgili en kötüsüyse, hayatlarının geri kalanını da onlarla beraber geçirecek oluşuydu.

Omm Kasım, geriye dönüp baktığında, geçmişinde özlediği bir şeyler var mı diye düşündü, bulamadı. Lübnan' daki kız kardeşi, kendi ailesiyle meşguldü, erkek kardeşleri ise Ebu Kasım ile evlendiğinden beri, yaklaşık otuz yıldır, onunla konuşmuyorlardı. Görüştüğü birkaç kuzeni vardı elbette, ancak onlar da Şam'a geldiklerinde yatacak yerleri olması için onunla konuşuyorlardı. Ancak kuzenlerinin bu ziyaretlerinin karşılıklı bir anlaşma olmadığını da biliyordu.

Sonra geleceği düşündü: En kötüsü, Kasım ve Başar'ın da Faiz'in yaptığı gibi pasaklı kadınlarla evlenecek oluşlarıydı. Zaten, onların böyleleri dışında kim onlarla evlenmek isteyebilirdi ki? Ebu Kasım, her ne kadar dürüst bir satıcı ve güvenilir bir baba olmakla gurur duysa ve çocuklarını destekliyor olsa da, onların hiçbiri kendi evlerine sahip olacak parayı kazanamazlardı. Üstelik babaları, bir arada oturmayı öğütleyen Arap geleneklerinden söz etmeyi sürdürecekti. İç çekti. Ebu Kasım, onunla evlenmek için kaçtığında canlı ve hareketliydi, karnına yastık doldurduğundan yargıç evlenmelerine izin vermişti. Ama Ebu Kasım'ın cesareti sönüp gitti; Omm Kasım zamanla çocuklarının babasını etkisiz duruma getirdi ve sadece oğullarıyla ilgilenmeye başladı.

Kasım, taksinin gece turundan döndükten sonra, Ebu

Kasım aynı cümleyi alaylı bir biçimde yineledi: "Çok çalışan çok yer, öyle değil mi, ha?" Kasım her öğlen bu soruyu sessiz bir hırlamayla yanıtlardı.

Bazen de Ebu Kasım oğlunu överdi: "Kasım'ın gerçek bir işi olması çok iyi. Başar ve Faiz de onu örnek almalı. Hepimiz dikkat etmeliyiz. Ne dediklerini biliyorsunuz: Her şeyi devletten beklemek bizi tembelleştirir.

İyilik olsun diye söylediğini Omm Kasım biliyordu. Ancak baba, iki genç oğlunun tehtit dolu bakışlarını görmüyordu. Omm Kasım, omuzlarını çekerek sandalyesine gömüldü. "Diğer insanlar kırılır, ama biz Suriyeliler engin insanlarız, esneğiz." Ebu Kasım, bunu son günlerde sürekli tekrarlıyordu ve her seferinde Omm Kasım ağlamak istiyordu. Böyle zamanlarda, kocası gibi zavallı oğullarının da aciz, mutsuz ve talihsiz adamlar durumuna geleceklerine inanırdı.

Omm Kasım yeniden televizyona döndü, biliyordu ki, hiç kimse aklının başka yerde olduğunu fark etmemişti.

Omm Kasım, ertesi gün özensiz mutfağının sallanan tek ampulünün düğmesine bastığında, alışılmış kuşluk vakti enkazının kendisini bekler buldu. Tencereler, tavalar, tabaklar, bardaklar, karpuz kabukları, yağ ve çay artıkları koyu gri beton lavabonun içinde yüzüyordu. Omm Kasım uykulu, ekşi ve ağzı kirli olan ev halkının her birine kahve yaptı. Nihayet küçük ahşap tezgâhı ve ocağı da ikinci kez temizlemeyi başardıktan sonra öğlen yemeği hazırlıklarına girişti. Hâlâ geceliğiyle olduğunu çok sonraları fark etti.

Eski fırınının üstünden gelen kokunun çaresine baktı; sebzeleri doğradı ve patatesleri kaynatmak üzere ocağa koydu. Her ne kadar Kasım hamburger ve cips yese de, her öğlen yemeğinde değişik yemekler hazırlamaya özen gösterirdi: Patlıcan kızartması, yoğurtlu biber ve bazen mallu-

beh bi tajaj gibi geleneksel yemekler pişirirdi.

Kasım, akşam geldi. Evin ortasındaki masaya açılan koridordan bir şeyleri ezercesine geçerek bağırdı: "Kâğıtlarımı nereye koydun?" Omm Kasım, bir gün önce sandalyeye fırlatılmış olan kâğıtları aceleyle topladı. Kıbrıs'taki kurslar içindi. Orada kara para işleri yapmak istediğini Omm Kasım biliyordu.

Çatallar, kaşıklar, önceki günden artan yemekler ve taze salata masanın üzerindeydi. Kasım hepsini eliyle itti ve başvuru formunu, hayatının ayrıntılarını açıklamasını isteyenlere hazırlayıp göndermek üzere masaya yaydı. Birkaç dakika sonra, "Yemeğim nerede?" diye söylendi. İki yuvarlak ekmeğin içine koyduğu hamburger köftesini elinde tutan annesine bakma zahmetine girmedi. "Dikkat et. Damlatma."

"Elimden geleni yapacağım, senin için."

Omm Kasım, oğlunun yumuşak, kıvırcık, siyah tüylerle kaplı kıllı omuzlarına ve kabarık, tıraşsız yüzüne baktı. Diğer annelerin de çocukları tarafından böylesine saf dışı bırakılıp bırakılmadığını merak etti.

O anda Faiz, Başar ve Pasaklı da masaya geldiler. Başar yemeğini aldı ve başı ağrıdığından tepsiyle içeriye gitti. Beş yıl önce geçirdiği trafik kazasından sonra tam anlamıyla iyi olamamıştı.

Aslında, derin bir ruh tembelliği dışında pek de bir şeyi yoktu.

Ebu Kasım dükkândan döndüğünde, Faiz ve Pasaklı güveçten yemeye başlamışlardı. Yemeğe olan katkısından memnun, adamın elinde bir karpuz vardı. Faiz, babasını gıcık etmek için, Pasaklı'yı okşadı ve ikisi, güvecin içindeki soğanları öğleden sonra nasıl osurtacağını söyleyip şakalaştılar. Bu Omm Kasım için kötüydü. Faiz mutfak kapısının kenarında sallanıp duran annesine baktı. "Bu kadar

fazla soğan koymamanı söylemiştik. Öğrenemedin mi?"

"Bu kez bir tane koydum" dedi Omm Kasım. "Soğansız olsun demiyoruz" diye tısladı Pasaklı, Ebu Kasım gönülsüz de olsa bu acı fikri doğruladı.

Omm Kasım, karpuzu keserken kullandığı bıçağı sıkıca kavradı, sesini yükseltti ve patladı: "Yarın öğlen yemeğini yeni gelinimiz pişirecek." Ama Faiz ve Pasaklı sadece güldüler. Omm Kasım, yemek işini kimseye bırakmayacağını herkesin bildiğinin farkındaydı.

Öğle yemeğinin beklenmedik tek anı, karpuzlarını bitirmek üzereyken çalınan kapıydı. Etrafına ışık saçan Enver gülümseyerek sokaktan içeri baktı. "Kaynanamın beni sevdiğini biliyordum" dedi, kendini yemeğe davet ettirmek için yapılan geleneksel bir şakaydı bu.

Omm Kasım, Enver'in yemek yemek için geldiğini biliyordu, ama Kasım'ın popülerliğinden gurur duyduğu belliydi; bunu, ne Emer ne de bir başkası çok fazla dile getirebilirdi. Kasım ve Enver liseyi beraber okumuşlardı.

Enver televizyonu tamir etti. Huranlıydı ve Omm Kasım, "Hangisi daha kötü, çayın mı yoksa şekerin mi olmaması?" diye sormaktan kendisini alamadı. Bu, Huranilerin olmayan ön dişleri için yapılan bayağı bir şakaydı, ama Enver iyi niyetle yanıtladı: "Elbette şekerin olmaması." Omm Kasım, bunun üzerine kendisini önemli biri gibi hissetti. Enver oradayken, diğerleri fikirlerini kendilerine saklamak zorunda kaldıları için sıkıldılar. Omm Kasım hepsinin birbirinin ardından öğle uykusuna gidişini izledi. Ya da Faiz ve Pasaklının öğleden sonra sevişmeye gidişlerini. Enver ile bir bardak nane çayı içme şansına sahip olduğu için sevindi.

Omm Kasım, iki kişilik yatağın kendi tarafına uzanırken Ebu Kasım'ı uyandırmamaya çalıştı, ama nasıl olduysa uyandı ve karısı yarı açık gözlerle onun odada bir aşağı bir

yukarı yuvarlanmasını seyretti. Kel tepesinin etrafına yapıştırdığı gümüş saçlarla yaşlı görünüyordu. Şiş göbeği, pantolonunun içine sıkıca tepilmiş beyaz pamukluyla kundaklandığından garip görünüyordu. Mutfağın yanındaki tuvaletten çatırdayan bir osuruk sesi yükseldi. Göz yumduğu, güveç hakkındaki berbat şakanın doğrulandığını düşündü.

Tuvaletteki sıçtı ve karnının yeniden acıkmasından tedirgin oldu. Omm Kasım, geçmişte söylenenleri ve kötü niyetin bazı şeyleri nasıl değiştirdiğini anımsadı, beyaz, yumuşak bedeniyle kendisini mutlu hissetti.

O akşam da her şey aynı görünüyordu. Ancak Zehra içeri süzüldüğünde, Omm Kasım, yaşlı kadına sert bir bakış fırlattı. Yo yaşlı değil, benden biraz büyük diyerek yanlışını düzeltti ve kendisinin de solgunluktan görünmeyen Zehra gibi mi olduğunu merak etti.

Zehra'nın ağır, yeşil elbisesi göğüslerini bir çocuk ordusunu emzirmişçesine sarkık gösteriyordu. Oysa Zehra'nın çocuğu, kocası, hiç kimsesi yoktu. Omm Kasım, Zehra'nın başından geçenleri anlattığı zaman nasıl korktuğunu anımsadı. Kocası öldükten hemen sonra, akrabaları yardım etmek için eve doluşmuşlar ve birkaç hafta sonra da, Zehra'ya yardım olsun diye evini satın almayı önermişlerdi. 'Zavallı Zehra' diye düşündü, şu ana kadar, Zehra'nın akrabalarının, Merjah Meydanı'na yakın bir yerde, Zehra'nın evinin yerine küçük bir otel yaptıklarını öğrendiği andaki kadar sinirlenmemişti. Omm Kasım, her ne kadar Zehra'nın yakın akrabalık bağlarını şimdi anımsamıyorsa da, Şam'ın merkezinden, Şamsiya'ya taşınmasının nedeninin bu olduğunu biliyordu.

Kasım, reklam arasında kanalı Mısır yapımı bir pembe diziye çevirdi. Omm Kasım, Zehra'nın izlemek için doğrul-

duğunu fark etti. Kendisi de Dr. Rauf ve Poppy'nin evliliğinin hikâyesinden zevk alıyordu ve Kasım, altyazılı olduğundan insanı yoran bir Amerikan filmine geri döndüğünde Zehra mindere çöktü.

Omm Kasım, Dr. Rauf'a "Geri dön" dedi. "Biz onu izlemek istiyoruz." İlk kez Zehra'nın da içerisinde yer aldığı bir gece tartışmasıydı bu. Kasım elbette bunu reddetti; Omm Kasım omuz silkti, kendisi için olduğu kadar Zehra için de üzüldü.

Ertesi akşam erken bir saatte, öyle uykusundan sonra, Ebu Kasım dükkâna geri döndüğünde ve diğerleri de gezinmek için çıktıklarında, Omm Kasım ağır şallarını, baş örtüsünü, mantosunu aldı, Zehra'nın tepedeki fakir evine ziyarete gitti.

Omm Kasım, bir Osmanlı hanımının eli şeklindeki pirinç kapı tokmağını kaldırdı ve nazikçe kapıyı vurdu. Zehra, Omm Kasım'ı kötü haber alma kaygısı ve korkusuyla karşıladı. Omm Kasım, basitçe "Hep çok meşgulüm. Daha önce gelmeliydim" dediğinde, kafası karışmış Zehra, konuğuna yoksul ön odaya açılan dar koridoru işaret etti. Dönüşünde konuklara nasıl davranacağını unutmuş olduğuna dair bir şeyler geveledi. Omm Kasım'a duvar boyunca yerleştirilmiş divanı gösterdi, kendisi de camın önündeki masanın yan tarafındaki tahta sandalyelerden birisine oturdu. Omm Kasım, Zehra'nın cadde manzarasını paylaşan üzgün begonyalarından birini gösterip, "Çiçekleri ben de severim" dediği zamana kadar sessiz kaldılar.

Zehra, daha sonra neler yapılması gerektiğini anımsadı. "Kahve içer misin?" diye sordu ve Omm Kasım, sararmış duvardaki kasvetli Mekke baskılarını ve turist tarifeleri takvimini seyrederken odadan çıktı. Köşedeki rafta bakalit bir radyo vardı. Zehra kapıyı açmadan az önce bunu kapatmıştı.

Küçük yuvarlak bir tepsiyle geri döndü. Omm Kasım'ın kahvesi o kadar şekerliydi ki, Zehra'nın karneyle aldığı şeker payının miktarını merak etti. Zehra raftan gösterişli, eski moda bir kutu aldı ve konuğuna gri ve çatlamış, büyük olasılıkla kendi düğününden kalan badem şekerlerinden ikram etti.

Omm Kasım ve Zehra bir ziyaretin kuralları çerçevesinde bir şeyler konuşmaya çalıştılar. Zehra'nın tek yanıtı "Hangi aile? Benim ailem sizsiniz" olacakken, "ailen nasıl?" diye sorabilir miydi. Eğer Zehra aynı soruyu soracak olsa, yanıtı, doğal olarak "Faiz ve Pasaklı" mı olacaktı?

Ancak Zehra şaşırttı: "Küçük bir bahçem var." Omm Kasım'ı dar mutfağın koyu renk dolaplarının ve daha da küçük olan banyonun yanındaki koridordan aşağıya, daha sonra da dar merdivenlerden yukarıya götürdü. Tepedeki donuk renkli kapı, her iki tarafından, biri daha büyük olan komşu evle, diğeri arkadaki yamacın sarı sınır taşlarıyla çevrilmiş olan küçük toprak sahanlığa açılıyordu. Bahçede bir sandalye ve güneşte yaprakları koyulaşmış *malukhiyya* tepsileri, birkaç gülhatmi ve taşların arasından çıkmış küçük, yuvarlak incir ağacı vardı. Omm Kasım, *Malukhiya*'ları kastederek "kış için yapılacak çok iş var" dedi.

Zehra'ya yaptığı ziyaret, Omm Kasım'ın ertesi sabah evden çıkmasını kolaylaştırdı. Kahvelerini yaptıktan sonra, bulaşık yığınını lavaboda bırakıp sokak elbiselerini giydi. Yıllardan sonra, Sikke'de alışveriş yapmaya ilk karar verişiydi. Kendisine en azından, fasulyenin, bet sesiyle *faasüüüüülye* diye bağıran sokak satıcısınınkinden birkaç lira daha ucuz olabileceğini söyledi.

Önce caddede fink atan kadınların hareketliliği içini kapladı. Daha sonra, dükkânların önünde kendisine nasıl dirseği ile yol açtığını ve tezgâhın altına saklanmış taze domatesler için nasıl ısrar ettiğini anımsadı. Güçlükle yürü-

yüp tepeyi aşarken, aldıklarının ağırlığı, beş belki de on lira tasarruf etmiş olma düşüncesiyle hafiflemişti. Yeniden eve süzülürcesine girdi ve döşeğin altına sakladığı cüzdanına artan on lirayı koydu, yaptığı işten gerçekten çok memnundu.

İzleyen haftalarda, yukarıdaki caddeden, karşı köşesinde balkonunda bir kanarya sürüsünün ve dev okaliptüs ağacının bulunduğu evin önünden sıklıkla geçti. Ancak asıl hoşlandığı her yolculuktan sonra döşeğin altına zulaladığı on liraydı. Evdeki hiç kimse bu rutinin farkına varmadı, vardıysa da önemsemedi.

Bir keresinde, alışverişten döndüğünde, Zehra'yı görmek için sıvışmayı denedi. Ancak Kasım, kapıya fırladı ve bağırdı: "Geri dön, neredeyse öğle yemeği saati geldi." Omm Kasım'ın bu böğürtüyü kabullenmekten başka şansı yoktu ve elbette komşular utanmış ve ezilmiş halde eve geri dönüşünü seyrettiler. Daha sonraları, alışverişe çıkmadan önce Zehra'ya uğramayı öğrendi ve daha önce üst caddedeki dükkânlara gitmeye çekinen Zehra da onunla beraber gelmeye başladı.

Bir zaman sonra başka bir strateji denedi. Elbise ve paltosunu öğle uykusundan sonra giyindi. Kasım kendisine meydan okuduğunda yanıtı hazırdı. Kulak zarını tırmalayan bir sesle ve bir sırrı paylaşıyormuşçasına, "Zehra hasta ve onu ziyarete gidiyorum" diyordu. Kasım, zaman geçtikçe daha dikkatli olmaya başlayıp, Zehra'nın her nedense akşamın erken saatlerinde etkili olan ilginç hastalığını merak edebilirdi, ama Ebu Kasım'ın televizyon izleme saatlerinde dışarı çıkabiliyordu.

Omm Kasım, birkaç hafta sonra balkondaki limon sardunyalarından bir dal aşıladı ve bunu Zehra'ya götürdü. Başka bir ziyaretinde ezilmiş erik ve yanında şeker de satın aldı. Beraberce birkaç kavanoz erik reçeli yaptılar ve Zeh-

ra'nın mutfağına renk geldi. Zehra da yapabildiği kadar katkıda bulundu, nasıl olduysa, bir gün küçük bahçede kabuklarından ayırdığı taze fıstıklardan ezme yaptı, yaptıkları işten elleri kırmızıya boyanmıştı. "Zekâ için iyidir, düşünceyi geliştirir" dedi ve ikisi de ne söylenmek istendiğini anladılar.

Omm Kasım, daha sonra Pasaklı'nın divanın altında toz toplamaktan başka işe yaramayan dergilerinden birini çaldı. Kasapta, doktorun sayfasında iyi önerilerin olduğunu bazı kadınların konuşmalarından duymuştu.

Mektuplardan birini seçti ve Zehra'ya dinlemesini söyledi.

Zehra dehşet içinde dinledi ve aniden bir gülme krizine girdi, gözlerindeki yaşlar kırışıklıklarından aşağı, çenesine doğru iniyordu. "Kocamın bir sorunu var ve ne yapacağımı bilmiyorum. O olduğunda, sanki benim suçummuş gibi hep bana bağırıyor. Alçak herif." Omm Kasım, daha önce Zehra'nın küfür ettiğini hiç duymamıştı.

Omm Kasım, "Sorunların hakkında Dr. Adil'e yazmamış olman ne yazık" diye kıkırdadı. Duraksadı. "Belki ben de ona yazmalıyım. 'Sevgili Dr. Adil, kocamın kocaman bir göbeği var ve sevişmek istediğinde onun için çok zor oluyor" dedi ve ekledi: "Mektubumu şu kadının yaptığı gibi bitirmeliyim. Ne diyordu? Evet: 'Lütfen Dr. Adil, yardımcı olabilmek için ne yapmam gerektiğini söyler misiniz? Rumuz, Talihsiz Kadın.'"

Zehra da kendi hayali mektubuna başladı: "Sevgili Dr. Adil, iyi bir eş, kocası yaşlandığında ve soluğu koktuğunda ne yapmalıdır?.."

Omm Kasım, "Özellikle koltuk altı leş gibi koktuğunda" diye böldü.

"ve ayakları koktuğunda" diye devam etti Zehra,

"ve domuz ve fare sesleri çıkaran bir kaplumbağa gibi

seviştiğinde?"

En sonunda gülmeyi kestiklerinde, Omm Kasım, "aslında nasıl seviştiği beni rahatsız etmiyor. Kötü olan sinirlerini kaybetmiş olması. Ona bağırıyorlar ve bana bağırmalarına izin veriyor" dedi.

"Yumuşak bir penisi olmasından daha kötü."

"Daha kötüsü belki de" dedi Zehra, "Benimkinin yumuşak bir penisi var, ama en azından karakteri erkek gibi."

Omm Kasım, bu ünlü hafta sonundan sonra para biriktirmeyi gerçekten kafasına taktı. Bu işi becermenin iki ayrı yolunu keşfettiği için kendisiyle gurur duyuyordu.

İlk olarak, Muhittin'deki İbn-i Arabi Türbesinin yanındaki Cuma Pazarından alışveriş etmeye başladı. Bu kadar uzağa gitmek, pazarda, iki oğlanın ermişin ayaklarının türbeden dışarı çıktığını konuşurlarken gördüğünden beri zor gelmiyordu. Bunu kendi gözleriyle görmek istiyordu. Kimsenin ayaklarının türbeden çıktığı falan yoktu elbette, ancak köylülere ve eşeklerinin anırmasına, pazarcıların toz kalkmasın diye serptikleri suların oluşturduğu kirli gölcüklere de sinir oluyordu. Böyle zamanlarda onu tek ilgilendiren sebzelerin biraz ucuz olması ve bir lira daha ucuza frenk inciri alabilmesiydi.

Bir keresinde kamburu çıkmış ve terli, plastik torbalardan eli kızarmış halde eve döndüğünde, Kasım, "Seni akılsız kadın, ev pislik içinde. Sana evde kalıp temizlik yapmanı söylemiştim" diye bağırdı.

Kasım'la kavga etmedi, ama daha fazla kışkırtılınca tepkisiz kalamadı, çığlığı bastı: "Biraz saygılı ol. Sizin öğle yemeğiniz için alışverişe çıktım."

Ertesi Cuma, salondaki divanda Ebu Kasım'ın horlayan, şişman bedeninin üzerinden yavaşça kaydı ve Zehra'ya uğradı. Birlikte pazara gittiler ve aldıklarının bir kıs-

mını Zehra'nın evinde saklamaya başladılar. Zehra Cuma Pazarı'ndan çok hoşlanmıştı, pazar tezgâhlarının arasında dolaşmayı ve dövmeli Bedevi kadınlarının sattığı peyniri de sevmişti.

Omm Kasım, bir cuma günü Zehra'nın karpuz yığınlarının yanında, küçük bir kaplumbağayla oynayan pis çocuklara yaklaştığını gördü. Çocuklarla pazarlık eden Zehra, yaratığı dört lirasını sokağa atar gibi satın aldı ve plastik torbalarından birine koydu. Eve vardıklarında, dar merdivenlerden çıktı ve kaplumbağayı küçük bahçesinin ortasına yerleştirdi.

"Şans getirecek" dedi.

Omm Kasım başını salladı ve gülümsedi. "Adı Ebu Kasım olsun" diyerek sırıttı. Zehra bir baykuş gülüşüyle onayladı. "Bundan sonra" dedi Omm Kasım, "lütfen bana Samira deyin, bu benim gerçek adım."

Omm Kasım para biriktirme konusundaki ikinci planın esinini, Zehra'nın kendisine ve herkese yaptığı bir tavuk şakasından almıştı: "Cuma pazarında tavuğunu satmak isteyen bir köylüye ne olur? Bilmiyorsun, peki, ilk yol ağzında bir polis onu durdurur ve kamyonunda ne olduğunu sorar. Köylü 'tavuk' diye yanıtladığında, 'ne yiyorlar peki?' diye sorar. Zavallı köylü korkmuştur, yanıt verir: 'En iyi yemleri elbette.' Ama bu yanlış yanıttır ve polis bağırır: 'Bu kadar insan açken, tavuklara en iyi yemleri veremezsin.' Köylüyü döver ve bütün tavuklarına da el koyar."

"Peki ne bekliyordu ki?" Zehra "sus ve dinle" diyene kadar, Omm Kasım şaşkınlık içinde kaldı.

"Bunun üzerine" diye devam eder Zehra, "köylü yol ağzında yeniden sınava tabi tutulduğunda, kurnazca bir yanıtı vardır artık. 'Tavuklarım yaşayabilecek kadar yiyorlar.' Ama polis bağırır: 'Herkesi zehirlemek mi istiyorsun?' Yine tavuklara el koyarlar, bu kez köylüyü hapse atarlar."

Omm Kasım, Enver'in anlattığı kıssadaki canlılığı anımsadı.

"Köylü üçüncü seferinde öğrenmiştir artık. Polis tavukların ne yediğini sorduğunda, 'Ben onları cep harçlığı veriyorum, canları ne istiyorsa alıp yiyorlar' diye yanıtlar. Polis bu yanıttan çok etkilenir ve köylünün pazarda piliçlerini satması için geçmesine izin verir."

Omm Kasım keyifle gülümsedi. Zehra'nın fıkrayı anlatmasından memnundu. Daha da ötesi, bir cep dolusu para ve pay arasındaki ilişkiyi fark etmişti. Para biriktirme planının ikincisini tasarladı.

Ailesi bir çeşit tavuk yemeği olan *fatet magdus* isterse, ya lokantaya gidip yiyecekler ya da karaborsada istediklerini arayacaklardı artık. Bundan sonra, onun cephesinden bunlar çıplak kurallardı. Omm Kasım bu kuralları koyarken elbette isyan etmemeleri, hatta neler kaçırdıklarını bile anlamamaları için dikkat etti.

Sabah kahvaltısı için kahvelerini yapmayı sürdürdü. Değişemezdi. Ama öğlen yemekleri farklıydı artık. Faiz, Başar ve Pasaklı cuma günleri düzenli olarak özenli bir sofrada yemekte ısrarlıydılar, peki diğer günlerde fasulye ve ekmek nelerine yetmezdi? Kasım hamburger yemekte inatçıysa, ekmek kırıntılarına katılmış kıymanın köfte niyetine yenmesinde ne sakınca olabilirdi? Hatta bir gün, iç malzeme olarak humus koymuştu da, Kasım, kötü et aldığı için ona küfür etmişti. Birkaç zaman sonra, daha da ileri giderek patates lapasıyla et yapmayı öğrendi.

Ebu Kasım'ı memnun etmek daha zordu. Yemeğe, aşka olduğu kadar inanıyordu. Masada birkaç değişik yemeğin olmasından, bilimsel bir şekilde fasulyenin niçin kavrulmuş tahılla yenmesi gerektiği, domates sosunun niçin yoğurtla birlikte servis edilmemesi gerektiği üzerine yorumlar yapmaktan hoşlanıyordu. Ama hamburger üzerin-

deki başarısından sonra, herhangi bir yemeğin ertesi güne de kalmasını sağlamak için bulgur ya da pirinç eklemenin yeterli olduğunu da fark etti. Bir süre sonra Omm Kasım'ın beklenmedik etki yaratan başka bir planı daha oldu. Gerçekten bilinçsizce, sebzeleri daha büyük, yeterince büyük doğramayı öğrendiğini fark etti. Hatta bir gün, *tabouli* için maydanoz doğramamaya yemin ettiğine kendi kendine şaşırdı.

İzleyen aylarda, öğle yemeği mönüsü azaldı da azaldı. Ama ona bağırmaya çok alışmıştı herkes ve şimdi daha fazla bağıracak neden olduğunun farkında değillerdi.

Omm Kasım daha sonraları cüzdanındaki bozuk paraları bütünletti. Zenginleştikçe telaşı artıyordu. Kasım ile Başar'ın sık sık cüzdanına baktıklarını ve para çaldıklarını biliyordu. Ya sıkıntıdan ya art niyetten, pasaklının da kendi eşyalarına göz diktiğini biliyordu. Paraları Zehra'da bırakmanın daha iyi olacağını düşündü.

"Kaynanam beni seviyormuş." Enver kafasını sokak kapısından içeri uzatıp, kendini öğle yemeğine davet ettirdiğinde mevsim kıştı. Yemekten sonra, Enver'in şakalarından hoşnutsuz kalan ev halkı dinlenmeye çekildiler ve Omm Kasım bir bardak çay içmek için Enver'i davet etti.

"Yardımına ihtiyaç duyuyorum" dedi telaşla. "Kimsesi olmayan bir komşumuz var. Televizyon izlemek için her akşam bize geliyor, ama biz onun akrabası bile değiliz. Adağım var, ama kimseye söylememelisin, ona yardım edeceğim."

Enver, Omm Kasım'ın sözleriyle şaşkına döndü. 'Ermiş gibi kadın' diye düşündü.

"Kenara biraz para koydum, sanırım küçük bir televizyona yeter. Küçük ve ucuz bir televizyon bulabilir misin, ikinci el?"

"Tabii, ne bulabileceğime bir bakayım." Bu yanıt tam

umduğu gibiydi, isteğine çok şaşırmıştı ve reddedemedi.

"Teşekkür ederim. Tanrı seni korusun. Gel şimdi. Sessizce. Sana evini göstereceğim. Eğer uygun seti bulursan, onu yerleştirip çalıştırır mısın?"

Enver, birkaç hafta sonra siyah-beyaz bir televizyonla kapıya geldiğinde, Zehra'nın dili tutuldu. Sonra Omm Kasım geldi -Zehra'nın küçük evinde hiç iki konuk birden olmamıştı-, Enver setin arkasındaki işleri halledip anteni ayarlarken, birlikte Huran şakaları yaptılar, tatlı nane çayı içtiler. Görüntünün gelmesi gerçek bir sevinçti onlar için.

Gözleri parlayan iki yaşlı kadına "her şey tamam olmalı" dedi. "Sorun olursa beni çağırın, hemen hallederim."

Öğleden sonra yayını başladı. Omm Kasım ve Zehra, divanda yan yana oturdular, odayı dolduran ses ve görüntüyle büyülendiler. Açılış programı olan dini bir programı izlediler ve türbanlı bir şeyhin Kuran'dan okuduğu ayetleri dinlediler.

Çocuk programları başladığında, Majid'in antikalarına ve Pinokyo'ya sevinçle güldüler. Hatta Omm Kasım, elini burnuna koyup aynaya bakması gerekebileceğini söyledi. O akşam, Zehra alışıldık saatinde gelmedi. Omm Kasım, Ebu Kasım'a sessizce "Zehra hasta olabilir. Gidip bakmalıyım" dedi ve üzerine paltosunu, eşarbını alarak yavaşça sıvıştı, penceresinden mavi bir ışığın yanıp söndüğü eve doğru yürüdü.

Gerçek Aşk

Seher, yeni ve şık BMW'ye daha çok yakışacakken, kocasının eski model Citroenini kullanıyordu. Ahmet, onun gerçekten güzel olduğunu düşünüyordu. Yüzünün öyle hassas bir kırılganlığı vardı ki, gözlerinin de nazik ve süzgün bakmasını dilerdiniz. Ama neredeyse siyah ve hayvanların karanlıkta parlayan gözleri gibi derin gözlere sahipti. Gözleri, kocasını memnun edecek şekilde, soluk gri paltosu ve desenli baş örtüsüyle gizlenmişti.

Ahmet, kız kardeşine yeniden şöyle bir göz attı. Kendisine bir gelin bulmak için çabalıyordu. Sonra neden sabahın bu sıcak saatinde hızla Malki'ye doğru gittiklerini anımsadı. Durumun garipliği Ahmet'i sıkıyordu. Bacaklarını uzatıp hareket ettirmeye çalıştı, ama boyu o kadar uzundu ki çenesiyle dizlerini birbirinden ayırmaktan başka bir şey yapamadı.

Tüm bu hikâyenin ne zaman başladığını anımsamaya çalıştı, surat asarak sordu: "Bu kez nereye gittiğimizi söyler misin?"

Seher uğursuz bir bakış fırlattı. "Amerikan Okulu'nu yeni bitirmiş çok güzel bir kızı görmeye..."

"Sağ ol, beni çok aydınlattın." Anımsayabildiği kadarıyla, görmeye gittikleri bütün kızlar için aynı şeyleri söylemişti. Bu oyun için çok yaşlıydı ve neden kendi rızasıyla işkencecilerin önüne oturmadığını merak ediyordu.

Evliliğin bu dünyadaki her şey olduğuna inanan çiftlerden birinin kellesi, iyi bir avın kanıtı olarak uçuruluyor ve duvara asılıyordu. Artan içerlemesiyle Seher'e döndü. "Bu seferkini nereden buldun?" diye sordu ve sonra onu küçümsediği için pişmanlık duydu.

Bütün zamanını Şam'ın genç kızları arasında gezinerek geçiren Seher, anımsamak için duraksadı. "Onu ilk kez Apollon'un karşısına yeni açılan dondurma salonunda gördüm. Üç kız arkadaşıyla birlikte, köşedeki masalardan birinde dondurma yiyorlardı. Diğerleriyle karşılaştırıldığında çok utangaçtı ve saçlarını çok beğendim. Bana anneminkileri anımsattı."

"Çok güzel bir bluz giymişti, yarı dantel, ama ağırbaşlı. Bluzu inceledim ve hayranlık duydum. Nereden aldığını sordum ve benim de liseye yeni başlayan bir kızım olduğundan, kim olduğumuzdan söz ettim, elbette adını da sordum. Yapılacak en nazik davranış buydu."

Seher, Malki'nin ortasındaki göbekteki yoğun trafiğe rağmen, sırıtarak "Başörtüsü ve demode paltolar giyen kadınlar her şeyi yapabilirler, biliyorsun" derken Ahmet'i süzüyordu.

"Her neyse, kız zeki ve ailesi de çok iyi. Amerikan Okulu'nda İngilizce öğrendiğini biliyoruz, birileri bana Fransızca öğrenmek için de yazlarını Fransa'da bulunan ağabeyinin yanında geçirdiğini söyledi. Öğrendiklerimiz iyi ipuçları, değil mi?"

"Seher, susar mısın?" Seher'in çöpçatanlıktaki şevki,

daha da ileri gidebileceği düşünülünce korkutucuydu. Evlendiği gece, yatak odası perdesinin arkasına saklanıp gösteride bulunabilirdi. Artık ne zaman evlenirse!..

"Kapa çeneni" dedi iyi huyluluğunu zedelemeden. "Ve bir saniye için şu anda neler hissetmen gerektiğini düşün. Bu arada adının Nada olduğunu söyleyeyim. Yine bu arada, sızlanmalarının artık can sıkıcı olmaya başladığını bil!"

"Ne dersen de, kimse sana Bedevi çöllerinde zorla yük çektirmiyor. Bak şu konuda anlaşalım, birbirinizle ilgilenmezseniz zaten yapacak bir şey kalmaz. Herkes bu işin başından sonuna kadar özgürdür, kimse incinmez ve ortalık da bu yüzden karışmaz."

Ahmet homurdandı. En azından dürüsttü. Kendini aptal gibi hissetse de, Seher'in bu işi niye bu kadar eğlenceli bulduğunu merak ediyordu.

"Senin için böyle şeyler yapan iyi bir ablan olduğundan kendini şanslı saymalısın." Gülümsedi. "Londra'da bu kadar çok vakit geçirmeseydin, bu işlerin nasıl döndüğünü bilirdin. Zaten orada da kendine uygun birini bulamadın, değil mi?"

Seher daha önce de hiç fırsat vermemişti ki, şimdi versin. Aniden Caroline ile ilgili anılar yüzünü kızarttı. Kalp sıkıntısını durdurmak için bir sigara çıkardı ve aceleyle yaktı. Sorunun Caroline'de değil, kendinde olduğunu biliyordu. Olağanüstü bir kızdı, o kadar sevecendi ki yanında kendini rahat hissedemiyordu. "Eli sıkı" derdi Ahmet'e ve dürüst olmak gerekirse onun hâlâ eli sıkı olduğunu düşünüyordu.

Çözüm bulabilecekleri bir şey değildi bu. Daha önce bitirmeyi reddettiği bir tezi gerekçe göstererek Şam'da kalırken, Caroline'in ziyareti vardı bir de. Ailesi onu hoş bulmuştu elbette ve bir hafta daha kalması için ısrar etmişlerdi. Caroline ile sadece iyi arkadaş oldukları gibi bir yalan

uydurmuşlardı. Ondan hoşlansalar da, bu hikâyenin değişmesine ikisi de hazır değillerdi.

Ailesinin geçen yılki davranışlarını düşününce, "sadece iyi arkadaş"tılar. Bu durum, annesinin haftalık rutin aramalarından birinde, Samir'in kız kardeşini yolcu edip etmediğini sorana kadar gözden kaçtı. Bundan söz ettiği için hâlâ kendini tekmelemek istiyordu. Sadece annesi evlilik hakkında konuşmaya başlamamış, aynı gece babası da aramıştı. Suriye'ye gelecek olan bir elektronik işinden ve Mezze'de, ona almayı düşündüğü güzel bir daireden söz ediyordu.

Sonuçta Seher ile birlikte bu buluşmaların beşinci ya da altıncısına gidiyorlardı işte. Diğerlerini şimdi pek anımsamıyordu bile. Yo, bu yalan olurdu. İlki zihnine mıhlanmıştı. Belki de kendi utancı anımsanabilir kılıyordu, kesinlikle kızla bir ilgisi yoktu. Uzun boylu bir kızdı. Ahmet gözlerini kapadı, kızın koyu mavi elbisesini ve işlemeli mobilyalarla dolu, kasvetli çizim odasına doğru olgun tavrıyla ilerleyişini anımsayabildi. "Evet" demişti, "okumayı severim. Ghada el-Sam-man'ın hikâyeleri gözdemdir." Tüm anımsayabildiği bu kadardı.

Seher arabaya döndüklerinde, kız hakkındaki düşüncesini açıkladı: "Hafif ve sıradan." Ve itiraf etti: "Senin için düşündüğüm kız birçok özelliğe sahip ve yeniliklere açık, dahası da öğrenmeye meraklı olmalı."

Ahmet, Seher'in çöpçatanlığının altındaki gizli pohpohlamaya alışık değildi. Son birkaç haftadır kendisine eş aramakta geliştirdiği yaklaşımlardan da daha az eğlenir olmuştu: Seher, tasarım koşulları, hoşgörü sınırları, pazarlanan malın ambalajı üzerine parlak fikirler ve ürünler arası yarışmalar düzenliyordu. Bilgisayar yerine robot teknolojisi üzerine okuması gerektiğini düşündü. İçini kavuran ve ağrıtan başka bir Caroline düşüncesi daha aklına süzüldü.

Tüm bunları bilse, ne kadar eğleneceğini hayal edebiliyordu. İtiraf etmeliydi ki sevimli de bulacaktı. Hissettiği karmaşayı sorun etmediğini biliyor görünüyordu. Onu iyi anladığından olacak, bu işten vazgeçen de Caroline olmuştu.

Bir sigara yakınca ağrısı hafifledi. Ters terapi olsun diye, kendini bu buluşmalardan ikincisini anımsamaya zorladı. Kız kahve yapmaya gittiğinde, Seher'in hiç kibar olmadığını fısıldadığı kızdı bu, zor anımsadı.

Elbette Seher ödevini iyi yapmıştı; kız şeker, kuşkusuz zeki ve Şam'ın eski ailelerinden birinin kızıydı. Ancak Ahmet'in, eski ailelerle ilgili yeni öğrendiği ufak bir ayrıntı vardı: Böyle aileler oldukça geniş olurlardı. Hatta Seher bile bütün kuzenleri, kuzenlerinin kuzenlerini ya da yeni kazanılan birkaç kuruşun ve yoksulluğun ailenin adı sayesinde saklanabileceğini ve bu kuzenlerin her birinin para üzerinde hakkı olduğu gerçeğini bilemezdi elbette.

Seher, arabaya döndüklerinde, "ucuz ve adi" diyerek burun kıvırmıştı zaten.

Kızın, Caroline ve Seher'deki yumuşak cazibeden yoksun olduğunu düşünse de, "nereden biliyorsun?" diye sormuştu.

"Gözlerini görmediğini söyleme." Kuşkuluydu. "Porselen bir kaplan heykelinin yüzüne yapıştırılmış yeşil cam boncuklar gibiydi. Şu sıralar bu lensler çok moda. Senin için de bir çift edindiğine eminim. Fırsatçı, sana göre değil."

Ahmet daha önce yeşil lensler hakkında hiçbir şey duymamıştı, ağırbaşlı kız kardeşinin böyle şeyleri nereden bildiğini ve zevkleri hakkında böyle kesin yargılara nasıl vardığını merak etmişti. Ahmet'i hâlâ mutlu eden, Seher'in çöpçatanlığını savunmamasıydı. Gerçekten de, daha ötesini tahmin edebilecek yeterli bilgiye sahip olmadan ayarladığı bu buluşmaların getirdiği riskten hoşnut olduğunu

düşünüyordu. Ayrıca Seher'in, kendisinin yolda duyduğu rahatsızlığı önemsemediğini de düşünüyordu. Biraz Caroline gibiydi, kardeşinin huzursuzluğu da öğrenmesini bekliyordu. Seher bu evlilik ziyaretlerini, sadece kazanılabilecek bir oyun olarak görüyordu ve sonsuz merakı Ahmet'i hayrete düşürüyordu. Eğer kaplan gözlü kız gibi bir hata yaptıysa da, sadece omuz silkiyor ve "iyi sıyırdık" diyordu. Ona güvenme eğilimindeydi. Seher ailevi farkların bir evliliği nasıl berbat edebileceğini anlamıştı. En acı şekilde öğrendiği bir dersti bu.

Seher'in kocası ilk başlarda iyi görünüyordu: Toprağı, parası ve Amerika'da aldığı bir diploması vardı. Ama kendi ailesi liberaldi, kocasının ailesiyse muhafazakârdı. Bu fark göz ardı edilmişti işte. Ahmet ablasını memnun etmek için, evlilik oyununun provasını yaptığını fark etti ve dehşete düştü.

Sinirli sinirli, "adı neydi demiştin?" diye sordu.

"Daha önce söylemedim mi? Adı Nada. Hoş, değil mi?" Burnunu kırıştırdı. "Bunu düşüneceğim sanırım." Adların anlamları ile uğraşmaya başladı: "Seher 'gün doğuşu', Nada 'çiğ damlası'." Kendi kendine güldü ve soruna geri döndü. "Babamınkinden daha fazla paraları var, bu yüzden çok umutlanma. Neyse, gidelim ve görelim. Sen de kendine göre iyisin, yakışıklısın" diyerek kardeşine cilveli cilveli göz kırptı. Daha önce, Londra'da bir evin ve işin varsa otuz üç yaşın önemli olmadığını da söylemişti zaten.

Ahmet, eğer karşı taraf için çalışacak olsa, kardeşinin onu sorgudan geçireceği gibi bir kuşkuya sahipse de, kendisine bağlılığına minnettardı. Kuşku, yüreğini kemiren bir fare gibi yavaşça yaklaşıyordu ve bunu engellemek için kendini buluşmaya gittikleri diğer iki kadını düşünmeye zorladı. Üçüncüsünü hiç anımsamadığını fark etti, dördüncüsünü ve bu buluşmada sadece Seher'in parmağı olmadı-

ğını öğrendiğinde nasıl öfkelendiğini anımsadı.

Seher, erkek kardeşinin de ona yardım etmesinin çok normal olduğunu açıklamaya çalıştığında sinirlenmişti. Ona göre, başkalarının düğününde fotoğrafçı takliti yapıp, Ahmet'e eş olabilecek kızların fotoğraflarını aşırmak çok normal bir durumdu. Erkek kardeşinin fotoğrafçılığının masumca ve zamparaca dengesi hakkında ne düşüneceğini hâlâ bilmiyordu. Niye Şamlı bir kızla evlenmesi gerektiğini de merak ediyordu. Aslında her şey böyle bir evliliğe karşıydı. Bu, bütün ailesini alıp gerdek gecesine taşımaktı. Seher perdelerin arkasında, erkek kardeşi elinde bir makineyle, dolabın içinden fırlamaya hazır bir paparazzi olacak ve annesi kenarda ellerini ovuşturup duracaktı. Dördüncü genç kadının da -her kimse- beceriksiz olduğunu duyduktan sonra, zaten hiç şansı kalmamıştı.

Seher, Malki Bulvarı'ndan yukarı döndüklerinde, Ahmet'in evlilik kâbusunu böldü. "Biliyor musun Ahmet, daha önce hiç evlenmemiş olman iyi. Herkes senin Şamlı bir kız için kendini tertemiz sakladığını düşünecek."

Ahmet, uzun geniş caddeye, sabah sıcağının titrek ışığına Esad Kütüphanesi'ne baktı. Kütüphane binasının Şam' daki en modern yapı olduğunu düşündü.

"Seher, bundan daha iyisini biliyoruz, ama bu da idare eder" diye ekledi, kardeşine hazin bir gülümsemeyle baktı. Seher geçen yaz Caroline'in en büyük desteğiydi. Caroline, ilişkilerinin yürümediğine karar verdiğinde perişan olmuştu. Ahmet, ifade edebildiğinden daha kötü duruma düşmesine rağmen, Caroline ile görüşmeye devam etti. Bu evlilik oyunlarından kız kardeşinin de nefret ettiğini fark etmişti artık. Belki de tanıdığı herkesten daha fazla nefret ediyordu.

Peki öyleyse, şimdi ne yapıyorlardı? Kendisini bu gülünç durumun boş vermişliğinden kurtarmak için, elini

torpido gözündeki Lucky Strike kutusuna doğru uzattı. Seher, sert bir tavırla, "yeni bir tane daha yakma" diye uyardı. "Bak neredeyse geldik, ev Hindistan Elçiliği'nin arkasında bir yerlerde olmalı" dedi.

Apartmanın girişi mermerdi ve çok temizdi. Asansör çalıştı ve puslu yeşil Şam vahasının insanı rahatlatan manzarasının sunulduğu teras katına ulaştı. Kızın beş numaralı annesi kapıyı açtı. Ahmet'i şaşırtacak kadar normal davranmaya yönlendiren kadın oldukça genç görünüyordu. Beyaz duvarları ve beyaz deri mobilyaları fark edecek kadar vakti olmuştu. Aslında annenin sıcak tavırlarıyla karşıtlık oluşturabilirlerdi, ama tam tersiydi. Odanın sert havasını kıran, belki de parlak maviyle zengin kırmızı renkteki tabloydu. Ya da belki Nada'nın annesiydi. Annenin, Seher'i kendi evinde hissetmeye çalıştığını sezdi.

Birkaç dakika sonra kız içeri süzüldü. Yine dantel ve lasteks karışımı bir bluz seçmişti. Bu seçimi yaparken, bunun vahada yapılan normal ev ziyaretlerinden olduğu duygusunu verme numarası da yapmamıştı. Özenliydi. Seher kendini geri çekti, ama Ahmet, kızın cüretini hoş karşıladı. Nada -ya da bluzu- kaçınılması olanaksız samimiyetsizliği ortadan kaldırmıştı işte. Bu kez, kahve yudumlamanın daha az sıkıntı vermesi için azami dikkat gerekecekti.

Seher "manzara muhteşem" dedi. Konuyu bluzdan başka bir noktaya çekme çabası açıkça ortadaydı. Nada'nın annesi onayladı: "Evet, gerçekten öyle, özellikle hava açık olduğunda."

Sonra balkonun büyük cam kapısının yanında oturan Nada çığlık attı: "Güneşin çevresinde dönen güvercin sürüsünü görüyor musunuz? Nasıl olduğunu bilmiyorum, ama her saydığımda on dört güvercin birlikte uçuyor. İlginç değil mi?"

Seher bir şeyler geveledi, ama kız ve güvercinler Ah-

met'in merakını uyandırmıştı. Nada, kahve zamanı geldiğinde, yine beklenmeyen bir şey yaptı. "Umarım hoşunuza gider. Bu sabah Selahiye'ye gitmek zorunda kaldım ve dönerken Moka'dan çikolatalı çörek aldım. Sütlü kahveyle iyi olacağını düşündüm de..."

"Çok iyi" dedi Ahmet. Her ne kadar koyu Arap kahvesi yüzünden güçlenmiş olsa da, daha önceki ziyaretlerin hiçbirinde yeterli kafein onu canlandıramamıştı. Seher'e bir göz attı, ama ağzı sımsıkı kapalı ve sansürlüydü. Kızın özgüveninin ne kadarının zenginlikten ve şımarıklıktan ileri geldiğini düşündüğünü tahmin ediyordu.

"Okulu bitirdiğine göre, şimdi ne yapmayı düşünüyorsun." Ahmet açıkça söylenmese de, yanıtının net olacağını düşünerek sormuştu.

"Emin değilim. Akademide yapabileceğimin sonuna geldim, ama daha fazlasını yapmak istiyorum." Ahmet'in yüzünde olmasını beklediği hayranlığın imasıyla güldü. "Sahneye çıkabilecek kadar iyi olmayı dilerdim, ama değilim. Piyano öğretmek isterim. Burada ancak hırslı ailelerin mutsuz çocuklarına solfej öğretebilirim."

Bunu söylediğinde, Ahmet küçük kız kardeşi Hala'nın, sekiz yaşında solfej sınıfından atılışını anımsadı. Bu anı, ona acı verdi. Şevkli Hala, bir yıl boyunca şarkı söylemeye zorlanmıştı. Yukarı tırmanmaya çalışırken kafa üstü yere çakılan bir tarla kuşundan başka bir şey olamamıştı. Ve Caroline çok güzel çalardı, Ahmet de her zaman ona eşlik ederdi.

"Hangi müzikten hoşlanırsın?" diye sordu ve birden Nada'nın çok güzel bir kadın olduğunun farkına vardı. Bal sarısı ela gözleri, sade saçıyla uyumluydu.

"Hemen hemen her tür müzikten. Bir İngilizin 'Katolik beğenisi' dendiğini duymuştum. Erkek kardeşlerimden biri müzisyen ve bana Keith Jarret'i o tanıttı. Biliyor musu-

nuz?"

Ahmet başını salladı ve sırıttı. "1975 yılındaki Cologne konserini izledim dersem, yaşımı da tahmin edersiniz herhalde."

"Çok şanslısınız. Woodstock'ta ya da Moskova'da Horowitz konserinde bulunmak gibi. Cologne müziği üzerine bir şeyler çalışıyorum."

"Ama bence iş doğaçlama çalabilmek, değil mi?"

"Siz de piyano çalıyor musunuz?"

"Hayır, ama dinlemeyi severim."

"Yazık. Neyse, haklısınız. Jarret, kendisi için uyarlamış. Zor, ama bir gün oraya gideceğim."

Sonra duraksadı. "Ne yapmak istediğimi sormuştunuz. En kısa yanıt, biraz daha müzik yapabilmenin yollarını aramak, Fransa'da ya da İngiltere'de müzik öğretmenliği eğitimi almak istiyorum. Anladığınıza eminim, bunu başarabilmek için de evlenmeyeceğim." Bu gerçek Ahmet'i orada bulunması nedeniyle köşeye sıkıştırdı. Başka bir Caroline düşüncesi daha aklına hâkim oldu: Güzel, en azından bunun kişisel olarak dikkate alınmaması gerektiğini biliyorum

"Üzgünüm" dedi, "tüm bunların sıkıcı olduğunu biliyorum." Seher'e döndü, "Hatta tüm bunların ablamın deliliği olduğunu siz de biliyorsunuz." Nada'ya doğru dönüp ekledi: "Bunlar Seher'i ayakta tutan ve evden dışarı çıkaran gerekçeler olduğu için buradayız diye düşünüyorum." Sözleri neşeliydi, ama Seher'in sert soluk alışından, kendisiyle dalga geçildiğini düşündüğünü anladı. Nada'nın bakışları kararlıydı ve Ahmet şaşkına dönmüş halde Nada'nın diğer insanlar üzerinde de sakinleştirici etkisi olup olmadığını merak etti.

Ayrıldıkları zaman günlük elektrik kesintisi başlamıştı. Merdivenlerin ummadıkları bir yankı yaratabileceğini

düşünerek dikkatli bir sessizlikle aşağı indiler. Arabaya ulaştıklarında, Ahmet, sakin sakin "Merdivenlere düşen bir parça ışığın, zenginliği adilce sınavdan geçirdiğini düşündün mü hiç?" diye sordu.

"Ayrıca ne kadar varlıklı olduklarını düşünüyorum..." derken Ahmet sözünü kesti: "Diğerlerinden farklıydı." Seher'in yanıt vermesine olanak tanımadan, "Ondan hoşlandım. Belki de bu buluşmalar hakkında benim gibi düşündüğü içindir." Seher arabayı Malki Bulvarı'nın yoğun trafiğine soktu ve konuşmaya geri döndü: "Kesinlikle, özgüven ve samimiyetin karışımı olan bu davranışlar az rastlanan niteliklerin dışavurumudur."

"Lütfen Seher, şu katı yargılarına son verir misin? Çok iyi görünüyordu, kesin ve dürüst, üstelik bir Keith Jarret hayranı. Senin bulduklarının arasında tekrar görmeyi isteyeceğim tek kız ve benim tek bahanemi de rahatlıkla yüzüme vurdu. Artık bu evlilik işi kokuşmaya başladı Seher."

Tışrin Parkı'nın yanında yaya geçitinin kırmızı ışığı yandı, omuzlarındaki tozlu bir hamal sepetinin içinde dağınık kafalı bir çocuk taşıyan zayıf bir adamın caddeden geçişini izlediler. "Ahmet, Şam'dan çok uzun süre ayrıydın. Kötü davranışlarla karşı karşıya kalmadın. Sanırım sana önümüzdeki perşembe konserine gelmek isteyip istemediğini sordu."

"Perşembe günkü konser. Müzik Akademisi'nin dönem sonu resitalinden mi söz ediyorsun? Hadi Seher, ben otuz üç yaşındayım, on üç değil!"

"Ahmet, gerçekten anlamıyorsun. Her şeyden önce Nada gibi bir kızla aile ilişkileri dışında görüşebilmeyi nasıl düşünürsün. Sana bizim ne yaptığımızı söyleyeyim: Sadece ilişki kurmaya başladık. İkinci olarak, Nada gibi genç bir kadın, eğer nişanlısı değilse, ne kadar hoş olursa olsun bir erkekle yalnız başına dışarı çıkmaz."

"Ama Seher..."

"Çeneni kapa ve dinle Ahmet! İnsanlar burada flört etmezler, en azından bizim gibi olanlar. Bu yaptıklarınla beni meşgul etmeye çalışıyorsan üzgünüm. Ama..." Duraksadı ve kardeşine meydan okuyan bir bakış fırlattı. "Eğer böyle değilse, bundan sonraki adım kolay. Bir eşlikçinin yaşlı horozu olarak yanınızda oturmak zorunda kalacaksam da, dışarı çıkma şansına sahip olmanız için yardım ederim. Öyleyse konsere gidelim. Daha ne diyebilirim?" Ahmet başını salladı ve kız kardeşini öne sürdüğü için utandı.

Perşembe akşamı Firdows'taki Arap Tiyatrosunun fuayesinde, Ahmet Şamlıların ender olarak bir araya geldiklerini unutmuş olduğunu fark etti ve gevezelik eden kalabalığın heyecanının yüksekliğini hissetti. Sonunda Nada'nın annesini, sonra da geniş salonda oturacak bir yer buldular. Etrafları, anne babaları başlarını sallarlarken ve tanıdıklarıyla kucaklaşmak için yerlerinden kalkarlarken gülüşen, saçlarını başlarını düzelten, salonun karşısındaki arkadaşlarına el sallayan genç kızlarla doluydu. Seher ve Nada'nın annesi her şeyden memnun görünüyordu, numaraları karşılaştırıyorlar, herkesin nasıl başkalarını yerinden etmeye çalıştıklarına gülüyorlardı. Dinleyicilerin yerlerini almaları çok uzun sürdü ve sonunda konser başladı.

Seher'in yanında oturan Ahmet, onun çocuk parçalarından duyduğu zevke ortak oldu. Yine Haydn'dan yavaş bir parça çalan dörtlünün, nota sehpasını getirmeyi unutup, enstrümanının müzik standının altına kaymasını engellemek için boğuşan çellocusu yüzünden detone oluşuna duyduğum eğlenceli sempati bile bu zevke ortak oldu. Nada'nın klarnetçi kuzeni oldukça iyiydi. Müziğin berrak akışı boyunca, Caroline aklından hiç çıkmadı. Caroline'in de bu geceden çok hoşlanacağını düşününce içi sızladı, ona

minnettardı.

Nada, sonunda Waldstein Sonatı'nın girişini çalmak için sahneye geldi. Uzun elbisesi, çilek kadar tatlı bir renkteydi ve Ahmet, elbisesinin göğsünün çatalındaki bitişinden başka bir şey düşünemez oldu. Çalınması oldukça zor olan Beethoven sunuşundan memnun kalmıştı, Nada bitirdikten sonra yükselen alkışlara bakılırsa, gerçekten iyi çalmış olmalıydı.

Nada sahneye geri döndü, bu kez beyaz çorapları ve elbisesiyle meleğe benzeyen küçük bir kız çocuğu da ona eşlik ediyordu. Nada sandalyesini ayarladı ve birlikte Dolly Suitinden kolay bir parça çaldılar. Ahmet, Nada'nın sakinliğinin çocuğa da geçtiğini gördü. Karar verdi, Nada her şeyiyle hoştu.

Ertesi hafta, Müzik Akademisi'nin üyelerinin ikinci ve son bir konseri daha vardı. Bu kez kalabalık daha az ve daha şıktı. Seher ve Nada'nın annesi yanlarında dedikodu yaparlarken beraber oturuşları ne kadar aptalca görünüyor olmalıydı. Ama bu kadınların iyi ruhları bulaşıcıydı, Nada'nın gururlu oluşunun getirdiği şımarıklığı çok komik buluyorlar ve onunla dalga geçiyorlardı.

Ahmet, daha sonraki ay boyunca ne kadar sık bir araya gelebildiklerine şaşırdı. Nada'nın ailesinin, arkadaşları için düzenlediği bir piknikte sert bir badmington maçı yapmışlardı. Seher, Nada'nın babasını büyülemiş, çift olarak bir maç yapmaya ikna etmişti. İkisi de gülmekten yerlere yatana kadar maç devam etmişti. Aileleri aynı çevreden olan bir çiftin Oryantal Klüpteki düğünlerinde dans etme şansları da olmuştu. Hemen hemen her gün Nada'nın erkek kardeşlerinden birisi yanlarındayken Sheraton'da limonata içmişlerdi.

Kız her seferinde, Ahmet'in çillerini saymasından kaçınmış, yine her seferinde onu bacaklarına bakarken yaka-

lamış, buna rağmen Ahmet'e iyi gelen gülüşüyle karşılık vermişti.

Kız kardeşini görmeye gittiği bir sabah sordu: "Seher, şimdi ben ne yapacağım? Londra'ya geri dönmeliyim, ama hiç gitmek istemiyorum. Dürüst olmak gerekirse, Nada yüzünden buradan ayrılmak istemiyorum."

"Neler hissettiğini söyledin mi ona?" Ahmet başıyla onayladı.

"Peki o ne dedi?"

"Biz nişanlanmak istiyoruz. Önümüzdeki yaz, belki de Haziran'da da evlenmek... Sence olur mu? Ailesi kabul eder mi?"

Seher uzunca bir süre sessiz kaldı. "Bir evliliğin yürüyüp yürümeyeceğini kimse bilemez; ikiniz için de iyi olmasını dilerim" diyerek gülümsedi. "Ailesinin de iyi karşılayacağından eminim, yoksa onu bu kadar sık göremezdin zaten. Ama mutlu olmadan önce bilinmesi gereken çok şey vardır. Sadece biraz dikkatliler ve Nada onların tek kızı."

"Seher, yardım edeceksin değil mi? Bu çok önemli.

"Gerçekten, ilk görüşte aşk."

"Evet, nasıl olduğunu düşününce komik." Yüzünde art niyetsiz bir gülümseme vardı. Siyah gözleri parladı. "Elbette yardım edeceğim. İkinize de. Bu kadar zamandır başka ne yaptığımı düşünüyorsun?"

Deniz Anası

Leyla sesleri dinledi. Ancak Allah izin verirse ölebilirsin. Kararlı ve baskıcıydı. Adımlarını ölçülü atmasını, hiçbir karışıklığın ve dönüşün olmayacağını, tereddüt etmemesini, başka seçenekler için sağına soluna bakmaması gerektiğini söylüyordu.

Dur, acımasız ses, dur. Deniz havasını içine çekti ve yuttu. Ölmek istediğimi mi düşünüyorsun? Cidden mi? Bunu düşünmek günahtır. Teni gerildi ve acı omurgasına yayıldı, sonra bir ıstırap girdabı onu, güneş ışığını bile griye döndüren yoğun, havasız derinliklere sürükledi.

Sonra, ses ve ıstırap geldiği gibi aniden uzaklaştı. Bedeni ışığa doğru yüzmeye başladı. Leyla kıyıya vurmuş, bitkin, sersemlemiş oturuyordu şimdi, kıyıdan denize bakıyordu. Geri döndüğünü hissettiğinde yalnız olmadığını anımsadı, onu görmüş olabilecek birileri vardı.

Sıcağın kavurduğu sahilde, gölgeliklerin altında tembellik eden diğer kadınlara doğru baktı. Tartus'ta tatil yap-

tığı yakın arkadaşları kendisi gibiydiler; güzel, ince zevkli... Şam'ın iyi aileleri olduklarından, kendilerini kutlamak için sık sık birbirlerine söyledikleri şarkının nakaratına başladı. Ağzı kurudu. Hemen hemen hepsi otuzuna gelmeden koca bulmuşlardı, çocukları vardı ve yaptıklarıyla gurur duyuyorlardı.

Affetmeyen bu kalabalığın aynasında kendine baktı, dizlerini toplayıp kalçasının üzerine yavaşça kıvrıldı, sol dirsek kemiği sayesinde dengedeydi. Yüzüyle ilgilenmeye başladı; başını, kulaklarının üzerinden duyarlı bir çift metal çubuğun yardımıyla geriyormuşçasına yukarı kaldırdı. Sonra parmak uçlarında gümüş gibi parlayan kumları silkelemeden önce, baldırlarına hafifçe dokunarak, hindistancevizi yağının pürüzsüzce cilalanmış bacaklarından aşağı akıttı. Hoşuna gitmişti; George için kadınsı güzelliğin bir tablosu.

George'ın görünüşünü dikkatle gözden geçirdiğinde, boyunu biraz daha uzun yaptı ve saçlarına kızıl bir pırıltı ekledi. Sanki birazdan onunla buluşacak gibiydi. İç geçirmesiyle, George bir gölgeye ve acıya, başka bir boyuttan gelen derinliğe dönüştü, dalgalar halinde bedenine yayıldı.

Leyla, ne söylediklerini düşünerek tekrar arkadaşlarına baktı, söylediklerini duyabiliyordu.

Leyla mutlu görünüyor.

Ama hava çok sıcak. İyi mi acaba?

İyi iyi. Bronzlaşmak için oturuyor sadece.

Leyla bu kadar kibirli değildir. Çocuklarla ilgilenmeyi kendisi önerdi.

Onlara karşı çok nazik. Ama çocuklar hakkında ne bilebilir?

Elbette adil değil. Belki de öyle. Kısmen doğru. Yeni yeni yürüyen, ayak altında dolanan üç çocuk için kaygılanıyorlarmış gibi çocuklarla ilgilenmeyi niçin önerdiğini

merak etti, sonra düşüncelerinin oradan oraya sürüklenmesine izin verdi. Bir şekilde buradaydı işte: Çocukların kumdan kalelerin hendeğindeki su birikintisine yüz üstü düşmelerine engel olmak, sahilden ayrılmalarını ya da sabah telaşında kıyıya vuran dalgalara doğru yürümelerini önlemek için buradaydı. Buradaydı, çünkü çocukların anneleri, bu küçük çocukların, hikâye kitaplarındaki gibi göz yaşlarının, kum fırtınalarının, patlamış mısır çığlıklarının, teneke kutudaki soğuk mandalina sularının ve sonsuz kaygının olmadığı bir sahilde oynamalarını istemişti.

Birden sabahın güneş banyosu alt üst oldu. Dalış platformundaki su perileri, dingildeyen salları terk edip kıyıya doğru yüzmeye başladılar. Leyla genç bir adamın, "Deniz anaları! Bir sürü! Sudan çıkın! Herkes dışarı" diye bağırdığını duydu. Gülümsedi. Bütün bu tantanaya deniz kestanelerinin de özenip sahili basmaları olmayacak iş değildi. Deniz analarına karşı kahramanlık yapılmazdı: Herkes bilirdi ki ön yüzünden ilişki kurulursa, geriye en azından zehir etkisi geçene kadar ağrıyan koyu renkli bir leke bırakırlardı.

"Kahretsin" diyerek deniz analarına lanet okudu. Yüzmek istediğinden değil ya da yüzmeyi sevdiğinden, ama özgüvenli ve halk plajında sıçrayacak kadar genç olmalıydınız. Hayır, bunu yapmak için çok yaşlıydı ya da en azından otuz üçünde bunu yapmanın uygunsuz ve umutsuzca bir davranış olduğunu düşünmek gerekirdi.

Derin bir soluk aldı, kumlara serilmiş, gülen genç erkeklere ve kadınlara yeniden baktı. Birkaç erkek çocuğu sahilde çılgınca futbol oynamaya başladıklarında, düşüncesizliğine küfür etti ve çocukları sertçe yanına çağırdı.

Onları bir daha duydu.

Gençler incitir, öyle değil mi Leyla?

Onu sinirlendiren neydi?

Belki de pisliktir. Deniz anaları kirlilikten türemezler mi? Kirlilik Akdeniz'i öldürüyor.

Kimin kirliliği? Onların mı, bizim mi? diye sordu, büyük paslı bir taşıma gemisi gibi deniz ve gökyüzü arasında yuvarlanan bir ses. Hayır, Leyla'nın onları net görebildiği kıyıya, saldan itilen en genç ve parlak olan deniz anasıydı bu, en iğrendirici olanı değil. Öyle mi Leyla?

Seslerin nasıl başladığını bilemedi, ama birkaç erkek çocuğunun kirli su birikintisindeki bulut gibi beyaz bir deniz anasının tuzağına yakalandıklarını gördüğünde sesler kesildi. Küçük çocuklar da onları gördüler ve kıpırdayan yaratığa dikkatle bakan erkek kalabalığına doğru hızla koştular. Sabah enerjisinin ilk patlamasıyla, kendi çocuklarının üzerine bir kuş gibi yaklaştı ve onları kumdan kalelerine geri götürdü, küçük erkek çocuklardan birinin annesi ona sıradan bir teşekkür gönderdi.

Niye çocukları vardı sanki? Ve ne cüretle onları böyle göz önünde tutuyorlardı? Bir tekerleme zihninde dönmeye başladı: Bizim-çocuklarımız-yakalayıp-evlendiğimiz-adamlarla-seviştikten-sonra- doğarlar. Her tekrarında sesin tonu yükselmeye başladı.

Kapa çeneni, müzik alayının sesini, evlilik töreni tantanasını ve parıldayan konukların görüntüsünü boğmaya çalışırcasına ağladı. Gelin ve damadı yok ettiğinde kendi görüntüsünden de kurtuldu. Doyumlarını küçümseyerek, ikisini de ayaklarından düğün pastasının en tepesindeki kremaya yapıştırdı.

Ya da belki, görüntü, tombul bacakları üzerine çömelip, kalenin duvarlarında oyuklar açmak için yusyuvarlak karınlarının üzerinden dikkatle bakan çocukları arandığında gözden kaybolmuştu.

Böylesi daha iyi. Çocuklara bakmak. Onlar izleyip yargılamazlar. Belki de zamanının bir iki saatini onlara feda

edip, onlarla ilgilenmeye gönüllü oluşunun nedeni de budur. Diğerleri kendi çocuklarına içerlerler, onlara bakmayı küçük işler olarak görürler. Yapmak istemezler. Onları dünyaya getirir ve sevdiklerini söylerler. Aslında sevmezler. Sevdikleri şey ağırbaşlı erdemdir.

George çocukları sever diye düşündü. Başını, yazlık köşklerden getirdikleri koyu yeşil havluların üzerine sere serpe uzanmış yargıçlarına küstahça bakmak için kaldırdı. Yumrulanmış bedenlerinin ölçülü kıvrımları, kadınları sadece, zorla soluk alan formlara dönüştüren kırışıklıklarla gölgelenmişti. Solgun, uzanmış biçimleri çehresiz bir yığının içinde yuvarlanmıştı. Deniz anası gibi, Leyla düşündü ve George için özel duygular beslediğini hissetti.

Leyla Şam'da olduğundan farklı.

Evet, daha sakin gibi geldi bana.

Bu hafta daha da iyi.

Öyle mi? Pek sanmıyorum, diye yanıtladı kendi kendine. Öfkesi onu kuma gömecek kadar ağırdı, bedeninin sallanmaya ve sarsılmaya başladığını hissetti.

Oğlanlardan biri kumdan kalenin hendeğine doğru neşeli bir çiş kemeri yaratmaya niyetlendi. "Durdur şunu!" diye bağırdı Leyla, o kadar yüksek sesle bağırmıştı ki, kendisi de çocuk gibi yerinden fırladı. "Durdur şunu! Bu çok ayıp, terbiyesiz."

Gürültücü Leyla. Deli Leyla.

Konuşacakları buydu işte. Anneme de söyleyecekler.

Leyla korkusunu dindirdi ve kendini sakinleştirdi.

Dedikodu yapmaya nasıl cesaret ediyorlardı? Eğer ağlarsam, bir sorunum olduğunu düşünecekler. Biliyordu ki, öfkesini kuru bir havluya sarıp yavaşça soğumasına izin vermeliydi. Sinirlenirsem, bedenimden anlaşılır. Lekelenirim, erkenden kırışırım ve kenarları çizgi çizgi bir ağzım olur.

Hışmını, güzelliğini kaybedeceği korkusuyla azalttı. George hoş bir kadın olduğumu düşünürdü. Leyla, George'un gözlerinin kahverengi mi mavi mi olduğuna karar vermeye çalıştı. Sonra kendi biçimli burnunu küçümsedi. Bunu her zaman yapmazdı; gözleri çubuk gibi olabilirdi ya da biri onların şaşı olduğunu görebilir ve burnunun yeni yapılmış olduğunu fark edebilirdi. Böylece, yarı örtülü karanlıkta, bir gözünde gölgelenen, diğerinde şeffaflaşan bir bakış fark etti. Gözlerini kıstı ve kırpıştırdı, gölgeyi ve şeffaflığı ters yüz etti. George hoş olduğumu düşünüyor.

"Leyla teyze, ne yapıyorsun?" Gözlerini kendisine dikmiş oğlana neredeyse bağıracaktı.

Saçlarını yüzünden geriye ittirdi. "Gözüme kum tanesi kaçtı."

Verilen yanıttan sıkkın, plastik bir tırmığı sürükleyerek yürüdü çocuk. Ama gördülerse eğer? Gülüyorlar ve dalga geçiyorlardır ve George'u aklından kovuyorlardır.

Burnunu anımsıyor musun?

Yaptırmak için çok bekledi.

Orak burunlu Leyla. Belki de bu yüzden hiç evlenmemiştir.

Ama çok talibi olmuştu. Hatta bir kez nişanlandı bile.

Kimse mükemmel değildir, yeterince iyi değildir.

Daha sonra birileri olacaktır.

Hayır, çok acımasız, kimse onu istemez.

Bizi inandırdığı kadar güçlü değil.

Leyla sözlerin hesaplanamaz çokluğundan korktu. Lütfen, yalnız bırakın beni. Ağlıyordu.

Fakat ne söylediklerini nasıl biliyordu?

Dedikodu kazanı böyle kaynardı çünkü.

Emin misin? Eziyet devam etti. Diğerlerinin de senin gibi olduğunu mu düşünüyorsun? *Enti mazambura* diyorlar senin için, çok konuşuyorsun ve seks düşkünüsün. Bu

kadar çok incitilmenin, her şeye burnunu sokmanın ve diğerleriyle sorun yaşamanın nedeni de budur belki de.

Allah kahretsin onları. Kıskançlar. Benden nefret ediyorlar; çünkü ben kendimi bir çuval patates gibi satmadım, ilk gördüğüm erkeğin üstüne atlamadım.

Tentelerden birinin altından biri el salladı. Leyla en vahşi gülümsemesini patlattı ve el salladı. Sonra oğlanlardan birini aldı, kıpır kıpır bedenini kucakladı, abartılı bir şekilde öptü ve başının üzerinde çevirdi. Küçük çocuk aksileşti, Leyla'ya tekme attı ve ağlamaya başladı. Onları izleyen mükemmel insanlar, Leyla'nın yaptığı işten memnun görünüyorlardı. Çocuğun kuma inmesine izin verdi ve onun yerine George ile ikisinin hayali çocuklarından birini aldı kucağına.

Dalgalar gittikçe büyüdü ve kumu da çalkalamaya başladı. Hava dumanlandı ve denizin kahverengiliği gökyüzüne yansımaya başladı. Gün ortasında dalgalarını gönderen Akdeniz fırtınası neredeydi şimdi? Ya da hep fırtınalı mı olacaktı artık? Hayır, daha çok acısız bir yakış Tartus'tan öte ve çöldeki dağlara doğru inecekti. İnsanların bu kadar sert ve acımasız oluşunun nedeni bu olabilir miydi acaba?

Durdur şunu, Leyla ağladı. Baharın sevecenliği ya da insan teninin yumuşak beyazlığı da kâr etmiyordu. Bakın bana bir, kendimi kayış gibi yaptım. Bizi sertleştiren dedikodu, memleket değil.

Daha sonra sevimsiz ve kınayan bir ses, kendisine acımasını hatalı buldu: Leyla suyun kenarında, dalgalar onu yalayıp denize çekmeye cüret edene kadar oturdu.

Hayır, bu değil. Cesaret doğruluktan daha fazla bir şeydir. Burada Tartus'un sarı kumlarından bir kale yapmak için bulunuyorum. Zihnindeki kulelerse bu yalanı reddediyordu ve umutsuzluk yüzünü geriyordu. Leyla, bırak gitsin. Bu kadar çok bilmekten vazgeç. Ama gitmesine izin

vermedi. İstediği, bedenini hissettiği kadar güçlü bir şekilde sözcükleri sıraya sokup, onları demir dolaplara yerleştirmekti.

Bu kadar çok denetim? Yo, hayır, bu denetim değil. Sakinleş. George öyleydi. Fırtınanın ortasındaki sakinlik. Mekke'deki hacılar gibi. Kabe'nin etrafında halka halka dönen, dua eden hacılar, mıknatıs, dünyanın merkezi.

Kâfir dedi derin ve vahşi bir ses.

Ona Mekke'yi düşündüren neydi? Sadece Allah bilir.

Elbette erkekler genç kadınlara bakarlar. Her zaman izleyenlerin gözleri vardır, gören ve yargılayan arkadaşlar ve yargıçlar -asla methetmezler, asla- ve gördüklerini diğerlerine anlatırlar. Dindar Leyla aniden ağladı, eğer izleniyorsam, izleyen yalnızca Allah olsun.

Duası, kovasıyla daha fazla deniz anası yakalamış ve onları havuza doğru götüren genç bir adamın bağırışıyla bölündü. Başka bir yerde yaratıkları taşlarla dövüyorlardı. Su ve yakıcı et parçaları, katliamı izlemek için toplanmış gulyabanilere banyo yaptırdı ve çığlık çığlığa kaçıştılar. Sonra gençler, yarı şeffaf etleri sopalarla dürtüklediler ve ince ince parçaladıkları bir parçayı sopanın ucunda salladılar. Leyla bu çılgın sahneyi durmuş izliyordu. Kendi oğlanlarının da, gençleri alkışlayan ve kurbanın zehri ile teması göze almış izleyicilerin arasında olduğunu fark etmeden bir ya da iki dakika geçti. İkinci kez, çocukları güvenli bir yere çekmek için kalabalığın arasında koşturdu. Bu kez hiçbirinin annesi görmemişti.

Siniri arttı. Evlenmemi ve çocuk yapmamı istiyorlar. Hayatlarını temize çıkarmak için. Yeniden sözcüklerin tehlikeli bir biçimde zihnine akın ettiğini hissetti. Sesli mi konuşuyordu, kendi kendine ölümle mi konuşuyordu?

"Sessiz olmayı öğrenmelisin" derdi annesi. "Gevezelik etmeyi bırak. İnsanlar senin nasıl konuştuğunu konuşu-

yor. Sessiz olmayı öğren."

O sıralar annesi bir casus gibiydi, Leyla'nın yoğun olduğunu düşündüğü zamanlar, telefonla konuşurken, Muhammet'e müzik dersleri verirken onu izliyordu. Öğlen yemeğinde ve sonrasında bulaşıkları yıkamaya yardım ederken etrafında dolanıp izliyordu. Bu izlemeler acımaydı, hayır acıma değil kınama, hoşnutsuzluk, hayal kırıklığıydı. Leyla bundan nefret ediyordu. Annesinden nefret ediyordu. Annesinin kendisinden nefret ettiği kadar nefret ediyordu.

Leyla, büyük umutların kız çocuğu, başaramamıştı, kaybolan vakti geri getirmek mümkün değildi artık, yeniden başlamak imkânsızdı.

Nerede yanlış yaptım? Leyla annesine bağırmak, çığlık atmak istiyordu, şişman, pahalı elbiseleri içinde ve etrafında ne varsa toplayan, ağırlığına bakan, başarısını ölçen, parasını sayan, gözleri fıldır fıldır olan annesine bağırmak...

"Leyla başını dik tut, oradaki küçük kız gibi. Bu kadar güzel yürüyenini gördün mü hiç? Gerçek bir yıldız. Leyla başını dik tut."

"Leyla bu ayakkabılar bacaklarını güzel göstermiyor. Yüksek topukluları giy. Ayaklarını mı vuruyor? İyi, önemli değil, daha iyi bu, görmelisin."

"Leyla, bir koca bul ve evlen. Yaşlanıyoruz artık, biz ölünce sana kim bakacak? Tek başına ne yapacaksın?"

Vücudundan ağzına doğru, boğucu bir ağrı yükseldi ve annesinin çıkık göğsüne doğru püskürtmek istediği büyük bir parça tükürük halini aldı. Tükürmedi, tükürebilmeyi isterdi, onun yerine, Sevgiyle-evet, Sevgiyle-üzerinde büyük pastel renklerle, Arap harfleriyle Sevgi yazan mendil kutusunu almak için havluların ve güneş kremlerinin arasına uzandı. Leyla, yeni burnunun kumda, yassılaşmış ve küçülmüş bir gölgesini yakaladı. Anneler kızlarını koca-

ya vermek için yetiştirirler. Anneler kızlarına bedenlerini acıyla süslemeyi öğretirler.

Onu asla özgürleştiremeyeceksin, değil mi?

Niye özgürleştirmeliyim ki? Zekiyim, güzelim, bir bakın bana. George güzel olduğumu söylerdi. Bir insan daha ne ister?

Annesinin yanıtı beyninde kaynayan lavları püskürttü. "Sen mutlu bir evlilik yaptığında mutlu olurum ben."

Asla mutlu olamayacaksın. Bundan sonra.

"Leyla, baban işten döndü." Bir salıncak yükseldi, kısa elbisesi ve beyaz çorapları uçuşuyordu, babasının tırmalayan yüzünü öptü, sonra suya düşen ağır bir taş gibi düştü. Yüzeye çıkmaya, dizlerinin üzerinde durmaya çabaladı.

"Tamam Leyla, babanı rahatsız etme. Git odanda oyna. Kızım, sık boğaz etmeyi bırak ve git."

Sevgi, hayır değil, baba sevgisi değil. Roma'dan getirdiği elbiselerdim ben. Bir iki saat giyilmek üzere ortaya çıkarılan, sonra ambalajlarına, askılarına dönen, sedir miski ve lavantayla sarılan, dolabındaki elbiseler.

Oğlanlardan biri dalgalar kalenin hendeğine ulaştığında tiz bir çığlık attı. Diğer dalga kırılıp hendeğe dolduğunda, enkazı yuttu ve kahverengi köpük baloncukları çıkardı. Küçük bir parça zehirli deniz anası Leyla'nın topuğuna değdi ve Leyla ağlamaya başladı. Küçük oğlanlar topuğunu denetlemek için koşarak geldiler, sonra kıkırdadılar ve denizden uzaklaştılar. Leyla havlusunu kale duvarının arkasına taşıdı.

Büyük umutların Leyla'sı, aynı nakarat zihninde çınlamaya başladı. Akıllı Leyla, çok fazla akıllı.

Bir ses güldü, aptal Leyla. Romantizme ve ilk görüşte aşka inanan, kolay aldatılan Leyla. Kendini dergilerde ve aşk hikâyelerinde genç bir geveze sandın. Her şeye inandın, erkek arkadaşlara ve saygıya, bağımsızlığa ve zenginli-

ğe.

Bekleyebilirim demiştin. Genç ve güzelim. Beni ben olduğum için sevecek bir erkeği bekleyebilirim.

Ama hatalısın Leyla. Kendini çok fazla sevdin.

Kendine çok şans tanıdın, ama hiçbirini kullanamadın.

O deliydi, sesler tısladı, deliydi ve hayatını kaybetmişti.

Çok gururluydu, göremeyecek kadar.

Aşk diye kıs kıs güldüler, o aşka inanmıştı.

Leyla şarkı söyleyen seslere göz yaşlarını kattı. Hayır, aşka inanmıyorum, aşka inanmaktan vazgeçtim. Aşk bulunduğu yeri gizleyen bir etikettir. Ama hayır, yaşlı ve şişman ya da aptal bir erkekle evlenme fikrine boyun eğmeyeceğim. Ya da çocuklu bir erkeğin çocuklarının bakıcısı, dadıları olmayacağım. Hayır.

Büyük bir dalga sahilde patladı ve damlaları ileri sıçradı, Leyla'nın parmaklarına doğru akarak, onun yakalamakla tehdit ederdi, manikürlü parmaklarını yalamak istercesine ıslattı.

Seks. Tüm istedikleri budur işte. Ama George farklıydı. Bana saygı duyardı, ben de ona. Biz gizli yoldaşlar, gerçek dostlardık. Görünmezdik, George ve ben.

Hayır, George hakkında hiçbir şey bilmiyorlar. Bilemezler, değil mi? Ama biz buluşuruz, elbette buluşuruz. Buluşmayacağımızı nasıl düşünebildin? Ama çok dikkatliydik; George'un Bob Tooma'da bildiği bir lokantada ve bir arkadaşının evinde. Hiç karşılaşmadığım ve beni tanımayan, başka bir Hıristiyanın evinde. Fakat hayır, yapmadım, değil mi? Nasıl yapabilirim? Ben Leyla'yım, bakire Leyla ve George bunu hiç sormadı. George bir centilmen ve George her şeyiyle benim.

Hikâye, Leyla'nın zihninde bir ileri bir geri, sarsılmıyor, sadece sallanıyor. Aşağı yukarı sallanıyor. Hızlı, ha

gayret ve daha hızlı, ileri konuyor, geri iniyor, meltemin hışırtısı saçlarında, kulaklarında. George ile birleş ve seni korumasına izin ver, sonra bacaklarını topla ve daha yükseğe daha yükseğe çık. Sonra güvenle geri çekil ve yeniden gerin, yeniden ve yeniden.

Leyla kuma uzandı. Bedeninin gerilmiş bölümü ve gizli hazzının gergin, bir aşağı bir yukarı süzülen parçası. Daha da yükseldiğinde, zıplayıp ipin öbür tarafına düştüğü anda, bir spazm içinden dışına doğru bedenini sardı ve ağladı, sonra da yüksek sesle güldü.

Taze Kayısılar

Kasım gülümsedi, sonra omuzlarını çökerterek ağır bedenini, harap olmuş sarı Fiat'ın direksiyon tekerleğinin altına sıkıştırdı. Bu araba ilk karşısına çıktığında, kırmızı pelüş döşemeleri, güneşliğinden sarkan bir dizi boncukla ve kontrol panelinden ona öpücük uçuran büzülmüş kırmızı dudak çıkartmasıyla çok hoşuna gitmişti.

Kasım, trafiğe çıktığında tepe lambasını yaktı, sonra dikiz aynasına şöyle bir göz attı. Yeniden gülümsedi, bu kez arka cama gerilmiş, üzerine başkanın iki portresinin basılmış olduğu güneşlikler yüzünden. Tersten, portreler dışarı bakıyordu, gözleri, baskınlara ve gafil avlanmalara karşı onu korumak üzere projektör görevi görüyordu.

Yaşlı bir adam taksiyi durdurdu. Neredeyse üç kere Kasım'ın kendisini Sedneyya yoluna götürüp götüremeyeceğini sordu. Yaşlı şeytanın isteği buydu. Kasım'ın gitmek istediği şehir merkezinden cehennem kadar uzaktı, ama değişiklik olsun diye alabilirdi. Akşam işine başlamak için çok da kötü olmazdı.

Şam'ın dışına doğru yol alırken, Kasım bir cellat gibiydi, tepe lambasının ışığında bir adamın, yolun kenarındaki gri eğimde yürüyüp, sonra yeniden karanlığa dalışını izledi. Kasım, küme küme aileleri, otobüs durağında çanta ve bohçaları ile bekleşen şişman, başları örtülü kadın gruplarını da fark etti. Bunlardan en azından bir ikisinin, kente doğru dönüşünde kendi müşterisi olacağını bilmek onu eğlendiriyordu.

"Buradan ana yola gireceğiz." Kasım direksiyonu sola çevirdiğinde havası da ekşiyordu. Yaşlı adam aralıktan, yol kenarına dizilmiş yarım betonarme evlere kuşkuyla baktıkça siniri de artıyordu. Birçoğunun pencere yerine siyah çukur oyukları vardı ve temellerin etrafındaki toprağa yeni kazıklar dikilmişti. Geniş, boş caddeler boyunca dizilmiş, Şam'ın konut açığını belgelercesine, her bir penceresinin ışığı yanan diğer evler vardı.

"Apartmanın adı ne?" diye gürledi Kasım, sessiz bir öfke içindeydi ve kentin dışında bulunduğu için huzursuzdu. Yolda sorabilecekleri kimse yoktu, sonunda bir sokak lambasının gürültülü sarı ışığının altında durdu. Sebze satıcısının yol tarif etmesi oldukça karışıktı ve Kasım küfrü bastı. Şam civarında hiçbir yerin bulunamamasından nefret ediyordu.

Kasım sonunda taksiyi Sedneyya yoluna doğru yeniden çevirdiğinde, yaşlı adamın cömertliği karşısında burnundan soludu, hoş karşılanmayacağını tahmin ettiği konukluğa doğru sendeleyerek gidişindeki ikircikliliği küçümsedi.

Geniş, henüz tamamlanmamış yolun köşesi, sonunda ana caddeyle kesişti. Kasım yeniden sövdü. Şam'dan sandığından daha uzakta olduğunu anlamıştı. Kendini avutmak için, Feruz'un kasetini teybe ittirdi ve denetim panelindeki dudaklara bir öpücük gönderdi. Neredeyse parlamış panto-

lonu ve kırışık gömleğiyle topallayarak taksi çevirmeye çalışan köylüyü kaçıracaktı. Bunu yapmamalıyım dedi kendi kendine, çevredeki tek araç benimki.

"Şam'a lütfen." Adamın sesi Kasım'ın tahmin ettiğinden daha yumuşaktı.

"Buyurun, ama çok tutar." Kasım aynadan adamın anlayıp anlamadığını denetledi. Bunu söylemeden önce gözlerinde bir tereddüt görmüştü. "Ödeyebilirim, El Jisr el Abiad'da götür beni, lütfen."

"Lütfen" kelimesi ile adam gözüne girmişti. Kasım yeniden aynaya göz attı. Adam bir perşembe gecesinde yolculuğun ne kadar uzun olacağını bilmez bir şekilde gergin ve dimdik oturuyordu. Bunun dışında iyi görünüyordu, Kasım'dan yaşlı olsa da, ilk görüntüsü, yolun kenarındaki karanlıktan tepe lambasının ışığına yansıyan çelimsiz gölgesiydi.

Arabanın etrafındaki karanlığı izliyordu. "Sanırım bu yolculuğu sık yapmıyorsunuz" deme girişiminde bulundu. Kumarbazlarla sohbet etme konusunda pek başarılı değildi. Ne söylese ağır aksak oluyordu, zaten patronunun iş sırasında ilginç bir şey olup olmadığını soracağını biliyordu herkes. Hiç kimse akılda kalıcı olmak istemezdi.

Kasım tekrar denedi: "Sanırım bu yolculuğu sık yapmıyorsunuz." Bu kez adam biraz irkilmiş gibi göründü, Kasım'ın hiç alışık olmadığı bir şekilde yanıt verdi.

"Hayır, daha önce bu yoldan hiç geçmedim." Kasım bekledi, ama adam sessizdi, daha çok dışarıdaki karanlıkla ilgiliydi.

"Komşularımız Sednayyalılardı, köyden, elbette orası bu kadar moda olmadan önce orada yaşıyorlarmış"

"Şimdi öyle mi?"

"Evet, oldukça lüks bir semt." Kasım'ın sözlerinde beğeni vardı. "Villalar, hafta sonu partileri ve buna benzer

şeyler."

"Anladım" diye yanıt verdi adam, ama anlamamıştı aslında ya da Kasım keskin bir virajı hızlı aldığından, güneşliğin üzerinde deli gibi sallanan boncuklara içerlediğini sanmıştı sadece.

Genç adam sinirlerine dokunuyordu. Sanki hiç orada değilmiş gibiydi. Tavuk pisliği, küf ve dezenfektan karışımı bir kokusu vardı. Belki de yeni açılan fabrika çiftliklerin birinde çalışıyordur diye düşündü Kasım.

"Ne iş yaparsın?" diye sordu. Adamın sorunun ne kadar teklifsiz sorulduğunu fark etmediğini görebiliyordu.

"Yazıyordum..." diye başladı. "Öğretmenim."

Bu durum düzgün aksanını açıklıyordu, ama ya giysileri? Genelde Kasım insanları belli bazı kategorilere ayırırdı, bu adam yeni bir tipti, kendisi hakkında hiçbir ipucu vermiyordu. Parasını nasıl kazandığını ve yaşamını nasıl sürdürdüğünü merak etti.

"Ne öğretmenisiniz? Matematik mi?" Bu iltifat birini yola getirmek için yeterli olmalıydı.

Yumuşak bir sesle "Hayır, çoğunlukla okumayı öğretiyorum" dedi. "Okulda okumayı öğrenememiş insanlara."

"Okumayı öğrenmeyi niye istiyorlar ki?" Bazı arkadaşları onun lise diplomasına özenirlerdi, ama bunu elde edebilecekleri bir yer olmadığını düşünemeyecek kadar aptaldı onlar.

"Kendilerine uğraş edinmek ve ufuklarını genişletmek için."

Kasım sinirli sinirli arkaya baktı. Tüm bu saçmalıkların anlamı neydi? Bu adam niye diğer öğretmenler gibi, bir aileyi geçindiremeyecek kadar düşük maaşlar ve sınıfta koşturup duran kırk iki çocuk hakkında homurdanmıyordu? Kasım babasının onu ilk öğretmenine teslim ederken nasıl gururlu ve mahcup olduğunu anımsadı. "Eti senin

kemiği benim." Kasım eğitim adı altında gerçekleştirilen hiçbir şeyle örtüşmeyen bu klişeyi tekrarladığında gülerdi. Adam, tekrar dönüp dışarıyı seyretmesi dışında tepkisizdi.

Dağların eteklerinde, caddenin sınırındaki lambalar yanmaya ve yolu kaplamış olan egzoz dumanı içerisinde parlamaya başladılar. Başıyla, kentin ilerideki sönük parıltısını işaret ederek "Orası Şam mı?" diye sordu.

Evet, bok kafa! Ne olduğunu düşünüyordun? Paris mi? Aklından geçirdiklerini kendine sakladı.

Yol kenarları insanlarla, bisikletlerle dolmaya başladı ve Kasım, yolculuk boyunca ilk kez hantal bir halk otobüsüyle karşılaştı. Müşterisi de yoldaki kalabalığı izliyordu. Yol kenarındaki yığından satın aldıkları bir kavunu tekmelermiş gibi yapan iki oğlanı izlemek için başını çevirdi.

Kasım'ın ani bir frenle durmasına yol açan bir bağırışla "dur" dedi. Şoförün arkasından, "Dikkat et, seni orospu çocuğu" diye seslendiğini duymuştu.

"Bir dakika bekle" dedi ve taksiden atladı. "Kahretsin..." diye söylendi Kasım ve taksimetrenin hâlâ çalışıyor olduğunu anımsadı.

Elinde iki torba meyveyle geri döndü, Kasım hızlanırken, kendisi almadan önce ona bir kayısı ikram etti. "Allah Allah, harika." İç çekti ve bir tane daha aldı, torbayı Kasım'a doğru uzattı.

Açlığı bir şeyleri işaret ediyordu. "İçerideydin, değil mi?" Kasım ağzında tatlı, yumuşak bir kayısı parçası varken mırıldanmıştı. "Sedneyya'da, değil mi?"

"Evet."

"Siyasi misin?"

"Evet."

"Ne kadar zamandır?" diye sordu, ağzındaki kayısının ishal yapıp yapmayacağını düşündü. Bu konuda hiçbir şey bilmek istemiyordu. Bilmemek daha iyiydi.

"Sekiz yıldır."

"Bu elbiseler senin değil öyleyse?"

"Değil."

Yeni çıkmıştı. Bir yazar ha? Kasım dikkatini yola vermekte zorlanıyordu. Bir tane daha kayısı aldı, yol arkadaşıyla aynı meyveyi yemekten hoşnuttu. Siyaset hakkında bildiği pek bir şey yoktu, bunun için çok zekiydi. Ama bu biraz özel bir durumdu, siyasi biri taksinin arka koltuğunda kayısı yiyordu. Yanlarından geçen taksilerin tepe lambalarının yüzünün değişik yerlerine vuran ışığında, Kasım adamı dikkatlice inceledi.

Yolculuğun geri kalanında sessizce oturdular, kayısı torbası aralarında gidip geliyordu. Sonunda El Jisr el Abiad'a geldiklerinde adam, Kasım'ı kısa bir merdiven sahanlığına çıkan arka sokağa yönlendirdi. Kasım homurdandı ve "Kuvetli evinin yanında ha? Başkanın gölgesinde büyümüş olmak nasıl bir şey?" Alay edermiş gibi söylemişti, pişmanlık duydu. Adam yanıt vermedi, sadece soldaki apartmanın önünde durmasını söyledi.

Parayı öderken, "Bana bu elbiseleri veren koruyucum borç da verdi" dedi. "Merdivenlerden çıkmama yardım eder misin?"

Bu sürpriz karşısında, Kasım iri vücudunu direksiyonun altından kolayca çıkarırken buldu kendini. Adamı, alçak balkon korkuluklarını ve daha yüksek balkon korkuluklarını örten örgü gölgelikler boyunca düzensizce dizilmiş birkaç çiçeğe bakarken izledi. Evler terk edilmiş görünüyordu, pencereleri iyi bir manzaraya bakıyordu.

Adam girişe doğru sendeledi ve Kasım isteksizce onun ardından seslendi: "Benim de gelmemi istiyor musun?"

Homurdandı, merdiven ışığını yakmak için düğmeye uzandı, Kasım'ın yardımıyla merdivenleri çıkmaya başladı, yürürken duvarlardaki yazıları okumak için başını çeviri-

yordu. Sonunda üçüncü kattaki gri panolu kapıya geldiklerinde durdu, eğildi, sonra doğruldu ve bir kez zile bastı, bir kez daha, daha güçlü. Kasım birkaç basamak aşağıda, sarı duvarın karşısında bekliyordu.

Kapıdan bir kadın sesi geldi: "Kim o? Kimsin?"

"Sadullah, anne. Benim Sadullah."

Ses tizleşti; "Ne? Kimsiniz?" Adam yeniden, bu kez daha yüksek sesle: "Sadullah, anne. Eve geldim."

Kapının önü az sonra diğerleriyle doldu; çöküк, beyaz saçlı bir adam, iki genç kız ve hâlâ okul formasıyla olan daha küçük bir çocuk. İlk önce küçük kız öne çıktı, adamın kollarını tuttu ve zıpladı. Daha sonra diğerleri geldiler, boynuna sarıldılar ve adamı içeri aldılar. Kasım kendini de içeri çekilmiş buldu. Babası, erkek kardeşleri ve küçük kız ona sarılırlarken, annesi oğlunun ellerini hâlâ sıkıca tutuyordu ve sessizlikleri önce gülücüklerle, sonra da eve dönüş göz yaşlarıyla bozuldu.

Kasım, antredeki portmantoya yaslanmış izliyordu, yüzünün ıslak olduğunun, kurulamak için elini kaldırana kadar farkında değildi. Sonra Sadullah'ın babası Kasım'ı gördü, onu da bu lütufla ilişkilendirip defalarca elini sıktı. "Allah razı olsun beyefendi, teşekkürler, teşekkürler." Kasım başını salladı, yavaşça kapıdan dışarı süzülüp merdivenlerden aşağı indi.

Arabada yüzünü koluna sildi ve El Jisr el Abiad'ın karmaşık trafiğine çıkmadan önce karanlık balkona baktı aceleyle. Trafik ışıklarında adamı görmeyi umut ederek aynaya baktı. Ama adam gitmişti. Kasım'ın oturduğu siyasetten uzak koltuktan bakınca, arkadaki görüntüsü kalmıştı. Işık yeşile döndüğünde, Kasım gaza bastı ve "Allah razı olsun, teşekkürler, teşekkürler" diye mırıldanıyordu trafik ışıklarına.

Yabancı

Manal, "Bir gün uyanıp da kendini Harlem'de bulan zenci karşıtı biri gibisin" diye gürledi Suat'a. Elbette bir ablaya söylenmemesi gereken çirkin bir sözdü bu; ama Suat'ın üstünlük taslayan havasından rahatsız olmuştu. Evde olmanın nasıl bir şey olduğunu unuttuğu için de şok geçirmişti.

"Peki olabilir, öyleyim, çünkü hissettiklerim bunlar. Ya da senin bana hissettiklerin. O kadını benim çay partime çağırmayı nasıl düşünebilirsin?"

Suat'ın yanıtındaki inilti, Manal'ın azalmış sabrını taşırdı.

"Amerikan Kadınları'nın çay partisinde bir konuşma yaptı ve çok iyiydi. Büyükelçinin konağında" dedi Manal, kendini akılcı ve gerçekçi olmaya zorlayarak.

Ama Suat tersledi: "Birileri iyi olduğunu söylüyor. Ee, ne olmuş? Bu kadın bir yıldır oraya buraya uçup duruyor. Sen yeni geldin ve onu yeni tanıyorsun ve bir mücevher bulduğunu sanıyorsun. Onu bütün Şam iyi karşılasa da, benim evimde olmaz."

"Bizim evimiz."

"O halde benim de evim." Suat'ın önce yanakları kızardı ve hırsından kızarıklık boynuna doğru inmeye başladı. "Şu Amerikalılardan biri gibi davranıyorsun, çatışmacı, üstelik yarın öbür gün gideceksin. Şamlıların davranışlarını onlarınkinden fazla anladığını sanmıyorum."

"Şamlılar hakkında çok şey anlıyorum. Bunu anladığımda gitmemin nedeni de bu zaten." Manal niye geri dönmek için can atmadığını merak etti. Ayak baş parmağını antredeki Türkmen halısının kare desenlerden biri boyunca sürükledi. Bu halıdan hoşlanmıyordu. Yukarı baktı ve bir an aynada kendi görüntüsünü yakaladı. Kendisi ellisindeyken daha genç, Suat elli beşindeyken daha yaşlıydı, sanki farklılık Suat'ın tek çocuk olarak geçirdiği beş yazdan çok on yıllarla ölçülebilirmiş gibiydi.

"Gittin, öyle değil mi? Kendi başına mı yaptın bunu? Seni cesaretlendiren bendim ve tüm o dereceler de babamın ödediği paralarla oldu."

Manal hindi gibi görünen kız kardeşine baktı, kat kat çenesine ve göğsüne. Suat kendisine hâlâ okul çocuğuymuş ve Amerika'da iyi bir işi ve hayatı olmasına rağmen ilgilenmesi gerekiyormuş gibi davranıyordu.

"Suat, dinle. Kadın cesaretle bir şeyler yapmaya çabalıyor. Ülkesi, Şamlılar ve Arap kadınları hakkında yazmaya cesaret eden bir Suriyeli. Bu insanla tanışma şansımız olsa iyi olmaz mı?"

"Olabilir, ama benim evimde değil."

"Bizim evimiz" diye sakince yanıt verdi Manal, itirafından önce. "Fedva'ya bizim için de bir konuşma yapmasını rica etsin diye haber verdim."

"Yani ona sordun mu?" Suat'ın sesi havayı buz gibi yaptı. "Bana danışmadan? Bunu nasıl yaparsın Manal?"

"Ona henüz sormadım, sadece Fedva'dan gelip gele-

meyeceğini öğrenmesini istedim." Dili dolaşıyordu. "Elbette önce sana sormalıydım. Şimdi soruyorum işte. Benim öğrenimim için verdiğin desteği de unutmuş değilim. Ama yeni şeyler öğrenmeyeceksek ya da hiç denemeyeceksek, bunun önemi yoktur."

"Yeni bir şey yok bunda. Kaatiba, muallifa* ne saçmalıksa işte! Bu kadın yazar falan değil, sadece ilişkilerini kullanan bir fırsatçı. Geçmişine bak. Sadece içimizden biri değil. Onu burada istemiyorum, işte o kadar."

"Kitabını okudun mu?"

"Hayır, ihtiyacım yok. Hakkında ömrümün sonuna kadar yetecek bilgi edindim. Kadının öfkesi burnunda. Kitap bizimle dalga geçiyor. Kedi ulaşamadığı ciğere murdar dermiş." Suat'ın öfkesi, Manal ortalıktayken kendisine entelektüel bir hava vermesi gerekliliğini bile unutturmuştu.

"Cidden bizimle dalga mı geçiyor kitapta?"

"Elbette öyle. Berberdeki lezbiyen sahne nedir? Şamlıların yaşamının böyle olduğunu mu düşünüyorsun? Kitabı sen de okumadın zaten, bana ne düşünmem gerektiğini nasıl söylersin?"

"Yeni bitirdim. İngiliz Edebiyatı üzerine doktora yaptığını biliyorsun değil mi? Ve onunla tanışmak istiyorum." Tartışmalarındaki tek avantajı geri kazanmıştı.

Suat çok uyumlu ve eleştireldi. Manal, Suat'ın öfkesinin onu nasıl bir hindi gibi kabarttığını ve oturduğu mavi koltukta nasıl küçülttüğünü fark etti. Çocukken onları şiddet kullanarak sindiren sert yaşlı kadınlara benziyordu. Böyle kadınlara nasıl küfür ettiklerini düşündü. Suat alyansını parmağında çevirmeye başladı. Manal, uzun süre önce ölen enişteşine sessizce lanet etti. Suat'ın, kesinlikle karısını destekleyen kocasıyla sohbet ederken de yüzüğüyle oynadığını tahmin ediyordu. Sonra aile sorumluluğun-

* Konuşmacı, muhalif (ç.n.).

dan ve kendi ailesinin sahip olduğu iyi addan söz edecekti, Manal düşündü ve parmağıyla halının başka bir desenini dürtüklemeye başladı.

"Suat" dedi. "Suat, beni cidden çok şaşırtıyorsun. Bu niye bu kadar büyük bir sorun oluyor?"

"Oluyor, çünkü tüm arkadaşlarımı kaybedeceğim." Yutkundu. "Sen hep uzakta yaşadın; anlayamazsın." Sesi korkunun eşiğindeydi, Manal'ın ablasına acımasına yol açıyordu. Aynı zamanda, Şam'la ilgili unuttuğu diğer anılar ruhunun derinliklerinde yükselmeye başladı.

Manal ablasının korkusuna karşı çıktı: "Ama Suat, bu fikri korkunç bulacaklarsa ne biçim arkadaşlar bunlar? Ben senin kardeşinim ve bu fikri hiç de korkunç bulmuyorum."

"Belki öyledir, ama sen uzun süredir burada yaşamıyorsun." Çantasını ve anahtarlarını aldı, Manal'ı küçük bir çocukmuş gibi kapıdan dışarı iteledi.

Taksi onları Mezze'ye doğru götürürken, iki kardeş rahatsız edici bir sessizlik içerisindeydiler. Kaldırımda, Suat gizlilikle tısladı: "İnan bana, bu kadının bize katılmasını istemezler, bak bu işi bundan sonra unutalım." Manal dudaklarını büzdü, yanıtı Farah'ın dairesinin kapısındaki zakkumların keskin pembe renginin yanında sönük kalmıştı. Çay partilerinin rengi böyle miydi diye düşündü, görgü kurallarını unutuyor olmalılar. "Tamam" dedi uysalca, "ama kadına sorma nezaketini borçluyum."

Farah kapıyı kendisi açtı. Kış beyazıydı, kibar koyu mavi bir elbise giymişti, mücevherlerinin özenle seçildiği belliydi. "Ehlen ve Sehlen." Hoşgeldiniz, sizi görmek ne güzel. "Ehlen ve Sehlen." Karşılaması yapış yapış ve Manal'ı tiksindirecek kadar coşkuluydu. Belki de artık bir yabancı olmaya başlamıştı.

Farah Suat'ın en eski arkadaşıydı. Fransız okuluna be-

raber gitmişler ve hatta aynı yıl, mezuniyetten hemen sonra, her ikisi de avukatlık stajı yapan adamlarla evlenmişlerdi. Çok ortak noktaları var diye düşündü. Bu tarafsız bir gözlemdi, ama diğer anılar, onu himayelerinde bulundurdukları için nasıl eğlendiklerini anımsadığında içini sızlatıyordu. O her zaman Suat'ın evlenmek ve çocuk sahibi olmak yerine kariyer yapmak zorunda kalan, hiç evlenmemiş, zeki ve zavallı kardeşiydi.

"İçeri buyurun, hepimiz buradayız ve sizin gelmenizi bekliyorduk." Manal, Suat'ın gecikmelerinden kendisinin sorumlu olduğunu açıklamaya çalışırken fırlattığı keskin bakışı yakaladı. Suat'ın sessiz olmasını tembihlediği hâlâ aklındaydı ve kendinden kuşku duymaya başladı. Birçok şeyi unutmuştu, Suat önlem almakta haklı olabilirdi.

"Manal, seni aramızda görmek çok güzel." Farah ilgisizce devam etti: "Bu kez birkaç ay kalacaksın. Ücretli izinde olduğunu söyledi Suat, bunu hakettiğinden eminim."

"Evet, altı hafta kadar evdeyim. Geri dönmek harika," diye yanıtladı Manal, kendi sesinde Farah'ın sesindeki hoş iniş çıkışın taklitini duyuyordu.

Munis bir rahatlıkla başını sallayarak, Suat bir oda dolusu kadını selamladı, sonra en arkadaki derince bir koltuğa yerleşti. Tombul çehresi, diğer koltuklardaki gülen yüzlerle uyum içerisindeydi. Bu arada Farah, Manal'ı kollarının arasına almış, birbirlerine ziyarette bulundukları diğer kadınları hatırladığından emin olmak için odanın ortasına sürüklemişti.

Farah'ın isteği üzerine başıyla konukları selamladı. Suat'ın, diğerlerinin aksine, dar bele oturan, titizlikle seçilmiş elbiseler yerine, koyu renk pantolon ve uzun ceketiyle gelmesine izin verdiğini anımsamak onu eğlendiriyordu. Ama Farah'ın şu anda onun New York Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Edebiyat Profesörü olduğunu kadınlara anımsatma-

sı, Suat'ın yerine Farah'ın azarlamasıyla karşı karşıya kaldığını gösteriyordu. "Albany'deki New York Devlet Üniversitesi" dedi Farah, her sözcüğü üzerine görev olmayan bir kesinlikle vurgulayarak. Mırıltı halindeki yanıtlarda kayıtsız bir incelik vardı.

Manal insanları zahmetsiz bir şirinlikle selamlaması gerektiğini unutmuştu ve Farah, sonunda oturması için köşeye tıkılmış sandalyeyi işaret ettiğinde, neredeyse ağzından bir rahatlama ünlemi çıkacaktı. Oturduğu yerden çevresindeki kadınları izliyordu, aklına "eski moda şen dullar" deyimi geldi. İngilizcedeki ses benzerliği çok eğlendiriciydi, Arapça çevirisi de öyle, ama çeviri aynı anlamı vermezdi.

Salon oldukça geniş ve ferahtı, limonluk boylu boyunca bahçe duvarları kenarında sıralanmış zakkumların olduğu bahçeye açılıyordu. Oldukça iyi bir yaşam alanı diye düşünürken, uçamayan hantal kuşlara benzeyen kadınlar son hızla dedikodularına geri dönmüşlerdi bile. Dinlemeye çalıştı, ancak anlatılanlar oldukça dar bir çevre hakkında ve uzun süreçlerde edinilmiş bilgilerdi, tek bir sözcüğünü bile anlamadı. Kimin kızının intihar etmeye kalkıştığını bilmiyordu, soramadı da, tam karşılarında oturuyor ve biri bir şey anlatır umuduyla ara sıra başını sallıyor olsa da kimse hiçbir şey anlatmadı. Abu Dabi'de diş hekimliği yapan ve Halep'teki kliniğini satmak isteyen yeğenleri hakkında bir önerisi olup olmadığını bile sormadılar. Zaten diğer konuşmalarda kayda değer bir şey de yoktu. Cidden Sheraton'daki fillerden mi söz ediyorlardı yoksa Şam artık bir hayvanat bahçesi olmaya mı başlamıştı? Kadınlara şöyle bir göz attı. Eğer Şam bir hayvanat bahçesiyse, kendilerini, sergilenen hayvanlara yabancı olmayan izleyiciler olarak düşünüyor olmalıydılar.

Konuşmalardan kopup, soluk duvarlara tatlı bir sarı

ekleyerek odaya dolan gün ışığına döndüğünde, birkaç koltuk ötesinde saçlarına kır düşmüş bir kadın işlemeli mendiliyle şiş gözlerini ovuşturmaya başladı. Ağır makyajını kırışıklıklarından aşağı bir dere gibi akıtan göz yaşlarıyla boğuşuyordu. Kendisini dikkatle izleyen yüzlere, son derece akıllı ve -elbette- son derece güzel olan kızını Amerika'ya üniversite eğitimi için gönderdiklerini ve bundan gurur duyduklarını, ama dört yıl sonra kızının peçeye girdiğini ve kadın haklarını savunmak için İslama döndüğünü anlatıyordu. Manal annenin anlayışsız sözlerini ve diğerlerinin kınayan konuşmalarını dinledikçe, kızın İslamcı kavgasına karşı sinsi bir yakınlık hissetmeye başladı. Kadının topuzunun arkasındaki duvarda sessizce duran olağanüstü yağlı boya tabloyu gördüğünde, acıma mimikleriyle dolu konuşmaları dinlemekten vazgeçti. Farah'ın beğenisini takdiri ancak birkaç dakika sürdü, ya tablo odadaki renklerle uyumlu seçilmişti ya da tam tersi, hatta kadınlar bile tablodaki renklerle uyum sağlasınlar diye oradaydılar. Hangisi olursa olsun Manal, kendisiyle dalga geçilmiş ve dışlanmış hissine kapıldı.

Ufak tefek ve sade bir kadın gözüne çarptı. Farah'ın hizmetçisiydi, mutfak ve salon arasında sessizce gidip geliyordu. Hizmetçi bir yanında mavi Wedgwood çaydanlığın, diğerinde Nescafe kavanozunun durduğu, porselen fincanların ve tabakların arkasında fokurdayan gümüş rengi semaverin olduğu masaya meyve ve kek tabakları taşıyordu. Manal'ın beklediği işaretti bu, gerçekten de az önce Farah birkaç dakika önce aynı noktaya değinmişti: "Ramazan olduğunu ve bazılarının oruçlu olduğunu biliyorum. Ama bir şeyler ikram etmemek diğerlerine saygısızlık olur diye düşündüm. Buyurun."

Kıpırdandılar ve ikisi Hıristiyan, biri de konuklarından birinin Lübnan'dan gelen kuzeni olan üç konuk ka-

dın, kek ve çay aldılar. Manal ve Suat da Hıristiyandı, ama oruç tutanların önünde bir şey yiyip içmemek, Manal'ın uyması gereken kurallardan birisi olarak taksi beklerken sıralanmıştı.

Herkes tekrar yerine oturduğunda Farah, Suat'a döndü: "Doğru anımsıyorum değil mi? Gelecek ay sizde toplanıyoruz." Suat çok fazla ilgilenmeden kafa salladı, Manal, ablasının bu hareketi aslında davetini onaylamak amacıyla yapmadığını fark etti. Ama yapılması gereken herhalde diye düşündü, o fark etmediyse ben yaparım. Ama bu durum kafasını o kadar çok karıştırdı ki, İslamcı militan kızların giydiği peçe gibi bir şey arkasından söyleseydi daha kolay olurdu.

"Suat ve ben önümüzdeki ayın on beşinde sizi bekliyoruz. Hepinizin bildiği gibi uzun süredir yurtdışındaydım. Şimdi buradayım ve özel bir şeyler yapmanın eğlenceli olacağını düşünüyorum."

Kadınlar aralarında bir şeyler fısıldaştılar ve beklenti içinde Manal'a döndüler.

"Peki." Bir süre bekledi, hiçbir şey öğretmek zorunda olmadığı için hoşnuttu. "Peki, Şamlı kadınlar üzerine yazılmış bir kitap çok ilgimi çekti ve bu kitabın yazarını bize katılması için davet etmek istiyorum."

Manal'ın sözlerini izleyen sessizlik, konuklardan birinin bir ağız dolusu kaynar çayı yutarken çıkardığı sesle bozuldu. Suat'ın hışımla kendisine yaklaştığını hissetti, bu öyle bir öfkeydi ki, ablasının bu yüzden ağlayacağını, "ayıp, utan, ayıp" diyerek küçükken yaptığı gibi kendisini azarlayacağını sandı. Ama Suat'ın konuşmasına fırsat kalmadan Farah gülümsedi ve yumuşakça, "Oh, yenilik olabilir aslında. Ama senin de bildiğin gibi biz artık yaşlandık ve kendi bildiğimizi yapmaya alışığız. Sanırım böyle şeyler için yaşlandık" dedi. Odanın başka bir köşesinden Farah'ın

protesto eden gülüşü yankılandı.

Manal devam etti: "Onunla beraber olmaktan hoşlanacaksınız, eminim."

Farah tam başka nazik bir hileye baş vuracakken, Suat'ın yanında oturan biri araya girdi. Kadın uzandı ve Suat'ın eline şefkatle dokundu, Manal'a döndü, tavrı oldukça sertti: "Manal, onu çağırdın mı?"

"Elbette hayır." Suat arkadaşlarını gergin gülümsemesiyle sakinleştirmeye çalışıyordu. Yerinden kalktı ve yemek masasına gitti.

Korkak ablasının kahve koyduğu fincana semaverden su dolduruşunu izliyordu. "Henüz çağırmadık. Önce size sormak istedim. Sizin istemeyeceğinizi düşündüğümden değil elbette, ama kitap hakkında konuşmaya geldiğinde çay partisi daha resmi bir havaya bürünebilir."

"İyi o zaman, bu sadece bir fikir, sorun yok" dedi kadın, gülümseyerek Suat'ı sakinleştirmeye çalışıyordu.

Kızı yeniden doğan kadın araya girdi: "Bu fikri kesinlikle iyi bulmuyorum." Sesi çok rahatsız ediciydi, Manal'ın kızına duyduğu sempati ikiye katlandı. Odada bulunan diğer kadınlar aynı düşüncede olduklarını söylediklerinde sempatisi iyice arttı.

Bundan sonra kendilerini kutlarcasına sessizliğe gömüldüler, ortalığın sakinleştiğini düşündüklerinden koltuklarında rahatça oturduklarını görebiliyordu. Yeniden konuşmayı denedi, ama başlar başlamaz susturuldu.

Selva, diğerlerinin aksine orta yaşlı olmasına rağmen çekiciliğinden bir şey yitirmemişti, sert bir biçimde konuşmaya başladı; "Onunla beraber olmak istemiyoruz. Bununla birlikte bizim toplantılarımız dostlarımız içindir, siyasetçiler için değil."

"Siyasetçi mi? Selva'nın resmi otoritenin daha ötesinde bir şeyden söz ettiğinden hiç kuşkusu olmasa da sordu;

"Siyasetçi mi?" Umursamamaya başlamıştı artık, dikkatsizdi.

"Evet siyasetçi, sende gayet iyi biliyorsun ki o bir Ala..."

Selva'nın düşüncesizliğini önceden tahmin eden Farah, Selva tehlikeli sözcüğü söylemeyi bitirmeden önce konuşmanın ortasına giriverdi. "Manal, okuma grubunda niye *The Bonfire of Vanities*'i okumak ve Bronx'ta yaşayan bir grup insanın hayatını bilmek zorunda olduğumu öğrenmek istedim. Aynı sorunun bu durum için de geçerli olduğunu düşünüyorum. Niye daha üst sınıftaki insanlar hakkında yazmıyor ya da insanlara kendilerini nasıl geliştirebileceklerini göstermiyor?"

"Ama tam olarak yaptığı bu zaten, köyde büyümenin nasıl..." diye başladı Manal, ama Farah, gözlerini açıp başını bir tarafa doğru eğerek onu susmaya zorladı.

Söylediğine sahip çıktığını belirtmek için, "benim de anlatmak istediğim buydu" dedi. "Köyde doğup büyüyen bir kadın, bir köylü kızını öldürmekten söz ediyor. Bu, sansasyonel olma çabasından başka bir şey değil. Kendi halkı arasında böyle bir olayın hayatta bir kez herkesin başına gelebileceğini bilmesi gerekir. Ve bu durumun bizimle kesinlikle bir ilgisi yok. Hem bunları İngilizce yazarak bizi alaya almayı yeğliyor?"

Önce Farah'a ve sonra Selva'ya dönerek, "Bunları ikiniz sorup öğrenmek istemez misiniz peki?" diye sordu.

Farah, Manal'ın yeniden konuşmaya girmeye cesaret etmesine sinirlenmişti. "Kesinlikle hayır." Küçümsemesi korkutucuydu, Suat'ın yemek salonunda çakalın gazabından korkmuş tavşan gibi oturduğunu görebiliyordu. Farah'ın "kesinlikle hayır" sözü herkesi sakinleştirmişti, ama odanın her yerinden sesler yükselmeye başladı. Manal, Pandora, Tanrım, nedir bu başladığım?

Şamlıların ayrıcalıklarını korumak için böylesine saldırmaları Manal'ı hayrete düşürmüştü. En azından sıkıcı değil diye düşündü acımasızca, ağzını çocukluğundan kalmadığı bir inatla kapadı.

Elbisesi bahçedeki zakkumlarla uyum içindeki kadın sorgulamayı devraldı; "Sende biliyorsun ki, bu kadın Amerikalılara Kadın Birliği'nin kadın haklarıyla değil, çocukların eğitimiyle ilgilendiği, parlamentodaki kadınları ve onların değişimden uzak olmaları gibi birçok şeyi anlatıyor. Sanırım bunlar senin için yeterlidir, Manal" dedi şeytanca. "Ya da en basit yoldan ben gelmem olur biter, gelebileceğimi sanmıyorum, üzgünüm Suat, kocamın durumunu düşünmek zorundayım."

Manal çarpıcı pembe bir elbise giymiş kadına dikkatle baktı, renklerin davranışları nasıl etkileyebileceğini anımsadı. Ve Suat'ın çay partisine katılmanın niçin bir bakanın karısı olmaktan daha uygunsuz ve siyasi olabileceğini hayal etmeye çalıştı. Üstelik kitap da sansürlenmemişti.

Selva yeniden araya girdi. Diğerlerinin başka bir boşboğazlık kaygısıyla geri çekildiğini fark etti. "Amerikan elçisinin eşi tarafından Suriye'nin Benazir Butto'su olarak tanıtıldığını duydum. Bu Amerikalıların burayı ne kadar az anladığını gösterir. Bunu devlete yakın birinin söylediğini düşünebiliyor musun? Herkes onun yurtdışına çıktığında gizli servisler için çalıştığını biliyor."

Farah elleriyle bacaklarını bastırıyordu. Manal nelerin döndüğünü anlamak için, bazı konuları çözmeye çalışıyordu, bunu yaparken Amerikalıların kafa karışıklığına sempatiyle baktıklarını hissetti. İlk önce hükümete yakın olanın, bakanın karısından çok Alevi olduğunu, ikinci olarak hıç kimsenin, Alevi olsun ya da olmasın siyasi bir meydan okuyucu olarak görülmek istemediğini düşündü. Acıtan bir korku hissetti. Şamlı olmanın ilk kuralını unutmuştu,

böyle konular bu amaçla toplanılmış bile olunsa herkesin önünde açılmazdı.

Farah böyle bir tehlikenin farkındaydı, Selva'yı başka bir boş boğazlılıktan alıkoymaya ve herkesi daha güvenli bir noktaya yönlendirmeye çalışıyordu. "Manal, bu kadının Arap feminizmi hakkında söyledikleri bizi ilgilendirmiyor ya da peçeyi ilk kimlerin attığı..." Kızı olan kadını bakışlarıyla işaret ederek: "Ya da daha sonraları feminizm yüzünden yeniden peçeye girenler..." Manal Farah'ın bakışını izledi ve zavallı kadının arkasında Suat'ı gördü, hâlâ kahvesini yudumluyordu.

"Aslında bu kadın İslamdaki her şeyi suçluyor." Selva neredeyse bağırıyordu; "Bunu niye yaptığını da hepimiz tahmin ediyoruz. İyi bir İslam eğitiminden yoksun. Biz farklıyız Manal, o bizden biri değil kısaca."

Aynı fikirde olduklarını belirten mırıltılar duyuldu ve kadınların yüzlerinden Manal'ın, ya hain ya aptal ya da her ikisi de olduğunu düşündükleri anlaşılıyordu. Selva, sonunda bu kadar açık konuşmayı başardığı için rahatlamıştı.

Manal yemek salonuna doğru döndü ve ablasına özür dilemek için bir gülücük göndermek istedi, ama Suat bakışını yakalamış olmasına rağmen, fark etmiş gibi davranmadı. Manal cidden çok sinirlenmeye başlamıştı.

"Hanımlar, hanımlar" diye inledi, "bu konuyu çok ciddiye alıyorsunuz. Gerçekten. Ben sadece ilginç olabileceğini düşünmüştüm, ama..." Gülümsemesine dikkat etmeye çalışıyordu. "Fikrimi paylaşmadığınızı görüyorum. Umut ederim, daha da kötüsünü düşünüyordu, Chanel parfümünüzün berbat kokusuyla ve kibrinizle bir daha karşılaşmam."

Manal'ın yatıştırma çabaları, oruç tutanları hiçe sayıp bir sigara yakan Lübnanlı kadın dışında karşılık bulamadı.

"Kendisi için ne diyeceğiyle ilgilenebilirim." Manal kadından bir sigara istemeye cesaret etmeye çalışırken ekledi: "Ama eğer gelirse, bunun dışında bir tartışmaya gireceğimizi sanmıyorum." Bu kibirli uzlaşmaya söyleyecek söz bulamadı, sadece zarif kadına inanmadığını belli edecek biçimde baktı.

Sonra, bakanın karısı kalktı çiğ pembe elbisesini çekiştirdi. "Farah, bugün için sana teşekkür ederim, ama gitmek zorundayım." Hâlâ semaverin yanında oturan Suat'a döndü: "Doğru düşündüğünüzü yapmak zorundasınız elbette, ama söylediğim gibi, o kadın da olacaksa gelebileceğimi hiç sanmıyorum."

Farah kadını kollarının arasına aldı ve kapıya kadar onunla gitti. Arkasına, salona bakarak alışık olunmayan yüksek bir ses tonuyla, "Merak etmeyin, Suat'a sıra gelinceye kadar bu soruna bir çözüm bulacağız" dedi.

Yapılması gereken, Farah dönene kadar yapılmıştı zaten. Kadınlar bu davetten vebadan kaçarcasına kaçıyorlardı. Manal biliyordu ki, bu bulaşıcı hastalıklarıyla gelecekte çok uzun zaman Suat'la görüşmeye devam edeceklerdi.

Takside, Suat mümkün olduğunca diğer kapıya yakın oturdu. Her ikisi de o anda gerekli olan sessizliğin uysallığı ile birbirlerine saldırmak için en uygun anı kolluyorlardı. Taksi Farah'ın yakınlarındaki üç şeritli caddeden ayrılırken, Manal kaldırımlarda birbirlerini itekleyip, arabalara dokunacak kadar caddelere yayılan ve taksi durdurmaya çalışırken gördüğü insanları izliyordu. Sonra nehrin diğer tarafındaki tepede, insanlar görünürden kayboldular, sadece yola renklerini bırakan begonviller vardı. Yol boyunca ne Manal ne de Suat konuştu, gözleri bile bir kez olsun bir araya gelmedi.

Elinde anahtarları şakırdatarak, Suat kapıyı açtı, içeri girdiğinde el çantasını yere koydu, titreyen bedenini onu

cüceleştiren mavi sandalyeye bıraktı ve göz yaşlarına boğuldu. "Manal bunu bana nasıl yapabildin? Sana neler olacağını söylemiştim. Ne düşüneceklerini anlatmıştım."

Manal ablasını sakinleştirmeye çalıştı. "Evet anlatmıştın, üzgünüm. Ama kendim için değil. Tanrım, Suat, ne kadar bağnazlar. Haklı olduklarını düşünmeleri inanılır gibi değil. Sana ne oldu Suat?"

Suat hıçkırıyordu: "Bana bir şey olmadı, bugüne kadar..."

"Tanrı aşkına Suat, bugün de bir şey olmadı. Varlıklı insanlar sayıca üstündürler her zaman, ama bunlardan ancak çok azı diğerlerinin de bu ganimette payı olduğunu fark ederler. Ne istiyorlar, içi altın dolu bir gecekondulu cüzdanı mı?"

"Bilmiyorum. Ama bugün çok şey oldu. Bu, düşünebileceğinden çok daha karmaşık. O kadın çok tehlikeli Manal, ona güvenilmez. Biliyorsun, bir şeyler ters gittiğinde insanlar kendi cinsinden olanlara sarılırlar"

"Evet, anlıyorum. Ama 'kendi cinsini' nasıl tanımlayabilirsin?" Bunu sorduğunda, yazar kadınla bir yerlerde bir kahve içmek için buluşmaya karar vermişti.

Kutu (1959)

"Teta, bu nedir?" Küçük kızın sorusu yumuşacıktı. Karnının üzerinde yatıyordu ve parmakları, arabesk desenli halının üzerinde karışık bir yolculuğa izler bırakırken beyaz çorapları havada sallanıyordu. Hind yeniden sordu: "Büyük anne bu nedir?" Bu kez başıyla balkondaki yeşim çiçeklerini sulayan ninesinin arkasındaki boşluğu işaret ediyordu.

Kapıya doğru dönerken dizleri üzerinde yükselmişti, "Ne dedin?" Çocuk alçak yatağın altını gösteriyordu: "Şu kutu, içinde ne var?" diye sordu.

Çocuğun istediği yanıtı alana kadar ısrar edeceğini bildiğinden, elindeki sulama kabını bıraktı, yatağın altına bakmak için içeri girdi. İç çekti ve nazikçe "O benim cenaze sandığım, Habeebeti" dedi.

Hind oturdu, bacaklarını elbisesinin altına topladı ve sesindeki korkuyu bastırmaya çalışarak: "Bu ne demek Teta?" diye sordu.

"Bir cenaze sandığı..." Duraksamıştı. Yüzü küçük kıza dönük, yavaşça koltuğa çöktü, "Benim genç kızlığımda, her gelinin bir cenaze sandığı olurdu. İçinde, öldüğümde gerekli olacaklar var."

"Neler?"

Yaşlı kadın, küçük kızın son derece ciddi olan yüzüne baktı. "Bu kadar meraklı olmak için çok küçüksün" diye azarladı, yeniden iç geçirdi. "Sandığın içinde kefen bezim var, babamın Mekke'den getirdiği bir kefen bezi. Gül yağı, kafur ve beni yıkamaları için bezler var. Ama henüz ölmedim." Gülümsedi, mavi gözleri yüzünün kıvrımlarını ışıklandırıyordu. Çocuğun yüzü genişledi, sonra muziplikle parladı.

"Ama Teta, bir sandığa niye ihtiyacın olsun ki?"

"Ne zaman öleceğimi yalnız Allah bilir Habeebeti. Eskiden bir genç kız gelin olduğunda, ailesini terk ettiğinde olgunlaşmış olmalıydı."

Ama ben kendimi büyümüş hissetmiyordum. Kız kardeşi evimize gelip çay servisi yapışımı izledikçe karnıma ağrılar giriyordu. Yine de ellerim titremiyordu. Titremelerini engelleyebiliyordum. Koridorlarda dolaşırken ortalığa zambak kokusu bırakan dadılar gibi gözlerimi yerden kaldırmıyordum. Ama o içimdeki titremeyi göremiyordu. Düşüncelerimi hiç anlamıyordu, kuzenim Wa'el ile evlenme hayallerimi de. Beni kabul ettiği zaman ondan nefret ettim, bir fincan daha kahve içmeyi kabul ettiğinde de. Onu okul dönüşlerinde görmüş ve âşık olmuştu, onunla evlenmek istiyordu.

"Kuzen Rüveyde'nin de evlendiğinde bir sandığı var mıydı?"

Büyük annesi çenesini yukarı kaldırarak "hayır" yanı-

tını verdi. "Onunki aynı değildi. Artık gelin olmak daha kolay." Küçük kızın, pembe kolalı elbisesiyle Rüveyde'nin düğününde dans edişi gözlerinin önüne geldi, gelin olmak kolaydı artık.

Hind ciddi ciddi başını salladı, sonra kikirdedi: "Teta, ben Rüveyde'nin düğününde iki dilim pasta yemiştim."

"Şişmanlayıp bana benzeyeceksin, sonra seninle kim evlenir?"

Küçük kız omuz silkti, cilveli cilveli başını geriye attı: "Ben istediğimle evleneceğim." Kollarını arkasında kavuşturdu.

> Nişanlanmadan, imam nikahı günü kararlaştırılmadan ve müritler Peygamber'in doğumu şerefine ilahiler söylemeden önce onu hiç istemedim. Oldukça yaşlıydı, annemin söylediğine göre başka bir karısı daha vardı. Ama babamla konuşmuştu, günden güne yakınlaşıyorlardı. Biz Çerkeziz, O Araptı, annemin dediğine göre bu iş zor olacaktı. Eğitimli biriydi, babamın dediğine göre, eğitimli bir karısı olmasından gurur duyacaktı. Kız kardeşi, o sadece on beşinde, adam ise kırk diyordu. İlk eşinden aynı yaşta kızları vardı ve yeni bir kadından nefret edeceklerdi. Onu ben koruyabilirim demişti büyük baba, bir polis şefiydi. Fransızlar biz Çerkezlerin Araplara bekçilik etmesine alışıktır. Kız kardeşim, okumasına izin verselerdi öğretmen olabileceğini söylerdi. Onlar toprak ağasıydı, dönümlerce toprakları vardı ve bu babanın reddedebileceği bir şey değildi anneme göre. Hepsine göre ödeyeceği başlık parası oldukça yüksekti ve geline evliliklerinin bir kısmını geçirmek için Beyrut'ta güzel bir ev armağan edecekti.

Hind hâlâ sallanıyordu, büyükannesinin vereceği yanıtı

bildiğinden memnundu, yaşlı kadın baktı, "Seni küçük edepsiz" diyerek gülümsedi. "Sonra Habeebeti, bu adamla aşk için mi evleneceksin?"

Hind kızarak "elbette" dedi. Yaşlı kadın, çocuğun bu kadar kesin konuşmasına gülümsedi.

Evet küçüğüm, aşk için evlenilir. Ben ilk başlarda âşık olmadım, ama sonra her şey değişti. Ailem moderndi ve babam liberal bir adamdı. *Kitab*'dan sonra, nişanlımın beni ziyaret etmek için evimize gelmesini hoş karşıladılar. Evde büyük babamın büyük bir sobayla ısıtılan odasının uzun, alçak pencereli erkek salonunda otururduk.

Halam köşede, ateşin başında ipek işlemeleri ile uğraşırdı, ama resimleri kendimiz yapmıştık.

Nehire doğru baktığımızda kış güneşi yüzüne vururdu ve o, Paris'ten, eğitimini tamamlayışından ve bir erkek olmaya başlayışından söz ederdi. Beni alır arkadaşlarıyla tanıştırmak için St. Germain Bulvarı'ndaki kafelere götürürdü, sonra Tulier'deki âşıkların casusluğunu yapar, Eyfel Kulesi'nden Şanzelize'ye doğru inerdik. Ben dinlerken, hizmetçimiz ürkek Ayşe kahvelerimizi ve yanında kakule, bir tabak ceviz ve elma getirirdi. Yeniden mutfağa döner ve giderken aşkımızın bir tutamını rüyalarını renklendirmek için çalardı.

Kahveden sonra, yerlerimizi değiştirirdik, nişanlım ve ben, gözlerinde benim hikâyemi duymanın sabırsızlığı olurdu. Ona ailemizin ve katı kurallı manastır okulundaki dadılarımızın hikâyelerini anlatırdım. Ya da minderlere yaslandığında sevdiğim bir romandan parçalar, Verlaine'den dizeler okurdum... Je fais souvent ce reve etrange et penetrant... Öylece konuşuyor ve gülüşüyorduk, âşık olmuştum. Arap şeyhine âşık oldun mu

diye sordu, şaka yapıyordu, evet dedim, evet oldum, bayılmış taklidi yapmıştı.

Hind, ninesinin dizlerini okşadı: "Teta, uyudun mu?" "Ne? Ne oldu Habeebeti?" Yaşlı kadın silkelendi, çocuğun ilgisiyle uyanmıştı. "Hayır, uyumuyordum Hind. Sadece anılar. Benim kadar yaşlandığında senin de aklını meşgul edecek anıların olacak." Duraksadı, uzandı ve çocuğun başını okşadı. "Peki, sen çeyizinde neler olsun istersin?"

"Bilmiyorum Teta, ama sandık istemiyorum."

"Yo hayır, sandığın olmayabilir, ama birçok güzel elbise, küpe ve buna benzer şeyler isteyebilirsin."

"Senin de güzel şeylerin var mıydı Teta?"

"Çerkez gelinleri çeyizleriyle ünlüdür. Evlilik törenim için on değişik giysim vardı, hepsi Paris dokumalarından yapılmıştı, on tane de tavus kuşunun kuyruğundaki her renkten ipek elbisem vardı. Nazik elmaslardan altın küpelerim, altın bileziklerim ve inci gerdanlığım. Evet, birçok güzel şeyim vardı benim."

Babam çeyizim sayesinde onurunu geri kazanmıştı. Humus'tan Şam'a gitmiş, başlıktan daha fazla tutan elbiseler ve mücevher ganimetiyle geri dönmüştü. Damadın evine gidecek sandık taşıyıcıya yüklendiğinde, delikanlılar evliliğimizi kutsamak ve şeytani gözlerden korumak için dağıtılan göz kamaştırıcı paralardan paylarına düşeni almak üzere caddeyi doldurmuşlardı. Ağanın büyük konağında çeyizim aile üyelerinin görmesi için sergilenmişti; camdan lambalar, tencereler, Çin takımları ve işlemelerim-beyaz yumuşak örtülerin üzerindeki buz kristalleri, çiçekli havlular, eşarplar ve kenarları sık iğne yapılmış yirmi çarşaf. Annesi, kız kardeşleri ve eltimin -diğer karısından söz etmiyo-

rum- hayrete düştüklerini ve aralarında ince zevkim ve becerim hakkında konuştuklarını biliyordum. Sonra memnuniyetlerini eklediler, gelinleri bir Fransız okuluna gitmişti, eğitimli bir kızdı.

Hind, ince halka küpelerini parmaklarıyla çevirdi. "Benim başka küpem olacak mı Teta?"

"Evet, bir sürü olacak Habeebeti. Bunlar çok basit, sadece başlangıç, ama senin olsunlar istiyorum, çünkü geriye kalan tek küpelerim bunlar."

" Diğer küpelerine ne oldu Teta?"

"Çok önceden satıldılar. Ama sana eski günlerle ilgili anlatacak çok anım var."

İlk önce gelin hamamı yapılmıştı. Elbiselerle çok dalga geçmiştik arkadaşlarımla, ama bir gün eve geldiler, bana sabun, ayna, güzel bir mendil ve bir fildişi tarak armağan ettiklerinde çok mutlu olmuştum. Sonra beni bir pasta kutusu, bir çanak sarı ayva gibi sarıp sarmaladılar, iki elimden tutup kadınlar hamamına götürdüler. Ateşin evinde, göbek taşının üzerinde, yaşlı kadınlar tenim kırmızılaşıp karıncalaşana kadar liflerle ovdular ve açık kahverengi uzun saçlarımın köklerinden söküldüğünü sandım. Annem ve teyzelerim eski moda bir *beyloon haleby* kullanarak saçlarımı gelin kokusu şarkısı eşliğinde sandal yağı ile parfümlediler. Arkadaşım Nazire'nin sıranın ona geldiği söylendiğinde nasıl kıpkırmızı kesildiğini hiç unutmam.

"Rüveyde gibi beyaz bir elbise giymiş miydin evlenirken Teta?"

"Beyaz elbise?.. Evet, beyaz bir elbise giymiştim."

Fransız modeli beyaz bir gelinlik ve atkılı ayakkabılar

giymiştim, saçımda güllerden oluşan bir bant vardı babamın evinden ayrılırken. Kapıları gül demetleriyle kaplı, içi ve dışı pembe muslinlerle örtülü arabasında şişko kız kardeşi ve benimkinin yanına oturdum. O gece bir sürü kadının olduğu partide giysimle gurur duyuyordum, kız kardeşleri ve kuzenleri Türk kadifeleri içinde dönerek dans ederlerken ben büyük bir ağırbaşlılıkla gelin tahtında oturuyordum.

İlk başlarda her şey göz kamaştırıcıydı, sonra hava ağırlaştıkça bunaltıcı olmaya başladı. Yaşlı kadınlar bana yaklaştıkça ya da şarkıcının bayağı şakalarına güldükçe bayılacak gibi oluyordum. Partinin sonunda, hava iyice ısınıp ağırlaştığında o geldi, yaşlı bir adamın koluna girmişti, odada sadece iki erkek vardı. Ayağa kalktım, babasını onurlandırmak için başımla selam verdim ve elini öptüm. Sonra bir selvi ağacı kadar uzun boylu kocam beni tahtımdan aldı, odanın ortasında dans ederken rüzgârla kayıyor gibiydik. Eğer gelin dans ederse talihi de dans edermiş derler diye fısıldadı kulağıma. Sonra büyüsüyle o ana geri döndürdü beni, benim a la Franka karım, armoni, tambur ve davullarla dans ederken ne kadar hoş göründüğünü bir bilsen dediğinde cüretkârca kahkahalar atıyordum, büyük olasılıkla fazla cüretkâr.

Sonra beni evdeki kadınlardan uzaklaştırıp avlunun diğer ucuna götürdü. Sessizliğin ortasında durduğumuzda ay arkamızda yükseliyordu, bir süre gökyüzünü izledik. Yatak odamıza götürdü ve büyük yatağın üzerine oturttu beni, su ve şeker ikram etti, sonra ayakkabılarımı kendi elleriyle çıkarttı. Bitkin olmalısın aşkım, hazırlanmak için sabahtan beri ayaktasın. Uzan ve uyu biraz, benim tatlı, küçük Frankam, bugün Parizyen şeyler yapacağız seninle.

Çocuk koltuğun oymalı ahşap kolu boyunca yeni bir yolculuğun izlerini sürmeye başladı, yaşlı kadın çocuğun gösterdiği sabırdan memnundu, başını salladı, "Evet, beyaz bir gelinlik giymiştim Habeebeti." Kalktı, odanın diğer ucuna doğru yürüdü.

Güçlükle eğilerek, gardırobunun altındaki çekmeceden mavi kurdelayla sarılmış bir paket çıkarttı. Torununun bir şeyler bekleyen yüzüne baktı. "Hind, buraya gel, bak sana ne göstereceğim. Bunlar bizim düğün fotoğraflarımız. Beyrut'taki balayımızda çektirmiştik. 1926'da. 30 yıl önce. Hayal edebiliyor musun, altı yaşındasın sen. Uzun zaman önce."

"Teta çok güzel görünüyorsun."

Evet, güzel olduğumu söylerlerdi. O da çok yakışıklıydı. Fotoğrafçı ne kadar uzun boylu olduğunu, benim ancak mendil cebine geldiğimi görünce gülmüştü. Poz verirken onu koltuğa oturttu ve ben yanında ayaktaydım, elimi omzuna koymuştum. Onun yanında olmaktan gurur duyuyordum.

"Ama elbisen çok kısaymış büyükanne. Kuzen Rüveyde etrafında kabaran çok uzun bir elbise giymişti." Hind kıkırdıyor, neredeyse gülmekten yerlere yatıyordu.

"Evet, çok kısa, ama o zaman bunlar modaydı. Görüyor musun, deden tozluk giymiş, o da modaya uyardı."

"Onları niye giyiyordu Teta? Ayakları ördek ayağına mı benziyordu?" Hind gözlerini açmıştı, söylediğinin ne kadar aptalca olduğunu fark ettiğinden neşeyle gülmeye başladı.

"Sence ördeğe mi benziyor Hind?" Çocuğun gamzeleri ortaya çıktı, başını büyük bir ciddiyetle sallıyordu.

"Teta ben ördek sesi çıkarabiliyorum..."

Yatakta kendine yer açmak için elbisemi toparlarken öyle nazik sesler çıkartmıştı ki. Uyan tatlı Frankam, düğün gecende hep uyuyacak mısın yoksa? Sonra yanaklarımı öptü, sonra da kulaklarımı. Yarı uykulu uzanmışken öyle yumuşak, kırılgan, sokulgan geliyordu ki öpücükleri, ayak uçlarıma kadar onun sıcaklığını hissediyordum. Çok sakindi ve beni kollarının arasında kaldıracak kadar da güçlü, yüzümü ellerinin arasına almış uyanmamı bekliyordu. Gülümsediğimde, sessizce güldü, soluğunu yüzümde hissediyordum. Gözleri elbisemin üzerinde gezindi, çıkaralım bunu üzerinden benim güzel Fransız gelinim. Benimle şakalaşıyordu, bir kaplan gibiydi, hırlıyor ve bileklerimi saran manşonları açmak için telaşlanıyor, kollarımı ısırıyordu. Diğer elimi aldı ve yeniden vahşice hırladı. Bak diyordu bu taraftaki ilikler daha iyi öğrenmişler ne yapacaklarını. Beni sol tarafımdaki manşonlarımdan kurtaran elleri anneminkiler kadar güvenliydi. Elbisenin arkasında, belimi ve sırtımı saran düğmeleri gördüğünde yüzünü buruşturdu, hayal kırıklığına uğramış gibi yaptı. Bir midillininki gibi kadife yumuşaklığındaki dudaklarıyla bir düğme sırasını kemirdi, sabırsızlanıyorum diyordu, diğerlerini açarken bir kaplan gibi davranacağım.

Elbise omuzlarımdan aşağı kaydı, ellerinin sırtımda dolaştığını hissediyordum. Uzun parmaklarıyla dokunuşları yakıcıydı, sevgilim, ürperiyorsun, üşüdün mü? Yatağın ayak ucuna özenle yerleştirilmiş geceliğime uzandı. Geceliğimi başımdan geçirirken gözlerine ve simsiyah kaşlarına baktım. Bacaklarımı saran ipek çoraplarımı çıkarmak için dokunduğunda gecelik sırtımdan belime doğru iniyordu.

"Ben bir ördeğim, baksana Teta. Teta yine mi uyudun?"

"Hayır tatlım, uyumuyordum. Beyrut'u ve annen doğmadan önce orada geçirdiğimiz üç yılı düşünüyordum." Hep orada duruyorlarmış gibi dizlerinin üzerindeki fotoğrafları karıştırıp, "Bak Habeebeti" dedi. "Bak bu senin deden. Shimlan'daki dağlara piknik yapmaya gittiğimizde çekilmişti. Sepetleri görüyor musun? Şu adam dedenin arkadaşı Ömer'di, görüyor musun çam ağaçlarının altında mangal ateşi yakıyor? O gün biz bir sürahi dolusu limonatalarımızı içerken ağustos böcekleri ötüşüyordu her yerde. Güneş batıp hava serinledikten sonra bir araba bulup onun takırtısıyla Beyrut'a geri dönmüştük."

Küçük kız oturdu ve ninesinin dizlerine yaslandı, soluk fotoğrafı inceliyordu. "Bu sen misin Teta? Çiçekli elbise giymiş olan, saçların çok kısa ve kıvırcıkmış." Duraksadı ve büyükannesine döndü: "Çok mutlu görünüyorsun orada Teta."

"Evet Habeebeti, o üç yıl çok mutluydum. Dedenin işleri yolundaydı ve birçok arkadaşımız vardı. Pikniklerde, çay partilerinde ve dans gecelerinde geziyorduk. Hatta bir piyanomuz bile vardı, deden konuklarımıza piyano çalmamı isterdi. Benimle gurur duyardı yavrum, iyi bir adamdı o."

"Piyano çaldığını bilmiyordum Teta. Ben de öğrenmek istiyorum. Annem iyi olursam önümüzdeki yıl düzenli olarak ders alabileceğimi söylüyor."

"Ne kadar iyi Habeebeti, ama çok çalışmalısın. Neden bana piyano ile çalmak istediğin bir şarkıyı söylemiyorsun? Duymayı çok isterim."

Üç yıl boyunca, babası öldüğü için Beyrut'tan ayrılmak zorunda kalana kadar hayatımızda müzik vardı. Karnımda çocuğumuzu taşıyordum, karnım büyümüş ve gerilmişti. Bilge doktorumuz Süheyl'i bırakmaktan ve

karnımda oyunlar oynayan çocuğumun doğarken sorun yaratmasından çok korkuyordum. Ama o yüreğimdeki korkularla oyunlar oynuyor, korkularımı ışığa çıkarıyor, renk hüzmelerini gök kuşağı dansına çeviren hileler yapıyordu.

Deprem ve patlamaya hazır bekleyen volkan gibi ölümcül kuruntularımdan korkuyordu, fısıldıyor, gözlerini dehşetin sınırlarında dolaştırıyordu. Dağ yolundaki köşede pusuya yatmış gibiydi. Bunu söylediğinde, bebeğin duyduğundan emindim, çünkü attığı tekme elbisemi havalandıracak gibiydi. Sonra gözlerini karnıma dikip, karanlık bir ifadeyle bebeğimiz kaçmaya kalkarsa durumumuzun cidden korkunç olacağını söyledi. Karnımı hoplatan bir gülmeye tutulduğumda, yolun kenarındaki çalılıklara tırmanmaya çalışan zayıf, enerjisini yakacak tahtaları taşımak ve kahverengi pantolonun paçaları dizlerine çıkacak kadar hızlı büyümek için ikiye bölen bir genç oğlan gördüm. Gördün mü? dedi, bu çocuk bir nöbetçi, rüzgârlı yola hâkim *Qalat el Hosn*'un kartal uçuşu yüksekliğindeki kocaman kale duvarlarını işaret ediyordu.

Ailem hakkında telaşlanmaya son ver dedi, senden hoşlanacaklar, çünkü çok kibarsın ve çünkü babam öldüğüne göre ailenin reisi benim artık. Kendinden o kadar emindi ki ilk karısının bu işe ne diyeceğini soramadım bile, ama cesaretinin bir kısmını alarak, şakayla karışık yanıt verdim. Peki, *rabb el beyt,* benim yüce ev Tanrım, senin yerine ben mi korkmalıyım? Doktorun yaptığı gibi başını salladı, oh, şimdi daha iyi görünüyorsun. Derdime deva oluşunun karşılığında gülümsedim. Benim zarif Frankam. Bu kez daha ciddiydi, babamın evindeki en kötü düşmanın can sıkıntısı olacaktır. Orada çok uzun zaman kalmayacağız,

ama orada olduğun sürece sana yapacak iş çıktığı için bebeğin ağlamasından mutlu olmayı ya da bir sabah kumrusu rızkını almak için bahçeye geldiği için minnettarlık duymayı ya da bir sığırcığın kanatlarının yarattığı meltemden memnun olmayı öğrenmek zorundasın.

Hind Feruz'un bir aşk ağıtından küçük bir parça söylemeyi bitirdiğinde, yaşlı kadın gülümsedi, "Bu çok güzel Habeebeti, ama eminim sana daha uygun şarkılar vardır."

"Ama ben bunları seviyorum, Teta. Annem hep bana bunları söylüyor."

"Bir tane daha söyle, unutma Habeebeti, Feruz'un şarkıları acıyı yumuşatır, ama gerçek hüzün daha acıdır, o kadar acıdır ki dilini yakar ve ciğerlerine bir safra gibi sızar."

"Niye böyle söylüyorsun Teta? Bizimle beraber yaşamadan önce hep Beyrut'ta mıydın?"

"Hayır, annen doğmadan hemen önce Beyrut'tan ayrılmak zorunda kaldık. Bir yıl büyük dedenin, dedenin babasının konağında yaşadık. Hadi bana bir şarkı daha söyle. Dinlemekten hoşlanıyorum küçüğüm."

Düzlüğe ulaştığımızda hava tozlu, kuru ve bir fırının ağzı kadar sıcaktı. Tenim tuzdan karıncalanıyordu ve sırtının terden sırılsıklam olduğunu görebiliyordum. O kadar sıcaklamıştım ki, oracıkta eriyip bebeği doğmadan koltuğa vuran güneşin kavurucu sıcağına bırakmaktan korktum. Eve yakınlaştığımızda, sıcağın toprağı nasıl kavurduğunu ve insanların kuruması için yolların kenarına bıraktıkları kuru üzümlerin yanmış olduğunu görüyorduk. Caminin önünde birbirlerine sokulmuş dilenciler vardı, zayıf, pis çocuklar ve sırtlarını duvara yaslamış oturan kadınlar, bacakları bir par-

ça paçavraların altında uzuyorlardı. Avluya girdiğimiz anda, tozdan bir şeytan hoş geldiniz demek ve yüzümüzü kum tanecikleriyle ısırmak için ortalıkta dönüp duruyordu. Bebek o gece doğdu, babasının evine geldiğimiz ilk gece, daha dedenin toprağı mezarda yerine yerleşmemişti bile. Sancılar başladığında, annesine seslendi ve erkek kardeşinin karılarını uyandırdı, kumam uyuyordu. Gecenin bir yarısı ağa kadınları odayı doldurmuş, etrafımda sıralanmışlardı. Sancılar yüzünden korkunç bir şekilde kıvranıyordum, ama bebeğim benden daha cesurdu, babasının evine kolayca giriverdi. Küçük kızım, Melikem, bu kaynar sıcakta doğdu ve elleri boğum boğum, ikiye katlanmış büyükannesi bebeği aldı, nazikçe gül sularıyla yıkadı ve kızımın doğumunu kutsadı. Sonra, kanım kadar koyu renkte tatlı bir tarçın çayı getirdi. İç çocuğum diyordu. Kolay bir doğum oldu, kızın sağlıklı ve çok talihli. Bu kötü zamanlarda bir neşe kaynağı. Bunun bir lütuf olduğunu söylüyordu, ama bunun yalan olduğunu biliyordum: Kocamın, kayın validemin bir erkek çocuk istediğini biliyordum. Onun arkasından gidecek bir erkek olması için çok dua etmiştim ben de, benim küçük ağam ve bu evdeki güvencem olması için.

Ayın gök yüzünde asılı olduğu bu gecede kocam da avluda erkek kardeşinden biz Beyrut'tayken burada neler olduğunu öğreniyordu. Bu üç yıl boyunca hiç yağmur yağmamıştı ve toprak kum fırtınaları yüzünden kırmızı bir toz tabakasıyla kaplanmıştı. Babaları iyice sersemlemiş ve ağabeyinin tahmin edemeyeceği kadar pintileşmişti. Ürün hasatı hiçbir şey getirmediğinde tüm önerileri reddediyordu. Üçüncü yılın kışında, köylüler o kadar kıtlık çekmişlerdi ki, tohum olarak ayırdıkları tahılları bile yemek zorunda kalmış-

lardı, inatçı yaşlı zorba aptal gibi evde ne varsa satmaya başlamıştı, iyi bir at ve araba, halılar ve erkeklerin salonundaki inci kakmalı dolaplar hep satılmıştı. Oğullarına sormadan her şeyi birer birer satmıştı, ta ki evde satılacak bir şey kalmayıncaya kadar, sonra da sıra kadınların ziynetlerine gelmişti. Şamlı bir tüccara, çok ucuza sadece tohumluk tahıl karşılığında satmıştı her şeyi. Bunlar da bitince konaktan ve topraklardan başka satılacak hiçbir şey kalmamıştı, yaşlı adam utancından ölmüştü.

"Teta, bu neşeli bir şarkıydı. Ama sen hâlâ üzgünsün. Niye hep böylesin Teta?"

"Annen doğduktan sonra çok zor günler geçirdik. Üç yıl yağmur yağmamıştı ve büyük deden bütün parasını kaybetmişti ve kırık kalbi yüzünden de ölmüştü." Çocuk üzülmüş görünüyordu, yaşlı kadın, "Benim için mutlu olabilmek çok zor Hind, ama senin burada olman hoşuma gidiyor" dediğinde başka bir soru daha sormaya hazırlanıyordu.

Bu korkunç yılda sevgiye zaman yoktu. Bizi iflastan kurtarmak için çok çalışıyordu. Her gece köyden eve geldiğinde, banyo yapmasına da su kalsın diye poturunu sığ bir leğende yıkıyordum. Yapabileceği kalmadığında, bana altınlarımı satıp ona yardım etmem için yalvardı. Elmas küpelerimi ve inci gerdanlığımı aldı, daha sonra da Beyrut'taki evimizi satmak zorunda olduğumuzdan onu affetmem için yalvardı.

"Teta, seninle beraber olmayı annemden daha çok seviyorum. O bana hiç böyle hikâyeler anlatmaz."

"Hikâyeler? Bunlar Hikâye mi? Evet Habeebeti, ben de

seninle konuşmayı seviyorum, ama bazı hikâyeler çok üzücü olabiliyor."

"Bütün sular gittikten sonra ne oldu Teta?"

"Annenin doğduğu yıl deden için çok zordu, aynı yılın sonunda bir kez daha Beyrut'a gittik. Annene benim tavus kuşu elbisemden bir elbise giydirmiştim. Babasının ellerini tutmaya çalıştığında ufacıktı. 'Baba' demişti ilk kez ve ilk kez yürümüştü."

Yaşlı kadın kucağındaki fotoğrafları karıştırmaya başladı yeniden, "Bak Habeebeti, bu annenin fotoğrafı. Ne kadar şirin bir çocuk olduğunu görüyor musun? Beyrut'ta çekilmişti. Üçümüzün beraber olduğu tek fotoğraf bu zaten."

"Dedem nerede Teta?"

"Gitti, Hind. Beyrut'ta öldü."

"Piknikte mi öldü büyükanne?"

"Hayır, annen doğduktan bir yıl sonra öldü."

Hind, yeniden fotoğrafa baktı ve kadın parmaklarıyla tombul çocuğa dokundu. "Seni hiç üzdü mü Teta?"

"Hayır Hind. Annen iyi huylu bir kızdı. Senin gibi."

Hiçbir şey yolunda değildi. Yayınevini kapadı ve Beyrut'taki evimizi toplamaya başladık. Piyanomun paketlenmesi için çok ısrar etti. Onun çöldeki sığınağımız olacağını söyledi. Hamallar bellerine sardıkları poturlarıyla piyanomu toplamak için geldiklerinde hava çok sıcaktı. İşin iyi yapıldığından emin olmak için hamalların başında duruyordu. Tüm hayatı boyunca yaptığım müzikle çok ilgili oldu. Aniden ağlamaya başladı ve yere yıkıldı. Ona doğru koştum, acı içerisinde inliyordu ve sonra, bir dakika içinde her şey bitmişti, durgun ve sessizdi, ölmüştü.

Ertesi gün erkek kardeşi geldi ve hepimiz için arabalar ayarladı. Beni bebeğimle, tavus kuşundan bir elbise

giymiş bebeğimle tabutun yanına oturttu. Dönemeçli yolda giden arabanın içinde tabutla birlikte oturttu. Beni eğlendirmek için o yoktu artık, tüm nezaketiyle korkularımı dağıtmak için, öyle bir zayıflık içerisinde ağlıyordum ki yapmam gerekenin ne olduğunu anladım. Yanımdaki kapıyı açtım, küçük kızımı kollarımla sardım, yola atlarken ikimizin de oracıkta ölmesini diliyordum.

"Teta, niye bu kadar sessizsin? İnsanlar bir kez üzgün olunca bir daha mutlu olamazlar mı?" Sandalyeye yaslandı ve büyükannesinin başını okşadı. "Teta, uyanma vakti. Annem sesleniyor. Yemek birazdan hazır olacakmış."

Yaşlı kadın ürperdi, "Habeebeti, telaşlanma, ben iyiyim. Ama bugün yemek istemiyorum. Aşağı in ve annenle ye. Burada oturup biraz düşünmeye ihtiyacım var."

Yeniden konağa döndüğümüzde, benden nefret ettiklerini biliyordum. Annesi etmezdi, toprağa verdiği oğlu için kederliydi. Ama geri kalanlar, kumam, erkek kardeşleri geriye kalanların kendilerinin olduğunu iddia etmeye hazırdılar. Ben aziz bir Çerkez'dim ve benim bedenimden olan kızım ise onun varisiydi, kıskançlıklarının sınırı yoktu. Bir gün, güzel kızım tökezleyip düşmek üzereyken, kumamın öylece baktığını gördüm, kurtarmak için Melike'ye doğru giderken nefret dolu gözleri üzerimdeydi, telaşıma güldüğünde ürperdim. Yemek yapma işini üzerine almıştı, yaptığı yemeklerle bizi kolayca zehirleyebilirdi. Onu bir dişi kaplan gibi izlemeseydim, bizi bir haftada ortadan kaldırabilirdi. Elbiselerimin hali korkunçtu, elbiselerimi yıkayıp kurumaları için ipe asmıştım, toplamaya gittiğimde birinin onları ayaklarıyla tepelediğini gördüm,

hiç kuşku yoktu, o yapmıştı. Çığlık attım ve dehşetle titremeye başladım, inek ahırlarının yanında çocuğuma sarılıp sinmiştim.

Onların istediği de buydu, babamı çağırdılar. Kızın delirdi, artık burada kalamaz dediler, ben her şeyi anlatmaya çalışıyordum, babam çok hasta olduğumu fark etti. Beni eve götürmek istediğini söyledi, izin verdiler, ama kızım onlarla kalmalıydı, o babasının kızıydı çünkü. Hayır, beni Melike'den ayırmayın diye çığlıklar atıyor, yalvarıyordum. İki haftadan uzun bir süre daha o cehennem deliğinde yaşadık, ben ve Melike. Gelin olduğum o yatak odasında. Kocamın ruhunun gelip yanıma uzanacak oluşu hiç umurumda değildi, ama küçük zarif Franka'sı yok olmuş, deli bir kadın haline gelmişti karısı.

Sonra büyük babam yargıca gidip paranı ağa ödüyor olabilir, ama ben iki çocuğumu da evimde istiyorum demiş. Yargıcın sakalını yakalayıp küçük çocuğun vesayetini bize ver, yoksa senin tependeki saçlarını tek tek yolarım diye bağırmış. Dedem polis şefiydi, göz ardı edilebilecek biri değildi. Böylece eve geldik, Melike ve ben, ama ben hâlâ çok hastaydım. Melike'yi benden aldılar ve teyzelerimin bakıcılığına teslim ettiler. Annesi delirdi diyorlardı, kederden delirdi, çocuğuna bakacak durumda değil. Sonra yirmi yıldan fazla bir süre Hemşirelerle kaldığım bir tımarhanede yer buldular bana.

Bakıcılar kibar ve iyiydiler, yıl boyunca kaldığım odamdan kumruların yuva yaptığı bir çam ağacı görünüyordu. Yalnızlıktan başka hiçbir şey istemedim, geçmişi anımsamak için sessizliğe ihtiyacım vardı, evliliğimin ilk üç yılını ve yaşadığım mutluluğu anımsamak için.

Hind, büyükannesinin odasına döner dönmez haykırmaya başladı. "Anne, anne, Teta sandalyesinden düşmüş. Ona yardım et anne."

Melike annesini bulmak için mutfağa delicesine koşarken ağlıyordu. "Yemeğe gelirken uyuyordu anne. Şimdi düşmüş."

Melike çocuğun arkasından odaya girdi, annesinin yanına dizlerinin üzerine çöktü, yaşlı kadının gevşek elini kaldırıp yüzüne götürdü.

"Ölmüş mü anne, Teta ölmüş mü?"

"Evet. Oh Hind. Bu çok kötü. Onu bulur bulmaz yeniden kaybettik." Gözleri yaşlarla doluydu. "Zavallı annem, henüz çok gençtin, zavallı annem benim." Yeniden donmuş kalmış küçük kıza döndü. "Büyükannen seni çok seviyordu Hind. En azından onunla beraber güzel üç yıl geçirdik."

Hind'in yüzü kıpkırmızı kesildi, yavaşça yutkundu. "Anne, Teta'nın sandığı yatağın altında. Ona şimdi ihtiyacı var, değil mi?" Başını kollarının arasına aldı, hıçkırıkları duyuluyordu.

Rana sırıtıyordu: "İstersen sana yardım edeyim." Siyah, kıvırcık saçları gibi parlak ve canlıydı. Muhteşem bir fiziği vardı. Böyle olunca küçük kızı için bir Barbie bebek alamayacak kadar inisiyatifsiz ve beceriksiz bir erkek olduğuna ilişkin ettiği sözlerin pek bir önemi kalmıyordu.

"Evet, buna memnun olurum. Aylardır isteyip duruyor."

Hâlâ Rana'nın bürosundaydılar, son birkaç parça işi yoluna koymaya çalışıyorlardı. İki yazılım şirketi, e-posta ile haberleşmeyi bırakmış, yüz yüze ilişkiler kurmaya başlamıştı.

"Zor, değil mi?"

"Aslında olmamalı. Umursamıyorum." Olmak istediğinden daha dürüsttü. Dişlerini yaladı, üst dudağına bir koçan gibi yerleşmiş koyu renk bıyığı fark etmişti. "İş gezilerinin iş gezisi gibi olmasını seviyorum, evinde ev kalmasını." Bu kulağa daha hoş geldi, daha mantıklı bir sözdü.

Rana ilgisizdi, sandalyesinde dönerken, delici bir bakış fırlattı, sonra da omuz silkti. Yanıt üzerinde düşünmediği ortadaydı.

"Hâlâ tam olarak anlayamadım aslında, Barbie'yi isteyen kızın mı yoksa karın mı?" Soru yerini bulmuştu, Rana yanıt bekliyordu.

"İkisi de, önce Havva istedi, eşim. Küçükken bir Barbie bebeği varmış. Hâlâ duruyor, ama eskimiş, benden Aliye için bir tane almamı rica etti. O da benim kızım, beş yaşlarında. Her neyse, Havva, Aliye için istiyor bu bebeği ve şu sıralar tek konuştukları şey bu." Bıyığının battığını fark etti yeniden. Yüzünü böyle berbat etmeye son vermesi gerekiyordu. Çok gergindi ve bu işin gidişatı için hoş bir durum değildi.

"Peki bu, ikisini de çok fazla umursamadığın anlamına mı geliyor?" Soru rahatsız ediciydi, ama elinde değildi, etkilenmişti. Hiçbir şeyin geçiştirilmesine yanaşmıyordu. Rana'nın ne kadar iyi bir sistem analisti olduğu onu pek ilgilendirmiyordu. Suriyelilere pek benzemiyordu. Belki de İngiltere'de büyümüş olduğundan bu kadar rahattı ve dolaysızdı. Rana gibi bir kadınla çalışmaya alışık değildi. Gerçekten de daha önce böyle biriyle hiç karşılaşmamıştı, kadınlarla hiçbir zaman çalışmamıştı. Onun dışında bir şeydi bu.

"Dürüst olmak gerekirse, bu küçük bir iş. Aliye harika bir çocuk, ama çok fazla seyahat ettiğimden, onu pek tanımıyorum." Bunu söylerken ıstırap içerisindeydi, içerlemişti. Kızı ve karısı birbirlerine çok benziyorlardı. Sakin, şirin ve beklenmedik. İşleri karıştırdığında onu affedebiliyorlardı.

"Peki, karın?" Neredeyse Havva'nın ne kadar sert ve talepkâr olabildiğini söyleyiverecekti. Kendini denetim altına aldı. Bu, hiç adil olmazdı. "İyi bir eş ve annedir o."

"Anlıyorum" dedi Rana. Bu sözler karşısında şaşırdı. Neyi anlamıştı, merakından dikkatle kadını süzüyordu.

"Gel, şu işi bitirelim de *Toys 'R' Us*'a götüreyim seni."

Daha önce hiç Oxford'un dışında bulunmamıştı, bu yüzden tren istasyonunun yanındaki harap binaları gördüğünde şaşırdı. Bu eski taş işlerinin hiçbirinin kulesi yoktu, sadece Viktoryen tuğlalarla örülmüşlerdi. Rana yürümeyi teklif etti. Thames nehrinin üstündeki köprüye ulaştıklarında, Rana durdu ve köprüye yaslandı, nehrin hızla akan koyu gri sularına dalmak için istek duyuyor gibiydi. Bir süre duraksadı ve banktan çevreyi izledi. "Tüm bunları seviyorum, tüm çabalarım bunlara para harcayabilmek için."

"Hmmm..." diyebildi sadece, böyle şeyler üzerine hiç düşünmemişti daha önce, sormak istedi.

"Şuralara bir baksana. Ağaçların arkalarında nasıl büyüdüklerine. Hava açıkken çok güzel görünüyorlar." Oxford'u yağmur ve doluyla sırılsıklam eden beyaz bulutları işaret ediyordu, güneşi yakalamışlardı ve ufka doğru ilerliyorlardı. "Muhteşem, değil mi?" Sadece başını sallayabildi, bulutlar hakkında ne söyleyeceğini bilemiyordu.

Yoldan aşağı doğru yürürlerken Rana gevezelik edip durdu. "Şu bebek arabalarından hiç hoşlanmıyorum, ya sen? Aptal kadınlar karşıdan karşıya geçmeye çalışırken, önce bu arabaları kaldırıma çıkarıyorlar. Sonra bir de üzerlerini örtüyorlar. Zavallı çocuklar. Yüzlerine hiç rüzgâr değmiyor ve anneleri çocuklar arabadayken onlarla hiç konuşmuyorlar. Duygu yoksunluğu bu, gerçekten. İngilizlerin niye böyle olduklarını anlamak çok zor değil."

Rana'nın söz ettiği, çocuk odasını itekleyen tombul kadına baktı. Rana'ya hak vermiyor değildi. Keskin bir zekâsı vardı, oldukça da eğlenceliydi. O, aniden bir irmikli puding gibi tatlı olduğu düşüncesine kendini kaptırdığı Havva'dan oldukça farklıydı.

Binanın deposunun yanındaki otoparktan geçerlerken, "yapış yapış bir iş olacak bu" diye mırıldandı Rana. "Adı bile yeterince kötü. Gerçekten bayağı, öyle değil mi?"

"Bayağı nedir?" diye sormak zorunda kaldı. Rana'nın Arapçası çok fazla İngiliz argosuyla yüklüydü, kendi sözcük dağarcığı yetmiyordu.

"Anlarsın..." Alışveriş arabalarının yanından geçiyorlardı. "İnsanların bir kerede bu kadar çok oyuncak aldıklarına inanabiliyor musun?"

Mağazaya girdiklerinde yoğun bir plastik kokusuyla karşılaştılar, Rana yorum yapmadı. İlerideki Barbie yığınını işaret ediyordu. "Kâğıttan bebekler." Göstermek için katoloğu açtı; patenler, neşeli şapkalar ve bir yığın değişik kıyafet parçaları. "Parçalara ayrılmış Barbie, fetişistler için olağanüstü." Gözlerini yuvalarında şehvetle döndürdü. "Senin fantezin hangileri, eldivenler mi, ayakkabılar mı?"

Eldivenler hakkında pek bir şey bilmiyordu, Havva'nın gardırobundaki bir raf dolusu ayakkabıyı düşündü. Hepsi de sivri burunları ve yüksek topuklarıyla dans etmeye hazırdı, bir yere yürümek için değillerdi ama. Havva'nın en son ne zaman bir yere yürüyerek gittiğini anımsayamadı. Üstelik Şam böyle gezintiler için uygundu. Cidde'de de hiç yürümemişlerdi, ikisi de. Dans ederlerken... Gözlüklerinin renkli oluşundan, gözlerini ve naifliğini sakladıkları için memnundu.

Rana rafları yerleştiren bir kadına yaklaştı ve Barbielerin nerede olduğunu sordu. Mağazanın arkasındaydı. Arkasında yürürken tökezledi, allahtan Rana önde gidiyordu.

"Tanrım, şuraya bak." Bu kez kadının yüzünde gülümseme yoktu. Otuz metre uzunluğundaki ve on beş metre yüksekliğindeki bir duvara dizilmiş parlak pembe kutularla karşılaştığında aptala dönmüştü. Kendine gelmek için yalandan

gülümsüyordu. "Bak seninle bu konuda anlaşmamıştık. Nasıl bir Barbie almak istiyorsun?"

"Bilmiyorum." Havva'nın bu kahrolası bebeği Dubai'deki gümrükten değil de İngiltere'den almasını istemesinin nedenini şimdi anlamıştı. Hava alanında bakmıştı aslında, ama aralarından seçmek zorunda olduğu bir çift bebek vardı sadece. Havva bunun böyle olacağını biliyor muydu? Kesinlikle bu kadarını biliyor olamazdı. Onun dünyası Cidde'deki evlerinden ve Şam'da görüştüğü arkadaş çevresinden öte bir şey değildi. Mutlaka biri ona söylemiş olmalıydı. İnsanların önerilerini dinlemekte de üstüne yoktu.

Rana, kozadaki çocuk gibi ambalajlanmış insan boyutlarındaki bir Barbie'yi işaret etti: "Buna ne dersin peki? Elbiselerini siz de giyebilirsiniz hem." Göz kırptı. Bebek yaklaşık Aliye boylarındaydı, ama vücuduyla orantısız bir başı vardı, kendi tombul küçük kızından çok, minyatür bir kadını andırıyordu. "Acayip, değil mi? Bana sandıklara konulmuş danaları anımsattı." Adam yeniden bir açıklama istemek zorunda kaldı, Rana çiftliklerde yetiştirilen ineklerin mezbahaya nasıl götürüldüğünü anlatınca, kendini kötü hissetti.

"Biraz Havva'ya benziyor, karıma." Beş yıl önceki düğünlerinde Şam'da çektirdikleri fotoğrafı anımsamıştı. Havva makyajından nefret ettiğini söylemişti. Aylar sonra bile "Bana hiç yakışmamıştı" diye söylenmişti. O zamanlar gerçekten daha iyisini bilmiyordu, hâlâ da 'ben' derken, karısının ne demek istediğinden pek emin değildi. Herhalde, daha önceden "profesyonel elden çıkmış bir makyajın" nasıl yapıldığını görme şansı olmuştu. "Her kadın bir makyaj provası yapar" dediğinde, sonuçtan da memnun kaldığını kabul etmişti. Ama korkunç görünüyordu. Yüzü kalın ve kat kat olmuştu. Annesinin önü camlı büfeye yerleştir-

diği taş bebeğe benzemişti. Ya da bir cesede. O zaman böyle düşünmüştü. Tuhaf ve gülünç. Parlak kırmızı dudağı mükemmel çizilmiş bir kalp şeklindeydi. Bu romantik bir şey olmalı diye düşünmüştü, ama onun için sadece tahrik edici bir şeydi. Arada töreninde, onu annesinin evinden alırken, ilk kez gelinlikle görmüş ve şok geçirmişti. Süslü gelin arabasının arka koltuğunda yanında otururken, bu ölü yüzlü maskedeki cilalı kırmızı dudakları öpmeyi nasıl başaracağını düşünmüştü.

"Gerçekten mi?" Rana, onu yeniden Oxford'a döndürmüştü. "Karın güzel olmalı, Şamlılara göre." Başını salladı. Havva güzeldi, herkes öyle olduğunu söylerdi. Ama insan boyundaki, koca gözlü ve aptal gülüşlü bu Barbie'ye baktıkça, kimsenin böyle bir ağzı olamayacağını düşünüyordu. Üzerinde bir parça bile et ve kas yoktu üstelik. Geri döndü, Havva'dan söz ettiği için utanmıştı, Rana'nın kur yaptığını düşünmemesini umuyordu.

Pembe kutuların sıralandığı raflara baktı. Ne kadar nefret ettiği bir renkti. Hastalıklı pembe derdi küçüklüğünde. Ramazan Bayramı'nda alınan pamuk şekerleri anımsatıyordu. Bir keresinde ayakkabısının üzerine kustuğu berbat renkli şey. Kendisini, pembe duvarları yükselen derin bir vadinin, bir kâbusun ortasında buldu. Umutsuzca dışarı çıkmak istiyordu, ama Rana hiçbir huzursuzluk belirtisi göstermiyordu. Raflar arasında bir aşağı bir yukarı koşturup duruyor, alınabilecek çeşit çeşit Barbieleri gösteriyor, kimseye aldırmadan birçoğuna kahkahalarla gülüyordu.

"Aman Tanrım şuna bak, yanında kuğusuyla bir deniz kızı Barbie var." Kutunun ambalajıyla parlatılmış donuk yeşil balık kuyruğunu gösteriyordu.

Havva'dan uzaklaşıp şaka yapmak istemişti. "Düğünümüzdeki dansöze benziyor."

"Yo, hayır. Düğününüzde dansöz mü vardı?"

"Evet, bir düğünde dansöz olması herkesi mutlu eder. Bu gösterinin bir parçasıdır." Kuzeni Velid ayarlamıştı her şeyi, böylece rahatlayıp törenden hoşlanabilirdi. "Dansöz bebeği alacağız galiba, ama ona giyecek bir şeyler ayarlamalıyız."

Rana garip garip bakıyordu.

"Biliyorsun, Şam'da dansözler güzelce kapanmışlardır, ama ben Mısırlı bir dansöz istiyorum." Velid'e az ya da çok çıplak demişti zamanında. "Cidde'de Mısırlı dansözler ilgi odağıdırlar. Hatta onlar hakkında, azın iyi olduğuna dair şakalar yapılır" diye ekledi, ama buna pişman oldu.

"Ha, bu yüzden iyi bir dansöz tüm işini neredeyse yarı çıplak yapmalıdır, öyle mi? 'Bayağı' deyişimin nedeni buydu işte."

Rana işaret parmağını dudaklarının üzerine koymuştu. Acaba bu açık saçık bir şey anlamına mı geliyordu? "Dansözlerin düğün törenlerini berbat ettiklerini, sanırım sadece ben düşünüyorum." Bir gerçeği belirtiyormuş gibiydi, aşağılamak gibi bir niyeti yoktu. "Neyse, haklısın. Bu korkunç denizkızı tamamen erkek fantezilerinin büyümüş hali."

"Erkeklerin fantezileri hakkında ne biliyorsun ki?" Çok önemsiz gibi söylemişti bunu, ama aslında erkekler hakkında ne bildiğini merak ediyordu. Havva'nın bildiğinden fazladır diye tahmin ediyordu, ama Rana hiç evlenmemişti ve herhangi bir erkek arkadaştan da söz etmemişti.

"Hadi, seni Suriyeli-Suudi zampara. Feminizm hakkında bir şeyler duymuşsundur elbet, yıllardır konuşulan bir konu bu. Barbie, kadının seks objesi olarak görülmesinin söylemidir."

Allah kahretsin diye düşündü, "zampara"nın ne anlama geldiğinden pek emin değildi, ama tahmin ediyordu. Bu biçimde konuşulmasına alışık değildi, özellikle sözle-

riyle taşlayan kadınlar tarafından. İnsanların feminizmle ilgili konuşmasından nefret ediyordu. Suçlanıyormuş gibi geliyordu. Ama Rana bir tank gibi çarpmamıştı ya da Neval el-Sedavi gibi ağır ve renksiz de değildi. Belki de daha önce hiç gerçek bir feministle karşılaşmamıştı. Ama zampara her ne demekse, kendisi Rana'nın düşündüğü kadar kötü biri değildi. Gülüşü gerginleşmişti, yine de sonunda yüzünü o berbat halinden kurtarmayı başarmıştı.

Rana'ya baktı yeniden. Muhteşem bir vücudu vardı. Sonra aniden evliliğinin ilk haftasını anımsadı. Unutmaya çalıştığı bir haftaydı bu. Havva çok gençti. On dokuzundaydı ve okulunu yeni bitirmişti. O da Cidde'de büyümüştü. Ara sıra bir arada bulunmuş oluşlarının nedeni buydu. Şam oldukça serbest ve açık bir yerdi, bu yüzden Suriyeli bir kız onların Suudi Arabistan'da nasıl yaşadıklarını ve aile bağlarının nasıl olduğunu anlaması olanaksızdı. Havva'nın annesi bir *muhacibe* idi, peçeliydi. Bu, durumu açıklar görünüyordu. Havva en büyük kızdı, yani ona yapacaklarını anlatması beklenen daha büyük biri yoktu. Nedenler listesi bu şekilde uzatılabilirdi. Boynundan yukarı doğru kanın yükseldiğini hissediyordu.

"Seks objeleri" diye devam etti Rana. "Bu kahrolası bebeklerden hiçbiri gerçekten meslek sahibi gibi görünmüyorlar. Görüyor musun, elektrikçi Barbie, hatta sekreter Barbie var. Ama aralarında bilgisayar uzmanı yok." Rana dişlerini göstererek sırıttı. Çenesini kapatmasını isteyecekti artık, ama o kadar hızlı konuşuyordu ki, kendini aptal gibi hissetmişti. "Ayrıca hiçbirinde bir parça yaratıcılık yok. Güvende olmak için seks, her şey bundan ibaret ya da Stepford dulları gibi olmak zorundalar. Seçimini yap."

"Bak, bu kadarı yeter." Sesindeki kızgınlığı kendisi bile duyabiliyordu. "Bir Barbie seçelim ve buradan çıkıp gidelim, tamam mı?" Kutulardan birini alıverdi. Rana şaşır-

mıştı, yumuşadı ve gülümsedi. Kendisine gülüyordu.

"Üzgünüm, sanırım üzerine çok fazla geldim." Başını salladı ve ellerini adamın omzuna koydu. Kadının dokunuşuyla irkildi, kızgınlığı onu utandıran bir hoşnutluğun içinde kaybolmuştu.

"Tamam, sadece alış veriş etmekten nefret ediyorum. Stepford dullarının ne demek olduğunu sormak için kendini zorladı. Ya Rana'nın izlediği bir filmle ve kadınların beyinlerinin alındıktan sonra iyi ev kadınlarına dönüştürüldükleriyle ilgili anlattıkları ya da omzunun üzerindeki yumuşaklık ve sıcaklık onu yeniden rahatsız etti ve koridorda onlardan biraz uzak durdu. Rana doğru söylüyordu. Barbie bebekler de her gün Havva'nın yaptıklarından farklı şeyler yapmıyorlardı. Sabah kalk, makyajını yap, saçını tara, aceleyle kahvaltıyı hazırla, sonra Aliye'yi kaldır, onun saçlarını yap, sonra kızı ana okuluna götür. İşte hepsi bu kadar.

"Barbie sahilde" adlı kutuya göz attı, Barbie ve bone. Havva'yı hiç mayoyla görmediğini fark etti. Gerçekten de bir mayosu olmadığından emindi. Yüzüp yüzmediğini sormayı gerektirecek bir durum olmamıştı zaten. Olasılıkla bilmiyordur sonucuna vardı. Az ya da çok giyinik olması onu daha fazla güzelleştirmezdi zaten.

Sorun evlendikleri gece değildi, sonradan sayamayacağı kadar çok şey olmuştu. Valid onu rahatlatmak istemiş, ama sonunda, Havva kolunda, balo salonundaki tüm misafirleri dolaşmaktan kim olduklarını fark edemeyecek kadar yorgun düşmüştü. Kendisi bu kadar yorulmuşsa Havva'yı tahmin bile edemiyordu. Tören boyunca gelin tahtının tepesinde oturmuş, eski cam gözlü mankenler gibi çevreyi seyretmişti. Arkasındaki kırmızı beyaz, kocaman karanfiller, kalpler ve kumrular ondan daha canlı görünüyorlardı. Ve en sonunda asansör onları balayı odasına çıkardığında,

Havva, elbisesinin nasıl dikildiğine ilişkin bir şeyler mırıldanıyordu. Dikkatli olması gerektiğini söyledi. Gelinliği çıkarmak güç bir işti. Sonuçta ikisi de elbisenin dikişlerini çözemeden, yatağa gömülüp uyumuşlardı. Ayakkabılarını çıkarıp çıkarmadığını bile anımsamıyordu.

Koridorun diğer ucundan Rana'nın seslendiğini duydu: "Sözlerimi geri alıyorum, burada piyanolu bir Barbie var. Ama gel de bir bak, üzerinde 'ikisi bir arada, sandalye ve piyano', ne olduğunu tahmin et. Bir Chopin etüdü çalmasını beklerken, koltuğun üzerinde poz veren bir Barbie ile karşılaşıyorsun." Gitti ve baktı, Rana'nın gözlerindeki muzip pırıltıları görebiliyordu. Yeniden başlamıştı. Belki de kendine engel olamıyordu, ama gülümsüyordu da. Konuşurken ona ulaşmaya çalışıyordu. Aslında bir yönünün alaya alınmaktan hoşlandığını kabul etmek zorundaydı. Bunu alabilirdi, ama bir şeyi gerçekten yapan başka bir Barbie bulmaya karar verdi.

Rana'yı ata binen bir Barbie'yi göstermek için vadinin ağzına çağırdı. 'Sürdükçe kişneyen midillisi ile Barbie' diyordu kutunun üzerindeki iğrenç yazı.

"Yaa!" bundan mutluluk mu duyduğunu yoksa dalga mı geçtiğini anlayamadı.

"Midilli kulübü hikâyeleri" dedi, sonra adamın anlamadığını fark etti. "Küçük kız pornografisi. Beyaz yelesiyle uçan bir atın üzerinde mükemmel bir Arap. Gerçek bir kabus" diye ekledi İngilizce, sonra dönüp "bu bir şakaydı" diye mırıldandı.

"Yanındakine bak. Şampiyon. Kapkara. Bu kadarı da fazla!" Gülümsemesi kaybolmuştu. "Irkçı değil mi? Sen ne düşünüyorsun?" Ne düşüneceğini bilemiyordu. Onu izlemekte zorlanıyordu. Söylediklerinin hangisinin alay, hangisinin ciddi olduğundan emin olamıyordu. Barbie ve atın semeri kırmızı tartandandı. "Eğitim. Disiplin. Eli kırbaçlı

bir Barbie düşünebiliyor musun?" Rana korkutmaya başlamıştı. Ona ne söyleyeceğini bilemiyordu.

"Karın da seninle iş seyahatlerine geliyor mu?" Bu soruyu çağrıştıran bir şey mi var kaygısıyla gözleriyle çevreyi kolaçan etti. Hayır, çekinmesi gereken hiçbir şey yoktu, ama Rana soruyordu işte.

"Bazen. Şam'a gittiğimde. Başka türlüsüne para yetiştiremeyiz. Hem Aliye'ye kim bakar biz yokken? Zaten Havva'nın da seyahatlerden çok hoşlandığını sanmıyorum. İngilizce bilmediği için sıkıntı duyuyor ve bazen de aptalca hatalar yapmaktan korkuyor."

"Bu utanç verici. Aliye büyüdüğünde her şey farklı olur umarım."

"Belki" diye yanıtladı, ama anlayamamıştı.

Bu arada da, koleksiyonun içinde birkaç Ken bebeğine rastladılar. "Seksi." Rana gülüyordu. "Çiçek kokularıyla bezenmiş bir Ken. Güzel, değil mi? Ama saçlarını gerçek saçtan yapmamışlar, sadece bir parça plastik. Hiçbirinin saçı yok." Ellerinin arkasındaki kalın siyah lastiklere takdir edercesine baktı.

Bu kadının derdi neydi? Fahişecilik oynamayacak kadar hoştu. Ama kendine engel olamıyordu. Ona karşı heyecan ve arzu çarpıntısı hissediyordu. Bu ustalık isteyen bir şey diye düşündü ve koridordan aşağı doğru yürümeye başladı, ama Rana parmağını Ken'in ambalajına bastırıp, "Organı bile yok. Ama biz daha ne isteyebiliriz ki?" dediğinde durup gülmek zorunda kaldı.

Onu hayal kırıklığına uğratan evlendikleri gece değil, bunu izleyen birkaç gündü. Yurtiçinde bir balayı geçirmişlerdi. Cidde'ye dönmeden önce bir hafta Malula'da kalmışlardı. Evet işe yaradığından emin olduğu testisleri ve penisi vardı. Ama ne yapmasını bekliyorlardı, kendi karısına tecavüz etmesini mi? Belki birçok erkek bunu yapıyordu,

ama bu hiç onun tavrı değildi. Böylece Havva'nın gevşeyip rahatlamasını, dokunulmaktan, öpülmekten hoşlanmasını ve kahrolası utancından kurtulmasını sağlamaya çalışarak geçen dört ıstırap dolu gün yaşamıştı. Tamam, bir yabancı gibi olabilirdi. Altı ay nişanlı kalmış olmalarına rağmen, birlikte çok fazla vakit geçirmemişlerdi. İnanın ya da inanmayın, bir Suudi vatandaşı olarak evlenebilmek için çok uzun süre beklemek zorundadır insan. Bu, onu da deli eden bir şeydi. Havva zamanının birçoğunu çeyiz ve gelinlik hazırlıkları için Şam'da geçirmişti. Ama bir erkeğin pijaması ile kravatı arasındaki fark hakkında hiçbir şey duymamış gibi davranmıştı. Neden bu altı ay boyunca seks hakkında bir şeyler öğrenmekten kaçınmıştı?

Aslında bu, tam olarak doğru sayılmaz. Bir şeyler öğrenmişti ya da bunlar içgüdüseldi, bilemiyordu. Sonunda bakirelik sorununu ortadan kaldırmayı başardıklarında, ürkekçe ağrılardan yakınmaya başlamıştı, bu durumu kabullenmekten başka şansı yoktu. Sonra baş ağrıları başladı. Aliye doğdu ve bu beş yılda seks hiç yoluna girmedi.

Belki de sorun kendisindeydi. Bilmiyordu. Öfkeli bir biçimde soluğunu verdiğinde kendi sesinden irkildi. Kızarmıştı, hızlı hızlı etrafına bakındı, Rana'yı koridorun alt taraflarında bir yerlerde görünce rahatlamıştı.

"Buraya bak." Gönülsüzce Rana'nın yanına doğru gitti. Kendini hırpalanmış hissediyordu. "Kültürler arası Barbie, İtalyan, Kenyalı, Çinli Barbieler ve hepsi de Çin malı. Ama Arap Barbie yok. Düşünüp niye olmadığını tahmin edelim." Duraksadı, bir şeyler bekliyordu.

"Önsezilerim, bana bunun nedeninin hakiki, otantik Arap folkloru olduğunu söylüyor. Arap elbiseleri Barbie'nin tüm cazibesini saklar çünkü." Sesi iğneleyici ve oldukça sertti. "Hepimiz Arap kadınlarının, Müslüman, ateist, Hıristiyan ya da Yahudi olmalarının önemi yok, baştan

çıkarıcı gözlerini gösteren bir delikten başka hiçbir açıklığı olmayan kara çarşaflar giydiklerini biliyoruz."

Rana yaralıyordu. Bu durum adamın huzursuzlanmasına yol açıyor, Rana'nın vahşileşebileceğini düşünüyor ve kaygılanıyordu. Feministler genellikle vahşi olurlardı değil mi? Kendini denetlemeye ve panikten kurtulmaya çalıştı. Eğer kendini dinlemeye zorlarsa, Rana üzerinde etkili olabilirdi. Onu nasıl suçlayabilirdi? Kendisi hiçbir zaman anlaşılmayı bekleyen bir feminist olmamıştı. Rana işinde iyiydi, bunun için ona hayranlık duyuyordu, Oxford'ta, bir İngiliz adamın ofisinde Arap bir kadın olarak var olmayı başarıyordu. Kızgınlığına şaşmamak gerekirdi.

"Hadi birini seçip gidelim" dedi çabukça. "Geldiğin için çok memnunum, ama bu işi bitirip bir bardak çay içelim." Rana başını sallayarak onayladı. Bu kez anlamıştı. "Peki öyleyse, hangisini alalım? Sen seç, açıkça söylemek gerekirse benim için hepsi aynı güzellikte ya da çirkinlikte." Züppe olmadığını göstermek istiyordu.

Rana kutuların oluşturduğu kulenin etrafında ağırbaşlılıkla dolaştı. "Madem bu Barbie'yi uzun süredir bekliyorlar, neden parana kıyıp gelin Barbie almıyorsun? Kutunun üzerinde yazdığı gibi: 'Özel, Barbie'nin uzun süredir hayal ettiği gün. Gelinliğinin içinde olağanüstü görünüyor." Rana sırıtmamak için kendini zor tutuyordu, sonra pişmanlıkla baktı.

"Bu iyi bir fikir." Rana'nın alaycı tavrını yakalamaya çalışıyordu. "Ken'i boş vermeliyiz değil mi? Her şeyden önce damat giysili bir Ken yok zaten."

Rana güldü. Güzeldi. "İyi, birkaç düğme ve aksesuar alıp çıkalım buradan." Ama yine de diğer koridordaki ağzına kadar dolu Action Men, Night Climbers ve Ninja Kaplumbağa raflarını görünce yorum yapmadan duramadı. Hepsi birbirinden öldürücü çirkinlikteydiler. Öfledi ve ye-

tişip aslında her şeyin bu kadar kötü olmadığını söylemesini istermişçesine, cesareti kırılmış gibi baktı. Ama o bunu yapmadı, kısmen cesaret edemediğinden, kısmen de Rana'yı haklı bulduğundan. Oyuncaklar isyan ettiriciydi. Belki de tüm konuştukları buydu zaten.

Geri yürümeye başladıklarında, gelin Barbie, kocaman plastik kozasının içinde yanlarında sallanıp duruyordu. "Osney adasının doğu kıyısı boyunca, Kiliseye çıkan bir patika var. Taze havayla ruhumuzu temizlemeye ne dersin?"

Küçük, tuğla evlerin yanından yürürlerken, Thames nehri oldukça yakınlarındaydı ve yükselmişti. Su bendinin yanındaki köprünün üzerinde durdular, bir kuğuyu izliyorlardı, denizkızının arkadaşı, zamana karşı yarışıyordu. "Suudi Arabistan'a ne zaman dönüyorsun peki?"

"Yarın akşam."

Güneşin küçük bir deponun arkasından batışını izledi, Rana'nın Oxford'un elektronik öncesi dönemi esprisi aklında kalmıştı. "Rana birlikte geçirdiğimiz bu iki gün çok hoşuma gitti. İş çok iyiydi. Bugün akşamüstü bana eşlik edişin de öyle. Bunu söylemek beni utandırıyor." Toparlamaya zorluyordu kendini: "Ama senden çok şey öğrendim. Bu akşam benimle yemeğe çıkmaya dayanabilir misin?"

Rana baktı, düşünceliydi, gözleri kısılmış, çenesi titriyordu.

"Biliyorum Suriyeli-Suudi bir zamparayım hâlâ." İngilizce "zampara" sözcüğünü dikkatle söyleyişine güldü. "Karımın beni anlamadığını tahmin etmişsindir." Bitirmişti. Son söylediğinin şaka olduğunu anlaması umuduyla Rana'ya baktı. Aslında pek de komik olmadığını fark etmişti. Dudaklarını yemeye başladı. "Neyse, sadece e-mail ile haberleşmeye devam etmeden önce seninle biraz daha konuşmak istemiştim."

Rana gülümsedi. "Elbette, seninle yemeğe çıkmaktan hoşlanırım. Bu bana kızın için neler yapacağını sorma fırsatı da verir hem."

Sırtlanın Pisliği

Parti muhteşemdi, harikuladeydi. Ve Yasir başarmıştı. Reem'in arkadaşlarından biri kendisini köşeye kadar bıraktığında saat gecenin çok ilerlemiş bir vaktiydi ya da sabahın çok erken bir vakti. Kalabalıktan hoşlanmıştı. Hepsi de eğlenmeyi biliyorlardı. Yaşamayı da. Reem'in arkadaşı arabayı sürerken, içerisi müzikle gümbür gümbür inliyordu. Yasir eve giderken kaldırımda yalpalıyordu.

Bu temalı bir partiydi, birbirlerine sarılan bedenlerin oluşturduğu bir orman. Yasir bu gibi partileri önceden sadece duymuştu. Yasir kendine daha az ilgi gösteren bir adam olarak yeşil kamuflaj ve safari giysilerini giymişti, diğerleri ise kıllı göğüslerini moda gömlekler arkasından sergiliyor, kedi gözleriyle göz kırpan uzun bacaklı kadınlar mırlıyor ve parlatılmış saçlarının kocaman aslan yelelerini sallıyorlardı. Yasir Reem'in Tarzan görünümünü kabullenemese de, bu iyi bir şakaydı, arkadaşları çok gülmüşler,

bundan hoşlanıp eğlenmişlerdi. Sonra beyaz bir ışık ve ses, onları aptal canavarlar gibi davranmaya zorlamış ve villanın her yeri şehvetle ağırlaşmıştı.

Bundan önce, Reem'in ağabeylerinden biri masalarına gelmişti. İçki taşıyordu ve Yasir için bir yedek doldurdu. Ellerini çırparak. "Şarkıcıların parası dolar olarak ödendi, nakit" dedi ve Yasir'le iş konuşmaya başladı. Tam olarak konuşamadan başka bir masaya çağrıldı, bu iyiye işaretti. "Daha sakin bir akşam konuşmalıyız" diye sırıttı Reem'in ağabeyi, ellerini Yasir'in omzuna koymuştu. "Geçen ayki Bahreyn partisi kadar eğlenceli olmak zorunda bu da." Giderken yan gözle ortalığı kolaçan ediyordu. Yasir, adamın kasaturayla kendine yol açarken insanların ona yol vermek için nasıl iki yana açıldıklarını izledi.

Kendini muhteşem hissediyordu. Omuzlarını geri attı ve elleriyle saçlarını karıştırdı. Tüm bir ay boyunca üzerinde çalıştığı zarif, ama tehditkâr bakışı yakalamaya çalışıyordu, sonra elleriyle sinsice Reem'in kolunu saran taklit kürk elbise üzerinde gezdirdi. Reem dokunduğunu hissetmişti, gözlerini kapadı, elma kırmızısı yuvarlak yanaklarında gamzelerinin ışıltısı görünecek kadar gülümsüyordu. Tepkisi, Yasir'i ürpertti, neredeyse utanacaktı. Evlenme teklif etme düşüncesi birkaç haftadır zihnini kurcalıyor, sıkıntı veriyordu.

Sonunda Reem ona baktı. Derin, biçimli gözleri ve kaşlarının koyu çizgileri yakınlaştı ve Yasir konuşabilecek cesareti buldu sonunda. "Reem, sevgilim, seni seviyorum. Benimle evlenir misin?" İçki bardağına doğru uzanırken, Reem uzun cilalı tırnakları Yasir'in bileğindeki altın zincire takıldığından olsa gerek, kızın mırıldandığı sözün gerçek bir "evet" olduğundan emin değildi. Elini kurtarmak için nazikçe çekti, fısıldıyordu, soluğu Yasir'in ensesindeydi. "Ağabeylerim senden hoşlanıyorlar. Bunu onlara açıklaya-

biliriz." Ellerini Yasir'in kolunda yavaşça gezdiriyordu. Elinin elinde olduğu vaktin bu kadar çabuk geçivermesine hayret etti. Göğsüne vurarak bir Tarzan çığlığı atmak istiyordu.

Yasir büyük taş evin önünde, el yordamıyla anahtarlarını çıkardı. Gri hareler gecenin serin karanlığını yırtmaya başlamıştı çoktan. Vaktin içkinin bütün gün sürecek sersemliğe dönüştüğü vakit olduğunu biliyordu. Önce korkuyla geri çekildi ve ağrılar içinde kendini yatağa bıraktı, başı dönüyordu, yatağa girerken yüksek sesle gülüyordu. Derin bir mutluluk duydu, yaşamı yeni başlamak üzereymiş gibi geliyordu.

Uyandığında öğleden sonraydı, güneş erimiş betonun içindeki odasının küçük balkonunu kavuruyordu. Terden sırılsıklam olmuştu, susuzluktan ölmek üzereydi, bir gece önceki mutluğunu ele geçirmiş, kulaklarında zonklayan gürültüye alışmaya çalıştı. Ama boşunaydı. Balkondaki sıcaklık, yüzüne çektiği örtüyü yakıyordu ve uygunsuz, acımasız, şimşek aklığındaki tek bir düşünce onu uyandırdı. Babasına planlarını nasıl anlatacaktı, nasıl onayını alacaktı?

İnledi. Babasıyla nasıl başedeceğine dair hiçbir belirti yoktu. Yasir, bazen annesi öldükten hemen sonra, bazen de seksenli yaşlarında babasının işleri bırakacağını düşünmüştü; ama yaşlı adam hâlâ her sabah Firdows'taki bürosuna gitmeye devam etmişti. Bundan sonra, bu boyun eğmek, ilahi kudretten medet ummak ve dua etmekti, başka yapacak bir şey kalmamıştı. Yaşlı adam içi boşaltılmış bir meyve gibiydi, hayatının neşesi ve tadı kalmamıştı.

Babası eski, güzel günlerin üzerine solgun bir tül örtmüştü, sonraları tozla örtülü dünyasından sadece anlık bakışlar için perdeyi hafifçe aralamıştı. "Biz Şam'da bin yıldır ticaret yapıyoruz." Babasının çok sık tekrarladığı sözdü.

Bu söz Yasir'i tiksindirir, buza keserdi. Bu, geçmişlerinden gururlanmadığı için değil, yaşlı adam faks makineleri ve bilgisayar kâğıtları yerine, hâlâ eski model abaküs alışkanlığına ve eski moda hayallerine sıkı sıkıya tutunmuş olduğu içindi. Elektrikten elektroniğe geçildiğini ve tüccarlığın değiştiğini anlamıyordu.

"Baba, her şey değişiyor" diye, işler daha iyi bir noktaya gelir umuduyla yüz kere açıklamaya çalışmıştı. Yabancılarla ortaklığın, doğru adamları bulurlarsa, bazı sertifikaları kolayca alabilmenin yolu olduğunu anlatmıştı. Ama babası sadece başını sallamıştı, kel kafasındaki bir parça uzun saçı düzeltmiş ve bakalit radyolarla ilgili birkaç korkunç hikâyeyi, uzun deneyimlerini ve ailelerinin sahip olduğu iyi adı anlatmıştı.

Çıldırtıcı ve snop bir adam olabilirdi, ama iyi niyetliydi. Yasir bunu biliyordu. Kendisi henüz işlerden iyi anlamazken, işler kötü giderken, bir akşam oturup çene çalmak istemişti. Ama şu sıralar yaşlı adam korunması gerekecek yaştaydı, bir de hakaret edermiş gibi, Yasir'e hiçbir şeye yaramayan işleri yıkmaya başlamıştı. Yasir batmadan önce bu burun üstü çakılmayı durdurmayı umuyordu, yeni bağlantılara ihtiyacı vardı, topraklarının şu andaki durumundan anlayan iş adamlarını bulmalıydı. Bunu bilerek, babasının utancını azaltmak için ne söyleyebilirdi ki?..

Kendini umutsuzca kafeslenmiş hissettiği o zamanlarda Reem ile tanıştı. Bir nişan töreninde rastlantı sonucu tanışmışlardı. Yasir, damadın hâlâ ortalıkta olan, çalışmak ya da okumak için yurtdışına gitmemiş birkaç okul arkadaşından biriydi. Canlı müzik ve sonradan ne kadar olduğundan emin olmadığı, içki ve olasılıkla da uyuşturucu vardı. Parti vahada, büyük bir villada yapılmıştı. Vaktinin çoğunu tahrik edici elbiseler giymiş kızları izleyerek geçirmişti. Daldan dala konuyordu, ısrarcı ve istekli görünüyordu,

ama diğerlerine yaklaşırken de dikkati elden bırakmıyordu.

Reem etrafında sezdirmeden dolanmış ve onu izlemişti. Kendisine acımış olmalıydı. "Buraya gel ve bana katıl" dedi. Yasir arkasına baktı, başkasına söylediğinden emindi. "Sana diyorum." Sırıtıyordu. "Çok fazla dans ettim ve oturmaya ihtiyacım var." Kızın sarhoş olup olmadığını merak etmişti Yasir. Ama oturmuştu, Reem onu konuşturmuştu ve her şey böyle başlamıştı işte.

Şimdi Reem ve ağabeylerinin bağlantı kuracaklarına dair kendisine vermiş oldukları söz vardı, geceyi bu küflü, yaşlı adamla geçirmeyi olanaksız görüyordu artık. Onu evde gördüğünde Reem'i düşünmekten utanıyordu. Gerçekten de onun evde olması sıkıcıydı. Birçok akşam dışarı çıkmak ve insanlarla buluşmak için sözleşiyordu. Babası bir parça kaun ve nane çayıyla televizyonun karşısına yerleştikten bayağı sonra bağlantıya geçiyorlardı. Dün gece partide yaptığı da buydu, bağlantılar kurmak ve Reem ile dışarı çıkmak. Yasir balkondan gelen ışıkta gerindi.

Şimdi mesele babasına Reem'i nasıl anlatacağıydı. Kolay olmayacağını bile bile 'yap işte' diyordu kendisine. Babasını ya da güçlükle kurmuş olduğu ilişkileri rahatsız etmek istemiyordu. Nasıl söyleyeceğinin provasını yaparak mutfağa doğru süründü, öğle uykusunun bitmiş olduğunu ve babasının eve gelip yeniden Firdows'a geri döndüğünü fark etti.

Rahatlamayla silkelendi, dolabın yıpranmış kapaklarından birini açtı ve yufka ekmeklerden birini aldı, masanın üzerine yerleştirdiği ekmeğin bir ucundan bir ucuna bir yağ çizgisi akıttı, üzerine kekik serpti ve ekmeği kendisine doğru yuvarlayarak tombul bir dürüm yaptı. Sonra sütün ısınmasını bekledi, o güne dair sorumluluklarından birini anımsadı. Ağabeyi Tevfik saat sekizde Londra'dan

gelecekti. "Güzel, fikirlerini geldiğinde Tevfik'le tartışırsın" deyip duruyordu babası, Yasir'e önemli ve fikirlerinin tartışılmaya değer olduğunu hissediyordu.

Yasir hava alanına gitmekten hoşlanıyordu, hoşlanmayan birini de tanınamıştı hiç. Bu Şam'dan akşamın erken saatlerinde, şehrin zengin ve krallara layık göründüğü, altın cadı kazanının dağları sarmalamış gölgelerin ardından battığı vakitte ayrılmak demekti. Ayrıca dümdüz, üç şeritli, daha uzaktaki çölün haşinliğini işaret eden yeşil bir parmak gibi uzayan yol vardı. Küçük bir çocukken, manzaralı güverteye çıkarılmak için yalvarırdı. Şimdi hava alanının sihri başka bir şeydi. Eğer seyahat eden birilerini tanıyorsanız, siz de seyahat edebilirsiniz sonradan. İnsanlar işlerinden erken çıkarlar, havaalanına gideceklerini gösterişle anlatırlardı. Sonra loş kabul salonlarında, insanların karmakarışık ilişkileri iş ve aşka merhabaların ve vedalaşmaların içinde çözülürdü.

Ve bu sefer kendisi hava alanına lüks bir yolculuk yapacaktı. Reem, ağabeyinin şoförünü kendisini mercedesle alması için ayarlamıştı. Reem gelmiyordu. Yaşir bunu anlıyordu. Doğru olmazdı. Yine de yepyeni mercedesi onun emrine vermesi çok nazik bir jestti. Tevfik'in yüzünü görmek katlanılacak bir şey değildi ve onu almaya arabayla gitmek yaptığı işin erdemini artırıyordu. Ayrıca bu durum, Tevfik'e, Reem'den söz etme ve yaşlı adama nasıl yaklaşabileceğine dair fikirlerini öğrenme şansı da tanıyacaktı.

Tüm bunlar Tevfik'le ilgili her şeyin yolunda olduğunu göstermiyordu elbette. Kabadayı ağabeyi, babasının istediği yoldan gitmeye hazır görünüyordu. Ama son günlerde Yasir kendisini güvenli hissediyordu, zaten konuşmak zorundaydılar. Tevfik yaşlı adamın nasıl burnundan kıl aldırmadığını bilmeliydi. Kendisi de Londra'da neler olup bittiğini öğrenmeliydi. Tevfik'e yurtdışında aktif bir part-

ner olarak ihtiyacı vardı. Onunla hemfikir olacağından emindi. Tevfik son yıllarda daha az talepkâr, kendi bildiğinin doğru olduğu konusunda da daha az ısrarcı olmaya başlamıştı. Belki de biraz tembel ve kendine karşı biraz daha hoşgörülüydü. Emin olamadı. Ama bu her neyse, bu yüzden Yasir kendini her şeyin üzerinde hissediyordu. Dolabın kapısındaki camda kendine güldü ve dürümünden bir ısırık aldı.

Araba kapıya yanaştığında, Yasir doğuştan görgülüymüş gibi bindi. Akşam trafiğinin yoğunluğunda ana yola çıkarlarken, kendini sonunda istediklerine ulaşmış gibi hissetti. Elbette Tevfik yalnız gelmiyordu. Karısı ve Yasir'i akıcı İngilizceleri ile kıskandıran iki çocuğu yaz boyunca evde olacaklardı. Tevfik'in karısı hiç durmadan çocukları hakkında konuşan ve titiz kocasını yemeklerden memnun etmenin zorluğu üzerine şakalar yapan şişman ve hareketli bir kadındı. Dedikodu yapmayı çok severdi, özellikle de yeni çiftlerin dedikodusunu. Gülümsedi. Yengesine yeni heyecanlar sunmaktan mutlu olacaktı. Tevfik'in karısı yeterince sevecendi. Sadece biraz sürprizsiz ve kalın kafalıydı. O kadar geleneksel bir Şamlıydı ki, onun Londra'ya nasıl uyum sağladığını tahmin edemiyordu. Kesinlikle Yasir' in kendi karısı olmasını istemeyeceği kadar sevecendi.

Hava alanında Yasir bir yabancı ve ailesinin VIP salonuna kabul edilişini izledi. Sonra Reem'in bir partide onları gösterdiğini anımsadı. Adam Esad üzerine bir kitap yazmıştı, karısı çok zarifti, Şamlıydı. Ayrılışlarını izlerken, onların kendileri olduğunu hissetti. Yolcu kalabalığından önce dış kapıya kadar geçirildiler. Bu, beyaz kör bir balığın göz kırpması gibiydi, aile ve arkadaş yuvalarında yakalanmışlar, yolcu salonundan kaçmışlardı.

Sonunda Tevfik ve ailesi kapıya doğru geldiler. "Hemen arabaya gidebiliriz." Çocukları kapıya doğru itelerken

kibirli ve kendini beğenmişti.

"Ne arabası?" diye homurdandı Tevfik, Yasir şoföre el sallarken yalnızca gülümsüyordu. Araba hareket ettiğinde, Tevfik'in açılmış gözleri ve beyazlaşan yüzü parlatılmış camda yansıyordu. Yasir ağabeyindeki değişimi ve karısına kuşkulu gözlerle bakışını gördüğünde gülümsedi.

"Baba, bu Yasir'in arabası mı?" diye sordu küçük kız, ama Yasir'in yanıtlamasına fırsat kalmadan çocuk babasının omzundaki eli tarafından susturuldu. Bundan sonra da, soruların ve yanıtların yeri ve zamanı olmadığını bilerek şoförün kepçe kulakları arkasında oturdular. Charles De Gaul Havaalanı'ndaki gecikmeden ve Fransız Hava Yolları'nın plastik kaplarda yemek sunmalarıyla ilgili gevezelik ettiler. Sonra akşamın geri kalanında, torunlar ve büyükbaba konunun merkezi oldular. Yasir, arabanın sırrının uzamasından hoşnuttu.

Ertesi sabahın ilerleyen saatlerinde Yasir uyanmakta zorlandı. Kendine bir kahve yaptı, sonra evin dört bir yanını saran büyük balkona Tevfik'i bulmaya gitti. Loş oturma odasından Fransız stili pencerelere doğru yürürken bir Lego yığınının üzerine bastı ve oyuncak bir arabaya takılıp tökezledi. Sessizce küfür etti. Çocuklar erkenden uyanmış ve odayı oyuncaklarla doldurmuşlardı. Yasir, anne ve babasının çocuklara neden ortalığı toplamayı öğretmediklerine sinirlendi. Oturma odası, kapının arkasındaki kırmızı plastik lazımlıkta yüzen sapsarı çiş yüzünden berbat kokuyordu. Pis koku gece içilen sigaranın tatlı-ekşi kokusuyla karışmıştı, kendini kötü hissetti. Temiz hava almak için dışarı çıktığında, ağabeyini balkondaki masaya çökmüş durumda buldu.

Traşsız yüzü ve giydiği soluk *cellabiye* ile Tevfik, eve dönüşündeki neşeli halinin aksine oldukça yaşlı görünüyordu. Babasına duyduğu yoğun kaygının benzeri Yasir'i

duraksattı. Balkon döşemelerinin üzerine saçılmış oyuncak dökün tülerinin arasından, "Sabah-ı şeriflerin hayırlı olsun, günaydın" dedi, elinde olmayarak. "Allahım, ortalık ne kadar dağınık" diye de ekledi.

Daha önce tepki vermemiş olan Tevfik mırıldandı. Sonra Yasir'in daha fazla yaklaşmasına engel olmak istermiş gibi gerindi, uykulu bakışları, gözlerinden birinin daha dikkatli ve eğik olmaya başlamasıyla değişti. Yasir sadece ağabeyinin bitkin halini düşünerek selamını tekrarladı ve ilgilenerek sordu: "Gece iyi uyumadın herhalde?"

"Oo, günaydın" dedi Tevfik, Yasir gülümsedi, ama ağabeyinin sesindeki sınırı fark etmemişti.

"Odanızı çocuklarınkiyle değiştirin isterseniz, biz arka odalara yerleştik, daha sessiz gerçekten." Balkonun uzak ucundaki demirlerden birine yaslanırken, neredeyse devrilmek üzere olan oyuncak bir bebeği yakaladı, komşu bahçedeki kadınlara baktı: "Çok gürültü etmezler, genelde içeride oturuyorlar."

"Hangi odayı kullanacağıma ben karar veririm" diye gürledi Tevfik, değişimi tamamlanmıştı.

"Seni rahatsız etmek istemedim Tevfik, araba hakkında bir şeyler anlatmak istedim. Ya da evlenme niyetim hakkında desek daha doğru olur." Yasir haberlerden ve sevgilisinden o kadar hoşnuttu ki, Tevfik'in tepkisini güçlükle fark etmişti.

"Bu planları babama anlattın değil mi?" dedi Tevfik, Yasir'e oturmasını söylememişti.

"Hayır, henüz değil. Önce seninle konuşmak istedim."

"Onun arkasından yapacaksın yani, ne yapacaksan?"

"Hayır, öyle değil. Babam için kaygılanıyorum ve nasıl söylemem gerektiğini bilemiyorum. O para konusunda tedirgin olacak elbette, nasıl yetiştireceğimizi bilmiyorum." Durdu, balkonun sıcağında erimeden önce yerdeki pastel

boyaları topladı. "Kapalı bir kutu gibi olmaya başladı, biliyorsun." Başını salladı. "Ben ne kadar yoluna sokmaya çalışsam da, bu durumda hiçbir şey yoluna girmiyor. Ama..." Tevfik'in konuşmaya katılmasını beklermiş gibi elini ona uzatıp devam etti: "Öte yandan babam torunlarını çok seviyor, belki memnun olur. Gelecekteki torunlarıyla da mutlu olur."

"Böyle düşünüyorsun, öyle mi? Yani babamın ona anlatacaklarından hoşlanacağını düşünüyorsun?" Duraksadı. "Onun duygularını önemsiyor olman iyi tabii, ama bundan daha fazla bir şeyler olduğunu düşünmüyor musun?" Tevfik sigara paketine, bir tanesini dişi ile yakalamak için vurdu. Sigarasını yaktı ve bir duman halkasını bahçeye doğru üfledi. "Bu sabah sen uyanma zahmetine girerken, artık konuşmamızın vaktinin geldiğini düşündüm."

Yasir, oyuncakların geri kalanını toplamak üzere eğildiğinde, ağabeyini ara ara izliyordu. Bir şeyler onu kaygılandırıyordu, belki de bazen kendisi için kaygılandırıyordu, ama Yasir ne olduğunu bilmiyordu. Yeniden bir ilgi yoğunluğu hissetti kendinde, ama hemen planlarını paylaşma isteği bunun yerini aldı. Diğer sandalyeye ilişirken, Tevfik'in Reem'den hoşlanacağını, Reem'in onu neşelendireceğini düşündü.

"Şam'a geri döndün, büroyu bir düzene sokabiliriz. Onun yapması gereken tek şey emekli olmak. Belki yılın bir kısmını İngiltere'de geçirir. Böylece onu işten uzaklaştırırsak ikimizin gözü de onun üzerinde olur."

"Gözümüz üzerinde mi olur?" Tevfik, Yasir'in çocukların dağınık oyuncaklarını toparlamaya çalışırken onu ağırbaşlılıkla izlemişti, ama şimdi aniden dikleşmeye başladı. Yasir arkasına yaslandığında soluğu tıkandı, boğazında yakaladığı kahveyi höpürdetti. "Evet" diye kekeledi yarı tıkanmış, "bunun en iyi yol olduğunu düşünmüyor mu-

sun?"

"Gözümüz üzerinde mi olur?" diye tekrarladı. "Sanki işleri düzenli yerine getiren, telefon faturalarını ödeyen senmişsin gibi. Bir Mısır deyimi vardır, bayılırım." Sesi alaylı bir yumuşaklık içindeydi. "Merdivenle dans etmek... Sana oldukça uygun, öyle değil mi? Ama belki de babamın hiçbir şeyin farkında olmadığını düşünüyorsun ya da yaptıklarını onayladığını?" Sigarasını bitirmişti, bir deniz kabuğunun içine söndürdü. Sonra da patlamaya hazırlanıyormuşçasına gerildi. "Ve şimdi de kalkmış bir sokak süprüntüsüyle evleneceğini söylemeyi düşünüyorsun. Sen düzüşmek için kadın arayan birisin, o kadın da öyle."

Tevfik'in saldırısında babasının kükremesini duyuyordu. Korkuyla geri çekildi, kaçmak, bir çocuk gibi saklanmak istiyordu. Tevfik anlamamıştı. Firdows'taki büroyu, sarı dosyalı raflarını, laflamak ya da tavla oynamak için uğrayan dostlarına kahve suyu koymak için gaz sobasının önünde oturan yaşlı adamı görmemişti henüz.

Tevfik elleriyle masanın kenarına yaslanmıştı. "Şimdi beni dinleme zamanı. Her zaman kötüydün zaten. Ama şimdi bir de göt yalayıcı biri olmuşsun. Beni hasta ediyorsun. Senin de, ödünç arabanın da Allah belasını versin. Bunu planladın mı? Hava alanında bir şey söyleyemeyeceğimi biliyordun değil mi? Ya da saygın insanların yabancılardan böyle şeyler istemeyeceğini unutmuş olabilir misin? Ayıp ya da artık hiç utanç duymuyor musun?" Tevfik'in sözlerinin ağırlığı Yasir'i sandalyesine çaktı. Önlem almayı, ağabeyinin ne kadar vahşi olabileceğini unutmuştu.

Tevfik yan bahçedeki yaşlı kadınlara göz ucuyla bakarak ayağa kalktı, kafasını odaya doğru çekerek gizlendi. Yasir geri dönmekten, geri çekilmekten ve yola gelmekten başka şansı olmadığını biliyordu.

Tevfik komşulardan uzaklaşıp yeniden başladı. "Sü-

rüklenmişsin gibi geliyor bana. Seni göt. Âşık olduğunu sanıyorsun. Eğer bu aşksa, böyle aşkın içine tükürürüm ben! Sırtlan seni büyülemiş, kendi mağarasına götürmek için de cezbedecek. Sırtlanın sidiği sürülmüş üzerine." Durdu, balkondan dışarı bakıyordu. "Şam'daki herkes senin bir orospunun esiri olduğunu biliyor. Yani babamın bunları hiç duymadığını mı düşünüyorsun?"

Yasir, Tevfik'in Reem hakkındaki söyledikleriyle sersemlemişti, güvenebileceği son kaleyi de yıktı ve bağırdı: "Kıskanıyorsun, her zaman beni kıskandın."

Tevfik'in yüzü hışımla büyüdü, ama sesi tehlike oluşturacak kadar yumuşaktı. "Bunu söylemeye nasıl cesaret edebilirsin? Neyi kıskanacakmışım? Adiliğini mi? Aç gözlülüğünü mü?" Bakışı Yasir'in kemiklerine işlemişti sanki. "Ağabeyleri çirkin kız kardeşleri için bir penis satın alıyorlar. İyi bir ada sahip bir penis. Ve buldular işte. Çok aptalsın, kullanıldığının farkında değilsin. Sümüklü *galiz*'ler, ruhunu yozlaştırmışlar."

Bu arada yengesi oturma odasına girdi. Yasir memnuniyetle gülümsedi, uçsuz bucaksız bir rahatlık hissediyordu. Yengesi onun yandaşı olabilirdi. Tevfik'in kustuğu öfkesine bir son verebilirdi. Yasir yolunun üzerindeki oyuncakları toplarken izledi onu. Kadın durup kendilerine bakarken de gülümsedi. Ama sonra yavaşça, kasıtlı olarak Yasir'e döndü. "Bizim iki çocuğumuz var. Onların geleceklerini düşünmek zorundayız. Bu insanlar..." Tıslıyordu. "Senin şık arkadaşların adımızı lekeleyecekler." Gözleri kısılmıştı, sesini alçalttı. "Bu kadınla evlenmemen için, gerekirse Allah yarattı demem, iki bacağını da kırar, sırtımda taşırım seni." Yasir şok geçirmiş, yengesine bakıyordu. Sırasını beklemiş de öyle gelmiş gibiydi. Ama sonraki sözleri doğaçlamaydı, öfkesinin ve küçük görüşünün sonucuydu. "Londra'da bile şu Bahreyn partilerini duyduk. Bu adamla-

rın hepsini biliyorum. Sarhoş, azgın ve aklı başında olmayan tipler. Kadınların üstüne salyaları akıyor. Onları azdırıyorlar. Başka adamların karılarıyla düşüp kalkıyorlar." Yasir'e feryat figan bağırırken titriyordu. "Nasıl insanlara orospular ve pezevenkler diye hitap ettiklerini ve sonra da odada dolaşıp bütün konuklara gösterdiklerini. 'Bana bir bina anlaşması borçlusun. Sen, bir iş borçlusun. Sen, bir ev ve bir araba. Ve sen orospu çocuğu, kaltak karın hizmetçine elmas bir broş armağan ettiğini biliyor mu?' Hatta ben Londra'da onların pantolonlarının fermuarlarını açıp insanlara kendilerini teşhir ettiklerini bile duydum. Penislerini nasıl çıkarıp ortalıkta salladıklarını ve beğendikleri adamın üzerine işediklerini bile." Tevfik karısının sözünü böldü: "Kimse bu hikâyeyi örtemez." Sakinleştirmeye çalışıyordu. "Yaptıklarınızın kokusu çıktı." Dudak büküyordu şimdi de. "Hatta hükümet bile bunlardan sıkıntı duyuyor. Bildiğini sanıyorum, sınır dışı edildiler. Dedikodular Londra'da alıp başını yürüdü. Bütün taksi şoförleri, kadınlar ve erkekler..." Yasir ağabeyinin dişlerini görebiliyordu. "Şam' daki herkes onların nasıl insanlar olduklarını biliyor, onların himayesine girmenin ne demek olduğunu da."

"Ama ben partide değildim..."

"Ama ağabeyleri oradaydı."

Yasir kapıya doğru seğirtti, ama Tevfik kükredi. "Sen iş yaptığını düşünüyorsun, devam et tek başına. Ama bilesin, sen bir aptalsın. Hesaplardan bile anlamazsın. Onların arabaları ve kolay kazandıkları paraları seni öylesine tutsak almış ki, benim ve babamın işi büyüttüğünü bile göremiyorsun. Eğer bu sabah 'günaydın' demeseydin, Allah'ın izniyle tüm kemiklerini kırar, çiğ çiğ yerdim seni." Yasir ağzı şaşkınlıkla açılmış, kolları ve sıkılmış yumrukları bedenine yapışmış, ağabeyine bakıyordu. Onu öldüren, sonra da cenazesinde ön saflarda yürüyen celladını izliyordu.

Tevfik bu arada tamamen hareketsizdi, sözlerinin etki-

sini ölçüyordu. Dudak büktü. "Nişanın hakkında bize danıştığın için çok teşekkürler. Çok dokunaklıydı." İğneleyici sözleri Yasir'in yüzünü amonyak gibi yakıyordu. "Belki de bu başkalarını düşündüğün anlamına gelir, ama bunun için geç kaldın. Eğer babam yaşlandıysa, bunun nedeni işler değil. Kuşkunu ortadan kaldıracaksa söyleyeyim, her şeyi bize babam söyledi. Yoksa bir mercedesin onun gözlerini kör edebileceğini mi düşünüyorsun?"

Yasir odadan çıkmaya yeltendi. Kapıya ulaştığında durdu ve Tevfik'e bağırdı. "Sen hep kabadayı, yaşlı bir adamın arkasına saklanan biri oldun." Midesine bir tekme yemiş gibiydi, bir öğürtü hissediyordu. İşleri, Tevfik ve babaları için çok fazla çabalamıştı. Bu adaletsizlikti. Anlamamışlardı. Koridorda ilerlerken gözlerine yaşlar doldu, kapıya doğru sendeledi ve kaçtı.

Kaldırımda hızlı hızlı yürüyordu. İnliyor, mırıldanıyordu, sonra yüksek sesle konuşmaya başladı. "Bunu hak etmiyorum" derken acısını tutmaya çalışıyordu. "Bunu hak etmiyorum." Caddeden aşağı yürürken çığlık atmak istiyordu.

Sonunda yavaşladığında, acısı yumuşamış ve yerini derin bir kızgınlık kaplamıştı. Bir dükkânın vitrininin önünde durdu, kendi yansımasına baktı. Bunu hak etmiyorum diye düşünüyordu, o kadar öfkeliydi ki, cama vurup paramparça etmek istiyordu. Titriyordu. Kot pantolon ve pahalı bir tişört. Güzel görünüyordu. Onlara göstereceğim. Reem'i arayacağım. Mademki onu istememişlerdi, Reem'in erkeği olmaktan daha kötü bir şey yapabilirdi.

Ghalia'nın Düğünü

Aşçı bir kek ister,
Annem bir gelinlik.
Arkadaşım felaketleri sever,
Ağabeyim ise gösterişi.

Aylardır İngilizcemi geliştirmeye uğraşıyorum. Ve aylardır, şu aptal tekerleme bir plak gibi beynimin içinde dönüp duruyor. Bunu kulaklarımda durmadan vızıldatan şey onların bitip tükenmek bilmeyen istekleri. Hepsi birer birer ve hep beraber düğünümün otantik, Şam geleneklerine uygun, harika ve hayrete düşürecek kadar değişik olmasını istiyorlar.

Geçenlerde, bu tekerleme yeni bir dörtlük doğurdu, üstelik ilkinden bile kötü.

Gelin olmak ne zormuş,
Elimden geleni yapıyorum oysaki.
Evlenmek benim için,
Buradan sevgilimle ayrılmanın tek yolu.

Özellikle son iki dizeyi seviyorum ben. Cesaretimi artırıyor. İnatçı ve dik kafalı cesaretim. Kahrolası bir yıldır bu böyle. En iyi tarafı ise İngilizcemin gittikçe güzelleşiyor olması!

Elbette her şey bir adamla başladı. Sami, Sam. Ama geçici olarak, onun dışındaki her şey ondan daha önemli şu anda. Belki uzakta olduğundan, belki de her şeyi bana yıktığından mutludur. Amerika'da çalışıyor. Yakışıklı, otuz dördünde, son sınıfta, yakında doktor olacak. Sadece tören için gelecek ve ikimiz beraber New York'a döneceğiz.

İyi bir genç. Ona çok düşkünüm.

Zihnimdeki koro, mükemmel bir karşılaşma diyor. Unutmuyorsunuz değil mi, diye bağırıyor ahenkle, iyi bir aile, atadan kalma para, burada saygı değer bir gelecek.

Hayır, unutmuyorum. Nasıl unutabilirim ki? Bana her gün anımsatıyorsun.

Sözlerinin rengi cafcaflı gökkuşağının ve eski moda zevkin birbirleriyle uyumuydu. Annesinin cırlak pembesi, aşçının yumurta sarısı, kıskançlığın safra yeşili ve ağabeyimin hırsının kahverengisi, arzunun, aç gözlülüğün ve özentinin mavi-siyah rengi. Bunların hepsi beyazla, gelin beyazıyla, korku beyazıyla karışıyordu.

Bu onların gösteriş merakı, ama beni ilgilendirmez.

Gitmeye üç ay kala.

"Senin yerinde olsam, her şeyi iptal ederdim." Emel oturmuş yemeğiyle oynuyordu, onaylaması için Maha'ya baktı. Ben Ghalia? İkisinin arasında, Maha'nın soluğunun naneli esintisi ve Emel'in akılsızca sarımsakların dişlerini ikiye bölüşünden çıkan pis kokunun ortasında bir yerlerde duruyorum. Onları neredeyse milattan beri tanıyorum, İngiliz kolejinde de arkadaştık. Chaumiere'de pahalı bir öğle yemeği yiyoruz.

"Biliyorsun ki iptal edemezsin artık" dedi Maha. Emel iyi kesimi yüzünden bir parça bile bozulmayan fındık kabuğu rengi parlak saçlarını salladı.

Saçlarının rüzgârı beni salladı. Maha ile aynı fikirdeyim. Bir Sheraton düğününü iptal etmek mi? Hiçbir şey bu kadar kanlı olamaz. Emel şaka yapmaya çalışmış olmalıydı. Töreni iptal etmek mi? Yapamazdı. Kötü şansı tarafından daha fazla kışkırtılmadığı sürece. Hep kötü şansımla boğuşuyorum. Düzeltmeliyim talihimi. Günden güne daha iyi oluyor aslında.

"Ne demek istediğimi biliyorsun." Emel hoşnutsuzluğunu belirtmek için ağzını buruşturdu.

"Bu kadar iyi huylu olduğu için mi böyle söyleyebiliyorsun?" Maha sadık bir arkadaş gibi davranmaya çalışıyordu.

"Oldukça iyi huylu, ama bu hiç doğal değil." Emel araya girdi. "Bir helyum balonu gibi. Hiçbir şey onu yere indirecek gibi görünmüyor."

"Sadece öyleymiş gibi yapıyor." Maha yeniden söze başlamıştı, bu kez sesinde yumuşaklık ve merhamet vardı. Emel'in keskin hatlı, çilli yüzüne yayılan bir parça suçluluk görüyordum.

Tüm düğünler, *kizb*'tir, yalandır demek istiyorum. Ama bunu zaten biliyorlar. Yalan, haset ve yargılar. Ama eğlenme şansıdır.

"Hayal edebiliyor musun?" Emel'in duyduğu suçluluk geçti ve cır cır konuşmaya devam etti, hikâyemi yirmi üçüncü kez tekrar ediyordu. Dedikoduyla dans ediyordu. Bunu oldukça da iyi yapıyordu. Bazıları ödünç, bazıları depresif, bazıları ilk eldendi, ama hiçbiri kesinlikle yeni değildi. İngilizce söyledikleri de çok anlaşılır değildi, ama her zaman yaptığımız da buydu zaten.

"Hayal edebiliyor musun? Önce senin ninen öldü ve

tören ertelenmek zorunda kaldı."

"Sonra Sami'nin amcası öldü. Ve düğün yeniden ertelendi. Ne kötü şans, iki kere yeni bir tarihe alınması." Yakışıksız olsa da dudaklarını yalıyordu. Dedikodu porno gibidir; Emel başkalarının ıstıraplarından heyecanlanıyordu. Belki de ben adil davranmıyorum, belki de krem karamelin gerçek tadı budur.

Maha konuyu toparladı, ama o daha nazikti. "Bunlar kesinlikle yazgı, kader" dedi, daha yüksek bir bilgeliğe, ilahi adalete işaret ediyordu.

Emel dinliyordu, yüzündeki gülümseme lanete karşı yapılan bir muska gibiydi.

"Ama oldukça iyi yakaladın." Emel iyi talihimi kısaca açıklamış, gülüyordu. "Yani onunla hiç evlenemeyebilirdin de." Bunu şaka olsun diye söylemişti, ama benim durumuma çok uygun görünüyordu. Sayısız dolaylı işaret, başarı şansımın çok zayıf olduğunu gösteriyor.

Zihnimden, gerçekten korkunç olabileceklerin listesi geçti: Savaş, kıtlık, kuraklık, çifte suikast antlaşması içinde nişanlı bir çift. Bunlar Emel'in timsah göz yaşlarını solda sıfır bırakıyordu. Onu, dişleri takırdayıp göz yaşları yere dökülünceye kadar sarsmak istedim.

"Bir bakıma şanslı sayılırsın. Bazılarımızın hâlâ bu konuma hiç gelememişken, sen üç kez böyle bir şeyin hazırlığını yapma eğlencesine sahipsin."

Maha gerildi, ileri doğru eğildi ve içindeki korkuyu sıkıştırdı.

Bu kasıtlı bir sözdü. Maha öyle olduğunu biliyordu, ben de.

İkimizden biri yanlış anlamasın diye, Emel elmas nişan yüzüğünü salladı ve güveninin pırıltısı keten örtünün üzerine düştü.

Hafif bir iğneleme hissettim. Batıcı bir duygu, elmasın

parıltısı yanağıma dokundu ve yaktı. Ama ne yapabilirdim ki? Şu anda bir yoğunbakım odasında olmalıydım; adrenalin, solunum cihazı, elektrik şoku ya da olasılıkla Maha'nın omuzlarının arasına yumruk atıp, 'Onu dinleme Maha, o bir inek' diye fısıldamakla uğraşıyordum. Sorun bir yumruğu nasıl yönlendireceğim ya da Emel'i bunu yapmayı çok istiyor olmama rağmen, sarsmaya cesaretimin olup olmayışı değildi.

Omuz silktim. Şu sıralar mükemmel bir casus olmaya başlamıştım. Karanfillerin arasındaki mikrofon, yatak odasındaki böcek, duvardaki sinek gibi. Yönetici güç olmaya, araya girmenin yollarını bulmaya çalışıyordum. Bu sorunun boyutları çok hüsrana uğratıcıydı. Pişmiş kabak rengindeydi her şey. Aynı gölge Maha'nın korkusunda ve Emel'in inadının renginde de vardı. Pişmiş kabak yeşili. Ama bunu birilerine söylesem, kim anlayabilirdi ki?

Gitmeye iki ay kala.

"Oh, Ghalia. İnsanlar ne der? Ne yapacağız şimdi?" Annem küçük, kahverengi bir serçe gibi çırpınıyor, panik içerisinde ötüyordu.

"Otur Ghalia. Sana korkunç bir haberim var."

"Anne sen otur ve bana ne olduğunu anlat."

Ellerini dağılmış saçlarının arasında dolaştırdı. Onu rahatlatmak için parlak koltuğa oturttum.

"Anne anlat." Kalbim ağzıma gelmişti.

"Gelinliğin. Güzel boncuklu gelinliğin. Terzinin..." Sesi titremeye başladı, sonra da hıçkırıklara boğuldu.

"Terzinin evi..." Yeniden başladı, sonra yeniden. "Terzinin evi yanmış, alevler içinde."

"Ve benim gelinliğim?"

"Gitmiş, alevlerin arasında yanmış."

Yangın. Dün gece. Kimseye bir şey olmamış. Ama bi-

zim iyi kalpli terzimiz iflas etmiş.

Öylece durmuş, annemin titreyen vücuduna, göz yaşı selleriyle dolu yüzüne baktım. Ağlayabilmeyi umarken dondum kaldım. Sonra öfke bedenimi çözdü. "Üff anne, felaketlerden yoruldum artık." Kahkaha, ağız dolusu bir kahkaha göz yaşlarının yerinde dalgalandı.

"Annem..." Başını omuzlarıma yatırdım. "Zavallı annem, tek kızın bir uğursuz."

"Nasıl gülebilirsin?" Kızgındı. "İnsanlar kesinlikle bunu konuşacaklar."

Emel'i telefonda düşünebiliyordum, günlerini doldurmak için benim hikâyemi anlatacaktı. "Terzi için çok üzüldüm. Benim için çok güzel şeyler dikmişti." Sonra şirin bir kız gibi duraksayacak, hiç de sanatsal olmayan bir yaratıcılıkla, "Zavallı Ghalia, bu büyük bir şok olmalı, gelinliğinin alevler içinde yanması."

Istamsahna, biz timsahız, hepimiz kalın derili canavarlar olmaya başladık.

Onu şok edeceğim, bunu duyduğunda neler olacağını merak ediyorum.

"Anne ona yardım etmeliyiz. Parasını ödeyelim, gelinlik neredeyse bitmek üzereydi." Boyun atkısının kenarı dantelle biçimlendirilmiş, yumuşak kollu, korsajında, bedeninde ve uzun kuyruğunda büyüleyici işleme detayları olan gelinliğim. Yok şimdi, dumanların arasında yok oldu.

Sonra aniden bir rahatlık hissettim. O sadece aptal, sakarinden yapılmış bir elbiseydi, şimdiyse yanmış bir tatlıya döndü. Ve ben fırınlanmış bir Alaska'yım, fırın sıcağı ve buz soğuğunun bileşkesi.

"Hiç zamanımız yok" diye kikirdedi annem. "Yeni bir gelinlik nasıl yaptırırız? Londra'ya gitmemiz gerek." Çenesi düşmüştü. "Uçuşan tüller, yüksek boyunlu Calais dantelleri..." Aklına yeni bir gelinlik fikri gelmişti.

Aniden durdurdum onu. Güven oyunu oynamanın hiç sırası değildi. Yirmi bir yaşındaydım, düğün yaklaşıyordu ve evlilik benim sahip olduğum tek seçenekti. Bu yüzden Allah kahretsin, bir Zümrüdüanka kuşu olacaktım, yükselip yoluma uçacaktım.

Duraksadım. Cesur sözcükler arıyordum. Kendimi de inandırmak için.

"Neşelen anne. Bir şeyler yapmayı beceririz." Başka bir yöne doğru çekilmeye başladım. Annemin odasındaki şatafatlı ve tavana kadar uzayan gardırobun önüne çekilmiştim. "Anne" diye sesleniyordum, "anne, buraya gel."

"Sende büyük büyükannemim bindallısı hâlâ duruyor mu? Onun güzel elbisesi hâlâ burada mı?" Gözlerimdeki çocuksu pırıltıda anlık bir bakış vardı. "Şarap kırmızısı gelinlik paketlenmiş, düz tahta kutusunda duruyor değil mi?"

Birkaç dakika boyunca, serçe annem bana baktı, merakı korkuya dönüşüyordu. "Hayır, bunu yapamazsın. Beyaz giymek zorundasın."

"Ama büyük büyükannem öyle yapmadı."

"Ghalia bu elbiseyi giyemezsin. Ne diyeceklerini düşün. İlkinin yandığını ve bizim ikincisine verecek paramız olmadığını konuşacaklar. Onlara yıllarca gülmeye yetecek malzeme vereceğiz."

"Anne, sus! Para hayatın merkezi olabilir, ama biz sonradan görmüş zengin değiliz. Bizim eskiyi yenileyip sırtımıza yeniymiş gibi giymeye ihtiyacımız yok ki."

Duraksadı, sonra da göz kırptı. Bana muzip bir baş sallayış armağan etti.

"Gerçekten giymek istiyor musun?"

"Evet, gerçekten bu elbiseyi giymek istiyorum."

Rahatlamıştı, "Üzerindeki altınların çoğunun sökülmesi gerekiyor. Eski moda altınlar, büyükannenin altınla-

rı." Kendine güveni artmaya başlamıştı. "Altın bir kavanozdaki nektara benzer. Susadığında, ihtiyacın olduğunda oradadır."

Gardırobun arka taraflarında, elbiseyi bulduk, kuşaktan kuşağa geçen bir hazine değerindeki elbiseyi. Ben aynanın önünde salınarak dönerken, tüm uzun bedeni ve etekleri boyunca parıldayan altın işlemelere hayran kaldık.

Giyilmeye değerdi, annem bunu görebiliyordu, kavgaya son verdi ve çay koymak için mutfağa gitti.

Gitmeye bir ay kala.

Ve sonunda düşünecek pek bir şey kalmadı. En azından pist dışında. Pist bir yaz düğününü Cecil B. DeMille'nin ölçülerinde dahi görkemli kılabilecek bir şeydi.

Ağabeyimin bir şeyler düşünüyor olduğunu biliyordum ve düşünceliyken oldukça tehlikeli olduğunu da. Annem ona eski-yeni elbisemi anlatmak için heyecanlanıyordu. Ama ben buna gönülsüzdüm, bundan sonra onun tırmalayıcı fikirlerinin miras konularına yönelmesinden korkuyordum.

Sheraton'un havuzuna gittiğimizde bir cuma öğleden sonrasıydı. "Düğün bir yatırımdır" dedi, "eğlenmek için bir şanstır." Herkesin gözünü boyayacak bir düğünün hayallerini kuruyordu. Aslında arkadaşlarının gözünü demek istiyordu.

Daha tetikte olmalıydım. Ama ağabeyimin göğsünün üzerinde dengede tutmaya çalıştığı bir bardak pembe limonata yüzünden dikkatim dağılmıştı. Başka bir şey daha biliyordum, geçen yıllardaki tahterevanı anımsamıştı ve kalbim havuzun derinliklerine battı.

İnsanlar tüm düğünlerin aynı olduğunu söylerler. Ama öyle değildir. Ya da en azından herkes değişik bir şeyler yapmaya çalışır.

Geçen yıl tahterevan heyecan vericiydi, en azından birkaç dakika için öyleydi. Salona girişlerinde yeni çiftin yan yana oturtulduğu bir palanga. Aslında ağabeyim çok orijinal fikirleri olan biri değildir. Ama bu onu şu kadarcık rahatsız etmez. Derler ki, Şam'da fiyatı çok yüksek olan bir şeyin ertesi gün taklitini görebilirsiniz. Kaygıyla onun minderli şezlonga uzanışını izliyordum. Bir dağcı gibi, heybetli otelin güneydoğu yüzündeki merdivenleri kontrol ediyordu.

Aklına önce gölgelikli bir taht, bir Bedevi gelini için bir tahterevan gelmişti. Bu yeterli olmadı, sonraki düşüncesi bir Selahattin gelini için başka bir tahterevandı.

Onu durdurmaya çalıştım. Bu gibi durumlarda, gelin ve damadın unutulduğunu, akılda kalanın gerçekleştirilen eğlence olduğunu anlatmaya çalıştım. Sallanan, güvenilmez, adımları üzerine eğitim almamış, bir Emeri ordusunun geri çekilmiş genç adamları tarafından taşınan bir tahterevan kötü tarihi filmlerin kalıntılarıydı bence.

Ama dinlemedi. Hayal kurmaya devam etti. Bu kez Acre'den Halep dağlarına, Şam'dan Bağdat'a çölleri aşan develerin taşıdığı bir tahterevandı rüyalarını süsleyen. Ve hatta, daha da kötüsüydü. Gündüz düşleri doğuya uzandı, tahterevan filler ve mamutlar tarafından taşınmalıydı.

"Duur" diye bağırdım. "Develer bile olanaksız." Ama hâlâ kendimi dinletemiyordum.

"Onlar merdivenlerden inemezler. Sallanarak kenardan girebilirler sadece." Paniklemeye başlamıştım ve çılgınca davranıyordum. "Beni kırılmış bacaklarım, kollarım ve kırık boynumla merdivenlerden indiremezsin. Bir gelin yığını olarak tamamlamak istemem düğünümü." Sonra şaşkınlık içinde kaldım, uzun bardak dengesizleşti, buzlu limonata ağabeyimin önüne döküldü ve onun çılgın fikirleri de böylece dağılmış oldu.

Gülüyordu, haklılığımı vurgulamak için onu yapabildiğim kadar sert bir biçimde azarladım. "Beni hiç dinlemeden düğünüm hakkında planlar yaparsan böyle olur işte."

Kurulanması için havluyu ona doğru uzatırken hırlıyor, filler, develer ve tahterevan hakkında ciddi olduğunu inkâr ediyordu.

"Bana yalan söyleme" dedim sinirli bir gülümsemeyle. Kendimi yaklaşan felaketten korumak için, bir yüce gönüllülük gösterip her ikimizi de memnun edeceğini bildiğim bir şey önerdim.

"Senin küçük ikizlere ne dersin? Onlar tahterevanın içinde harika görünürler, benden de daha şirin olurlar."

Gitmeye bir hafta kala.

O muhteşem sanatçı hâlâ düğün pastamızı yaratmaya çalışıyordu. Pasta ustası kocaman, lekesiz mutfağının ortasındaki taburede oturuyordu. Önlüklü bedenini mutfağın sıcaklığı sarmıştı, damlayan terinin kokusunu duyabiliyordum. Aşçı şapkası sarkmıştı, eğilmişti, adamın mimikleri umutsuzdu. Dalga geçmek için, şapkası kepçe kulaklarının arkasına, şaşı gözlerinin üzerine düşsün diye itmek istedim.

Ama o hâlâ yeniden kataloğuna kaşlarını çatmış bakıyordu. Pastaların dört yılı. Her boyda, her biçimde, çiçekli, kuğulu ve kalpli pastalar. Ama şimdi ünü kaybolmuştu sanki, hiçbirini yapacak gibi görünmüyordu. Diğer büyük otellerin sınıflandırma dışı tutmuş olduğu bir pasta ustasıydı.

"Şekerlenir" diye mırıldanıyordu. "Bu ikisi asla karıştırılmamalıdır." Ama birçok şeyin karıştırılarak yapılmış olan diğer pastalarıyla yarışacak pastası hâlâ ortada yoktu. Ne hissettiğini anlayabiliyordum.

Pastanın altında, aşağıdaki kocaman, parlak tepsiye

dökülen bir fıskiye olacaktı. Tepsinin yuvarlak kenarlarında yükselen, her biri neredeyse bir yarda uzunluğunda altı narin sütun olacaktı ve bu sütunların üzerinde ikinci bir tepsi yerleşecek ve bu tepsinin üzerine bir çark kadar büyük bir kek konulacaktı. Çarkların iki tarafından yedişer tane daha, küçük kekler yükselecekti. Spiral biçimindeki iki merdiven, bir meleğin kanatları gibi gökyüzüne yükselecekti. En üstte de, gelin ve damat figürünün oturduğu başka bir kek olacaktı.

Gerçekten muhteşem bir pastaydı bu. Ve şimdi aşçının tek hırsı, diğer bir olanaksızı keşfetmekti, bir kekle yapılması olanaksız bir şeyi... Kaygılanmaya başlamıştım.

Fıskiyeyi unut diye konuşuyordum haftalardır. Kafasına daha mümkün fikirleri sokabilmek için.

Spiralleri de unut. Ama bu kek histerisi günden güne büyüyordu.

Vakit yoktu artık, üstelik sabrım da tükeniyordu. Yumruklarımı tezgâha dayadım, aşçının gözlerini yakalamak için zıplıyordum. Başını bana doğru kaldırınca şapkası yere düştü. Ve sonunda taçlı zaferini açıkladığında, hemen başka bir fikir patlattım zihninde.

"Uzun bir şey düşün." Yüzündeki pırıltıyı görebiliyordum. Sonunda bir ilerleme kaydetmiştim.

"Uzun" diye tekrarladım yeniden, "Bir selvi ağacı kadar uzun. Uzun ve parıl parıl parlayan..." Fısıldıyordum. Onu kafeslediğimi biliyordum artık.

Aklımdaki pastayı çok sevmiştim. Yapılıp yapılamayacağını bilemiyordum tabii.

Gitmeye ne yıllar ne aylar ne haftalar ne de günler kala.

Başarmıştık, buradaydık. Sami ve ben, uçurumun kenarında sallanıyorduk. Birbirimizi avutuyorduk, belki de birbirimizi işletiyorduk; biz bu gösteriyi istemiyorduk.

"Sadece annem ve babam için" diyordu. Ben de "ağabeyim için" diye ekliyordum. Sami yalancı bir hüzünle gülümsüyordu. Ben evin tek kızıydım, o da en büyük erkek çocuğuydu. Ve onlar da tanıdıkları herkesi uzun uzun eğlendireceklerdi. Yakın arkadaşları, iyi arkadaşları, gerekli arkadaşları ve sahip oldukları herkesi.

En sonunda sadece birkaç kişinin gördüğü normalden daha az törenlerle düğünümüze hazırlandık. Özrümüz Sami'nin kendisiydi, uzun süredir yoktu ve plan yapmak için vakti de olmamıştı. Örneğin damadın gelini evinden aldığı araba töreni yoktu. Gece eğlencesine yetişirken durumumuzdan memnunduk. Sedat, bizi arabayla almaya tam vaktinde gelmişti.

Bir sır vereyim; otel odalarının kapılarını çaldık, parlatılmış zeminde kaydık. Asansördeki haylaz çocuklardık, gelin odasına çıkmak için düğmelere bastık. Sevgilim hoş ve çok uzun görünüyordu, beyaz ceketini sevdim. Bakışımı yakaladı. "Bu bizim eğlencemiz" diye mırıldandı, pelerinimin yakasını gevşetti ve şarap kırmızısı elbiseme dokundu. Asansördeki uzun yolculuk boyunca öpüştük, dudaklarımızı kızartana kadar, aklım başıma geç gelmişti. "Dikkatli ol, rujumu bozdun. Beklemek zorundasın. Sadece dört saat kaldı."

Bir yardımcı, tebrikçi ve sorun çözücü ordusu odada bizi bekliyordu. Saçlarımızı, yanaklarımızı ve ayakkabılarımızı parlattılar, sonra uzun ve geniş aynada kendimizi görmemize izin verdiler. "Elbisen çok güzel" diye fısıldadı Sami, ben de onun beyaz damatlığını övdüm. Sonra bir yarışın başındaki maraton koşucuları gibi, olayı bitirmemiz gerektiğini vurguladık. "Hadi, vakit geldi. Saat neredeyse on." Sami elimi tuttu.

Muhteşem merdivenleri bulmak için odadan dışarı doğru ilerledik, sonra korku ve huşu ile sipere sindik. Ar-

kamızda, çevremizde kum rengi, lame, şeffaf duvarlar yükseliyordu. Luxor tapınağındaki Aida, Karnak tapınağının çelik direkleri ya da büyük Babil Kulesi gibi. Yumuşak sıcak havada uçuşan yarasalar ve gece kuşları ile aşağı bakmaya cesaret edebildik.

Bir renk kervanı, hareket eden noktalar gibiydi konukların havuz kenarındaki vahaya gelişleri. Bir glayöl vahası, Zenobia bahçesi, palmiye uzunluğunda buketler. Buketlerle bezenmiş, ailelerimizin durduğu kabul kuyruğu resmi ve gurur vericiydi. *"Alf mabruk"*, binlerce iyi temenni. Gülümsüyorlar ve herkesle tokalaşıyorlardı.

Her biri bembeyaz parlayan yuvarlak masalara onar konuk yerleştirildi. Buradan bakınca aydaki kraterlere benziyorlardı. Bin ziyaretçi dedikodu yapıyor, bakınıyor ve törenin başlamasını bekliyorlardı.

Karanlıkta vücudum titremeye başladı. Sami'nin de titrediğini hissedebiliyordum. Amal iyi görünüyordu, daha geç olmadan bu düğünü iptal etmemi söylemişti oysa. İniş yürek durdurucuydu. Evlilik bağının sınanması gibi. Sami'nin kararlı oluşu sayesinde cesaretimizi yeniden topladık. "Uzun bir gece olacak" dedi bir öpücük fısıltısıyla. Başımla onayladım, dudaklarımı ısırıyor ve her şeyin denetim altında olması için dua ediyordum.

Bizi izleyen kalabalıkta, aşağıdaki konukların onları görmemesi için surun arkasında bize katıldılar. Ziyafet direktörü, takımın geri kalanı ve videocular da. Işıklar yandı, geri sayım ve müzik büyük bir gümbürtüyle başladı. Ürkek bir güvercin uyandı ve yuvasından uçtu: O an ben de uçup gitmek istedim. Sinmiştim, gülmek istiyordum, bu bir film müziğiydi, Rocky I'den alınmıştı ya da olasılıkla Akdeniz Oyunları'ndan. Aman Tanrım!

Önce hoca geldi. *Bismillahirrahmanirrahim*. Kordonlu

yelekler giymiş sekiz genç adam destek sırıklarını aldılar. Kolları, palangaları omuzlarına alırken eğrilmişti ve sakınarak inişe geçtiler. İlk adımları çekingen, dikkatli ve sakınımlıydı. Şapşal mavi pantolonları, rüzgârda sallanan bayraklar gibiydi. Sonra bir ritm tutturdular ve yalpalanmaya başladılar, aynı anda püskülleri de zıplıyordu.

Ortaklarımız, ağabeyimin ikizleri saten bantlarla sarılmışlardı. Çığlıklar atıyorlar, sonra birbirlerini susturuyorlar ve bembeyaz suratlarıyla ince ve özenli tüllerin arkasında öylece oturuyorlardı. Biraz sonra cesaretlendiler, oynamaya başladılar, elbiseleri ışıldamaya ve köpük köpük olmaya başladı. "Durun daha..." Taşıyıcılardan birinin sesini duyuyordum. İkizler heyecan ve korkuyla özel görevlerini anımsadılar ve gül yapraklarını uyanışlarına serptiler.

Büyük spotlar kervanın merdivenlerden muhteşem inişine yollarının üzerindeki glayöllerle birlikte eşlik ediyordu, yavaşça, adım adım. Trampetler çalarken ve genç bir adam yükü yeniden düzeltirken en alt merdivenlerde bir duraksama oldu. Dans pistinin karşısında, görkemli bir geçit töreni yaptılar ve yeniden aşağı devam ettiler.

Merdivenlerdeki son uçuşta, konuklar soluklarını tutmuşlar, kervanın koridordan geçmesini bekliyorlardı. Sonra sessizlik bozuldu, alkış koptu. Tahterevanda taşınan çocuklara gülüyorlardı, sonra çocuklar parlak elbiselerinin üzerindeki gül yapraklarını silkelediler. Otuz yardadan daha yüksekte olan çocukların inmesine yardım edildi. İki tane sırıtkan kız çocuğu babalarına el sallıyorlardı, sonra gelin tahtının iki yanına küçük nedimeler gibi oturdular.

"Başardık" dedi Sami, tuttuğu soluğunu verirken, kolumu sıkıyordu. Palangalar kaymadan, devrilmeden aşağı inmişlerdi işte. Sırıttım, ikizlere mihnet borçluydum. Tahterevanın içinde ben olmadığım için mutluydum.

Sonra meşaleciler inmeye başladılar, her biri yanan kazıklar taşıyorlardı. Aşağı girerlerken müzik yeniden başladı, sekizer sekizer karşılıklı yerlerini aldılar. Sonra kılıç taşıyan sekiz adam parlak, yanıp sönen ışıkların altında merdivenleri geçtiler.

Sonra müzik yeniden gümbürdemeye başladı. Sami'nin kolunu yakaladım ve alaydan aşağı inmeye başladık. Hâlâ kartal yüksekliğindeyken bile, kalabalığın soluğunu mırıltısını duyuyordum. İnanamıyorlardı. Adımlarımızı küçülttük ve yavaşladık, birbirimize kaçamak bakışlar atıyorduk. Neredeyse gülecektik. Gözü pek ve küstahtık, damat beyazlar içindeydi ve benim elbisem büyük büyükannemin şarap kırmızısı gelinliğiydi.

Meşaleler arasında aşağı, dans pistine indik, birbirimizi öptük, yüzüklerimizi değiştirdik ve ürkek iki kumruyu avuçlarımızdan havaya bıraktık. Sonraki iki basamağın üzerinde, bir keçi kadar kendimizden emindik, sonra kılıçların parıldayan metallerinin yarattığı ışık kemerinden aşağı devam ettik. Şimdi yüzleri görebiliyordum işte. Bakanın karısı soldaki masadaydı, Emel ise sağdaki masada. Büyümüş gözleri bize adetleri, gelenekleri çiğnemiş olduğumuzu söyler gibiydi. Cesaretimiz tüm kente bir an evvel bu haberi yaymak için sabırsızlanan sevinçli konuklarımıza gülümsüyordu, çiçeklerle süslenmiş tahta oturmak için koridor boyunca yürümeye devam ettik.

"Yaptık, başardık!" diyerek Sami'nin dizini sıktım. Haşin haşin bana baktı. "Şşşş. Görgü kuralları tatlım. Kameranın bizi görmediğini mi sanıyorsun?" Ama ben o anda çok dikkatsiz, havaiydim, başarım beni sarhoş etmişti.

Meyve likörü ve kanyak getirdiler, iki uçlu kamıştan içmeye çabaladık. Sonra öpüşmeler başladı, ailelerimiz, arkadaşlarımız gelin tahtına geldiler. Sami'nin yanakları bile, açılış dansını yapana kadar elma gibi parlamıştı.

"Çok iyi planlamışsın. Her şey yolunda görünüyor." Gel git gibiydik. Mavi Tuna'nın sözleri zihnimde vals yapıyordu, o mutluysa ben de mutluydum ve yarın gidecek olmaktan da çok hoşnuttum.

Konukların her birine hoş geldiniz demek gerekiyordu, yuvarlak masaların arasında dolaşırken bize eşlik eden Sami'nin annesi, adlarda da yardımcı oldu.

"Ne kadar iyi bir fikir, elbisen yani."

"Teşekkür ederim." Bu yanıtla gurur duydum.

"Taklit değil, değil mi?"

"Oh, hayır. Büyük büyükannemin elbisesi. Gelin olurken giymiş o da."

Emel, Maha ve diğer arkadaşlarım kollarımdan yakaladılar, sonraki dansta onların tutsağıydım. "Kadın dansı" diyorlardı, "elbiseni onurlandırmak için bir *debki*." Adım adım bir daire oluşturduk ve sonra adımlarımız küçüldü. Hızlandıkça hızlanıyorduk, sanki fırlayıp uçmak istercesine dans ediyorduk. Müziğin son notalarında o kadar çok başımız dönüyordu ki, birbirimizin kolları arasında sendeliyorduk. Emel'in yeşil elbisesi, çilli yüzü ve tükürüğü bile bir incir tanesini doldurmayacak kadar önemsizdi. Ama ben yine de Maha'ya döndüm, "sıra sende" deyip gelin çiçeğimi ellerine bıraktım.

"Pasta töreni vakti..." Ziyafet şefi, zaman yöneticisi, sahne amiri olarak yanımıza, gelin tahtına geldi. Çok nazikti, yemek ceketi çok rahat görünüyordu.

Açılış müziği, Mendelson'un düğün marşı, havuz başının dört bir yanını sarmıştı. Konuklar boyunlarını uzattılar. "Burada bekleyin, hazır olunca, gelmeniz gerektiğinde işaret vereceğim."

Beklerken yanaklarım kızarmıştı, Sami iyi görünüyordu. "Bundan sonra?" diye sordu, sırıtarak. "Bilmiyorum, ikimiz içinde sürpriz olabilir."

Yavaş yavaş, büyük bir zaferle, pastayı taşıyan masadaki kanatlar göründü. "Oooooooo. Aaaaaaa." Etrafımdaki sesleri duyuyordum, *Jebel Qassyoun*'daki ışık oyunlarını seyreden çocuklar gibiydiler. Ben de onlara katıldım. Altın yaldızlı şelale Sami'nin soluğunu kesmişti.

Uzundu, çok uzundu, uzun boylu bir adamın ayaktaki halinden daha uzun. Dev çocukların oyuncağı, kutuların yuvası, yemek sanatının en güzel eseri. On beş -saydım herkes öyle yaptı- pastamız tam on beş katlıydı. Ve her köşesinden, dışarı doğru ışıklı kıvılcımlar vardı, titrek ışık selleri.

"Aman Allahım, dediğini yapmış!" Neredeyse bağıracaktım.

Gerçekten en muhteşem pastaydı bu.

Düğün marşı başlayıncaya, yıldız yağışı yavaşlayana kadar kendimizden geçerek manzarayı izledik. Sonra ileri doğru yürüdük, dört elimizle birden dehşet bir Şam kılıcını kabzasından kavrayıp kaldırdık.

Kesmeye başlamadan önce şef araya girdi: "Bekleyin." Müzik durdu, bir dakikalık bir sessizlik oldu, biz öyle hazır beklerken. "Şimdi." Ve biz en alttaki pastayı keserken inanılmaz, abartılı, muhteşem bir ışık yanmaya başladı.

Patlayan yıldızlar, roketler cenneti bombalıyor, gök yüzünü dolduruyordu. Arka arkaya yıldızlar patlıyor, önce beyaz, sonra altın rengi oluyor, Sheraton Oteli'ndeki düğün gecemizi gündüze çeviriyorlardı.

Ertesi akşam bitkin, sevinçli ve çok mutlu bir şekilde uçağa binerken elimde ezilmiş bir gonca vardı. Bu gerçekti, kendime anlatıp duruyordum, yapmıştım. Sam ile birlikte Şam'dan ayrılıyordum.

Sami on dördüncü kez soruyordu: "Ama şu ışık oyunlarını biliyor muydun?"

"Hayır, kesinlikle bir fikrim yoktu."

Sesimdeki kızgınlığı duydu. "Final tamamen bir sürprizdi."

"Ghalia, önemli değil." Ellerimi tuttu. "Mutlu ol. Yılın düğününü organize ettin."

Ama önemliydi. En azından birazcık. Mükemmel bir ajan olmaktan memnundum, kontrollü olmak beni eğlendirmişti.

Kanatlardan gelen güneş ışığı pırıltısı yüzüme dokundu ve yanaklarımı ısıttı. Oturdum, ciddiydim, gülümsüyordum. Sami'nin koluna yaslanarak altımda uzanan Akdeniz'i izledim, bir opal, değerli bir gökkuşağı taşı gibi parlıyordu. Düğün pastamın üzerindeki ateşler gibi dans ediyordu.

Son Sözler: Korsan Çorapları

Şam'da gerçekleştirmiş olduğum antropolojik araştırmayı yazmayı yeğleyebileceğim birçok yol vardı. En son seçenek olarak görünen ise öykü biçimiydi; *Şam'da Raks*'ı yazmaktı.

Kısa öyküler yazma güdüsünün nedenleri karışıktır. Kısmen, saf akademik bir çevreden öte daha geniş bir okuyucuya ulaşmak isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu arzunun nedeniyse, Arap-Müslüman kadınlara-erkeklere karşı basit, popüler yaklaşımın köktenci ve terörist algısı üzerinde yoğunlaşmış olmamdır. Buna karşı duyduğum öfke ve tükenmişlik duygusu, benim ve diğer Ortadoğu üzerine çalışan bilim adamlarının, Körfez Savaşı boyunca süren ve sonrasında da devam eden sessizliğimize duyduğum tiksintidir (bkz. Lindisfarne-Tapper, 1991).

Yazdığım herhangi bir etnografinin birçok ayrıntıyı atlayacağından korktuğumu belirtmeliyim. Şam'daki yaşamı tanıdık bir biçimde betimlemekten ve istemeden o yaşamı

egzotik göstermekten kaygı duydum. Arkadaşlarımın üç boyutlu yaşamlarını sadece iki boyuta indirgeyebilir ve öykülerini dar örnek olaylar olarak kısaltabilirdim. Şehrin yoğun ve soluk alan dokusunu yitireceğimden ise emindim. Onların küresel ekonomik ve siyasal dönemler içerisindeki kozmopolit yapılarını betimlemedikçe, hali vakti yerinde Şamlılar üzerinde, cinsiyet ve evlilik temelli bir çalışmayı etnografik doğruluk içerisinde yazamayacağımı da biliyordum. Kısacası, Şam'daki alan çalışmasından öğrendiklerimi yazmanın başka yollarını bulmazsam, oryantalizm tuzağına yakalanmam kaçınılmaz görünüyordu.

Oryantalizm ve Etnografik Yazın Üzerine Tartışma

Bu günlerde antropoloji yazını içerisindeki yerel seslerin nasıl ve neden susturulduğu hakkında artık çok az sır kalmıştır. Suskunluk, antropologlar arasındaki hatırı sayılır sıkıntının ve derin epistemolojik karamsarlığın da kaynağıydı. 1970'lere kadar antropoloji disiplininin beyaz, Batılı ve erkek olanlara hizmet etmiş olduğu aşikârdı.

Antropolojinin sömürgecilik ve emperyalizmle olan sıkı bağları enine boyuna tartışılıyordu (Esad, 1973; Said, 1979, 1989). Oryantalist iddialar, dikkatlerini Batılı akademik ve politik kurumlar arasındaki işbirliğine odakladı. Feministler ve beyaz olmayan kadınlar birçok inandırıcı siyasal ve felsefi eleştirinin günümüzde toplumsal farklılıkların sorunsalı olarak göründüğünü öne sürerken, etnografik yazın üzerine yapılan tartışmalar ise, bundan ayrı olarak Öteki'ni çalışmaya yönelik antropolojik girişimi işe karıştırıyordu (Clifford ve Marcus, 1986).

Bazı eleştirmenler, antropolojik söylemin farklılığı ve nihai baskıyı destekleyen tartışmaları sonlandırmaktan çok yeniden ürettiğini öne sürdüler. Bu iki konu, Körfez Savaşı

boyunca ve sonrasında gelen kötü sonuçlarıyla acı bir şekilde teşhir edildiği, sansür, oto-sansür sorgulamalarının yapıldığı ve medyada yer alan betimlemeler (bkz. Norris, 1992; Makiya, 1993) ile artık herkesin aşina olduğu Ortadoğu antropolojisi (Said, 1989; Moors, 1991) içinde geniş bir tartışma alanı buldu.

Yerel seslerin oryantalist uygulamalarla susturulduğu durumlarda, yanıt verme hakkı da sıklıkla resmi eğitimin içerisinde etnografinin olmayışı ya da akademik tartışmalarda yer almak için dilin gerekiyor olması nedeniyle baştan engellenmekteydi. Ancak antropolojik konular üzerindeki sessizlik onların dışlanması için her zaman bir ölçüt olamaz. Benim çalıştığım insanlar zengin elit tabakanın, Arapça ve Fransızca, bir kısmının da benden daha iyi İngilizce konuşan iyi eğitimli üyeleriydiler. Kendimi Laura Nader'in deyimiyle "studying-up" yaparken buldum (1969; bkz. Schrijivers, 1991). Alan çalışmasının konusu olan insanların eğitim düzeyleri ve toplumsal arka planı ne olursa olsun, konuyla ilgili diğer antropologların göz ardı ettikleri başka bir etkense, bilgi kaynağı olan kişilere akademik olarak söylenebilecekleri zaten çok iyi bilen kişiler olarak yaklaşılması gerekliliğidir. Her şeyden öte, antropoloğun betimlemeye çalıştığı deneyimleri onlar her gün yaşarlar.

Roman Yazma

Şam'daki alan çalışmamı yazmanın yeni bir yoluna ihtiyaç duyduğumu ilk fark ettiğimde, hem korkularımı hafifletecek hem de yeni amaçlarım için yeterince alan sağlayacak uzlaşmacı biçimler aramaya başladım (bkz. örneğin Glass, 1990; Lieve, 1996). Etnografi ve roman arasında olan melez formların, baş kahramanın yazar olması nedeniyle sıkıcı ve bireye hizmet ettiğini anlamadan önce, gezi yazınını,

gazete yazınını ve otobiyografiyi sentezlemeye çalışarak sayısız yanlış başlangıç yaptım. Oysaki kendimle ilgili değil, tanıştığım, hayrete düşürücü insanlar üzerine yazmak istiyordum. Durum böyle olunca, roman yazma sanatına dair bir şeyler öğrenmek amacıyla masaya oturdum. Bu oldukça uzun, ancak yararlı bir deneyimdi.

Roman ve etnografik yazın, her ne kadar bazı antropologlar bizi tersine inandırmaya çalışsa da, birbirlerinden birçok açıdan farklıdır (bkz. Carrithers, 1988). Roman, öyküleme gücünü anlık oluşundan ve geniş zamana yayılabilmesinden alır. Hem yazara hem de okuyucuya, insan doğası hakkındaki varsayımlarını keşfetmede meydan okur. Etnografik yazın, okuru ve yazarı bilinen yoldaki konuya katılmaya özendirip pohpohlayarak, monografinin giriş sayfalarının çerçevesi dahilinde toplumsal ilişkilerin ayrıntılarını betimler. İyi roman yazma, fark edilebilir bir estetik algısına ve dürüst kişileştirmeye bağlıyken, etnografik yazının otoritesiyse bilinmeyenin uzak anlatımından gelir. En önemlisiyse, her iki türün de okuyucusuyla kurduğu kendine özgü ilişkisi olmasıdır. Roman açısından bakarsak, bu ilişki anlaşmalıdır (okuyucu duygusal olarak okuduğuyla buluşmamışsa kitabı okumayı bırakır), etnografi açısından bakarsak bu ilişkinin daha otoriter olduğunu görürüz (etnografiler genelde kuru ve anlaşılması güç yazın türleridir, çünkü neredeyse sadece iş gereği okuyanlar, öğretmenler, öğrenciler ve profesyonel antropologlar için yazılmışlardır).

Şam'da Raks açısından, okuyucu sorunsalında benim roman yazma becerim ve öyküleme biçemim ve değerler anlayışım öne çıkar. *Şam'da Raks*'ın öyküleri birbirleriyle örtüşen bir okuyucular grubu için yazılmıştır. Amaçladığım okuyucu kitlesinin bir parçası şaşırtıcı değildir. Öykülerimi öğrencilerim, meslektaşlarım ve aralarında Ortado-

ğu'ya seyahatler yapanların, orada çalışanların ya da yaşayanların bulunduğu İngilizce okuyan daha geniş bir grup için yazılmıştır. İlk başlarda öykülerimi özgün İngilizcesinden ya da Arapça çevirisinden okumalarını amaçladığım Suriyelilere ulaşmaksa, daha az beklenecek bir durumdur. Antropolojik alan çalışması, her ne kadar antropolojik açıklamalar (bkz. Wade, 1995) ve etikler (bkz. Pels, 1996) bunun olması gerektiğini söylese de, genellikle açıkça yerli okuyucu için yazılmaz. Böyle bir seçimin içerisinde saklı olan bir girişim keşfedilmeye değerdir.

Arapça ya da İngilizce okunmak, bu türde yazma becerisini gösterdiğim öykülerin başarısıdır. Şam'ı bilenler için, bir antropolog olarak duyarlığım (ya da bundan yoksun oluşum) öykülerin duygusal ve betimleyici doğruluğunun aşamalarında ortaya çıkartılmıştır. 1996 ilk baharında, *Şam'da Raks*'ın ilk tasarılarını bitirdikten kısa bir süre sonra, Şam'daki Suriyeli arkadaşlara öyküleri okuyup yorumları ve eleştirilerini benimle paylaşmaları için götürdüm. Aldığım karşılıklar bütün beklentilerimin ötesindeydi ve bütün kariyerim boyunca karşılaştığım en heyecan verici olaylardan biriydi. Arkadaşlar kendilerini baş kahramanlarla özdeşleştirip, deneyimlerini karşılaştırıp, onları nasıl anlattığıma eğlenerek ya da kızarak, öykülerimi içeriden tartışıp değerlendirdiler. Sonra Suriyeli bir şair ve oyun yazarı olan Memduh Advan, *Şam'da Raks*'ı Arapçaya çevirmeye karar verdi ve benim çok heyecan duyduğum *Al raqs fi Damasq* 1997 yılında çıktı (bkz. Lindisfarne, 1997b). Şu anda başka bir yerde *Al raqs fi Damasq*'ın nasıl algılandığı üzerine yazıyorum. Bundaki amacım, alan araştırması gerçekleştirmeye yönelik genel konuları, anlatılabilirliğini ve roman olarak yazılabilirliğini artırmaktır (bkz. Lindisfarne, 1997c, 1998). Gerçekten de çalışmanın bu son sözleri, benim alan çalışması sürecinde Suriyeli okuyucularımla

olan ilişkim hakkında geniş çerçeveli bir tartışmadır.

Şam'a Giden Yol

Şam'ı ilk ziyaretimi 1966 yazında birkaç gün için yapmıştım. Sonrasında eşim Richard Tapper ve ben Azerbaycan'da bir alan çalışması yapmak üzere İran'a gidecektik. Beyrut'tan Şam'a arabayla ulaştığımızda geceydi: Barada Nehri'nin kenarındaki kafelerin neon ışıkları altına oturmuş, beyaz *cellebiye*'lerini giymiş parlayan erkekleri gördüğümü anımsıyorum. Biz de nehrin kenarında, ama şehre giden ana yolun üzerinde bulunan devlete ait bir otelde konakladık. Yumuşak asfaltı ilginç bir şekilde karşılıklı olarak ezilmiş yolun kenarlarında dev söğüt ağaçları sıralanmıştı. Daha önceden hiç tank izi görmemiştim, bu beni hem şaşırttı hem de heyecanlandırdı.

Richard ile birlikte kapalı bir Pazar yeri olan *souq el Hamidiyyah*'ı ziyaret ettik ve uzunca bir süre büyük, kocaman gövdeli bir Arap udunu onaran adamı izlemek üzere müzik âletleri satan bir dükkânın önünde durduk. Gitar çalıyordum ve bir ud almak istiyordum. Ama bu aletler oldukça pahalıydı ve oldukça yüklü olan arabamızda böylesine değerli bir müzik âletini önce İran'a götürüp sonra da geri taşımak olanaksız görünüyordu. Bundan sonra da daha sonraki yıllarda doğacak iki oğlumun müzik dünyasına Arap bakışı da kazandırmak için bir ud almayı çok istedim. Şam'a bu ilk ziyaretimden aklımda kalan başka bir şeyse Büyük Emeviyye Camii'nin boyutu ve sessizliği oldu.

1988'e, yani bir kent ortamında aile ve evlilik üzerine çalışmaya başlama düşüncesine kadar Şam'a bir daha hiç gitmedim. O yıllarda genç birer erkek olan oğullarım da iki hafta için benimle birlikte geldiler ve aklımızda benim yerleşebileceğim bir yer bulma düşüncesiyle, bir turist olarak

tüm ülkeyi gezip keşfettik. Sonunda kolayca kararımı verdim. Orta sınıf sıradan komşuluk ilişkilerine girebileceğim, Arapçamı geliştirebileceğim ve klasik bir antropoloji yöntemi olarak bilinen katılımcı gözlem yoluyla çalışmalarımı sürdürebileceğim Şam'da çalışmak istiyordum.

Üç geniş ziyaret ve toplam on bir ayda Şam'daki alan çalışmamı bitirdim. Rastlantısal olarak alan çalışmam Irak'ın Kuveyt'i ilhak ettiği Ağustos 1990'a kadar sürdü. Bundan sonra 1993 ve 1996 yıllarında iki kez daha gittim. *Şam'da Raks*'ın öyküleri benim orada bulunduğum 1989 ve 1990 yıllarında hazırlandı. Suriye, Saddam Hüseyin'e karşı oluşturulan bağlaşıklığın içine girdikten sonra Körfez Savaşı'nın galiplerinden biri oldu. Devlet denetimli ekonomi özel girişimlere de açıldı, turistler kendilerini güvende hissetmeye başladılar ve daha önceleri Batılı hükümetler tarafından acımasız bir düşmanlıkla bakılan bir ülke olma konumundan çıktı.

İki Öykü, İlk Romanlar

Her ne kadar oğullarım İngiltere'ye döndükten kısa bir süre sonra, yakın arkadaşlarımdan biri olan Hazar'ın babası Ebu Riyad, bana iki öykü anlatmış olsa da, araştırmama başladığımda roman yazmak gibi bir düşüncem yoktu. İki öykü de erkeklerle, ordularla, küstahça bir kibirle ve güçle ilgiliydi. Bundan sonra ilgimi hikâye anlatımı üzerine yapılan buluşmalara yönelttim.

Arap dünyasında ana babalar, genelde en büyük çocuklarının adlarıyla bilinirler. Ebu Riyad ile tanıştığımda kısmen Hazar'ın Fransa'da yaşayan ağabeyi Riyad'ı unutmuş olmamdan, kısmen de bu adın uzun boylu, kibar ve gümüş saçlı Ebu Riyad için fazla rasgele bir ad olarak görünmesinden bu gelenek beni şaşırttı:. Hazar yeni emekli olduğunu açıkladı. Şam'daki en iyi doktorlardan biriydi

Ebu Riyad ilk karşılaşmamızda beni son derece nazik bir biçimde, İngilizce olarak selamladı. Bana araştırmayla neyi amaçladığım üzerine birçok soru sorduktan sonra duraksadı. "Sana anlatmak istediğim bir hikâye var." Sesi değişti ve geleneksel bir hikâye anlatıcısının, *hakawati*'nin parlak ve resmi biçimiyle konuştu. Hemen dikkat kesildim.

Selahattin ve Aslan Yürekli Richard

Ebu Riyad başladı: "Bir gün, birçok savaştan ve düşmanlıktan sonara, Selahattin ve Aslan Yürekli Richard yüz yüze karşılaştılar ve karşılaştıklarında anladılar ki, ikisi de gerçekten kayda değer rakiplerdi. 'Bu kadar kavga yeter' dedi Selahattin, 'Gerçek savaşçılar gibi tek başımıza ve kılıçlarımızla karşılaşalım.'

"Richard da aynı fikirdeydi ve iki kral en iyi kılıçlarını belediler ve ertesi sabah şafakta *Jebel Qassyoun*'un yanında buluştular. Kura çektiler ve önce Richard başladı. Kudretli geniş kılıcının ilk vuruşuyla, küçük bir ağacı yere devirdi. Sonra Selahattin, Şam çeliğinden yapılmış kılıcıyla Richard'ın vuruşuna karşılık verdi ve ikinci bir ağaç neredeyse çıra haline gelmiş bir biçimde yere yıkıldı.

"Gördüğünden çok rahatsız olan Richard, kılıcını kaldırdı ve kalın bir demiri ikiye ayırdı. Kazandığından emindi, yerine geçti. Bununla birlikte Selahattin bir dakika bile duraksamadan parıldayan silahını havaya kaldırarak, iki çabuk vuruşla zaten ikiye ayrılmış olan demiri yeniden ikiye böldü.

"Kaybetme korkusu içindeki Richard, aceleyle etrafına bakındı ve hiçbir şey bulamadı, büyük bir taşa kılıcını indirdi. Kaya parçasının üzerinde sadece bir parça çatlak varken, kılıcı paramparça olmuş ve ayaklarının dibine düş-

müştü.

"Sonra Selahattin, ağır sakalının altında parlayan bembeyaz dişleriyle, belinin etrafına dolanmış ipek bel kuşağını aldı ve havaya fırlattı. Krallarını izleyen generallerin bile yakalayamadığı kadar hızlı bir hareketle, Selahattin ipek kuşağı havada ikiye bölmüştü. Yere düşmeden iki parçayı da yakaladı ve birini rakibine verdi.

"'Mağlup Richard, bu bir parça ipeği kabul et ve Selahattin'i selamla.'"

İlk başlarda Ebu Riyad'ın alegorisini anlayamamıştım. Sonradan fark ettim ki bu uyarıcı bir masal. Beni Doğu ya da Batı hakkındaki varsayımlarım için azarlıyor. Bu benim Şam'daki, en azından teorik olarak iyi hazırlandığım alan çalışmamın başlangıç işareti oldu.

Ortadoğu Antropolojisi Yapmak

Birbirleriyle ilişkili cinsiyet, İslam ve evlilik politikası gibi bazı temalar benim daha önceki antropolojik araştırmalarım içinde de süre gelen bir öneme sahipti. 1960'ların ortalarında İran Azerbaycanında, Şahsevenler olarak bilinen göçebe çobanlar arasında toplayıcı kadınlarla ilgili bir çalışma yaptım. Beş yıl sonra Kuzey Afganistan'da göçebe çobanlar üzerinde, siyasi ve ekonomik rekabetteki başarı olarak evlilik konulu yeni bir alan çalışmasına başladım. On yıl sonra, Türkiye'nin bir güneybatı ilçesi olan Eğridir'de, İslami pratiklerin yönleri üzerine çalışma şansına eriştim. Sonra 1987'de Londra Üniversitesi, Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu'nda, Arap dünyası antropolojisi üzerine dersler vermeye başladım. Bir yıl boyunca gelecekte, bu kez Arap Ortadoğusunda, yeni bir alan çalışması yapma umudu içerisinde Arapça çalıştım.[1]

1 Şahsevenler üzerine alan çalışması 1965 ve 1966 yıllarında yapılmıştır (bkz. Tapper, 1978, 1980). Daha sonraki araştırmalarımın büyük bir kısmı

Şam'da alan çalışmasına başlamadan önce, Ortadoğudaki cinsiyet, evlilik ve evlilik törenleri hakkında bilgi sahibiydim. Ayrıca, her ne kadar evlilik kurumu hakkında eski materyaller bulunsa da (bkz. Chatila, 1934; Daghestani n.d; Taqalid al-zawaj, 1961), bu konuda Suriye toplumu üzerine yapılmış birkaç etnografi de (bkz. örneğin Rabo, 1986) vardı. Belki de en şaşırtıcı olanı, artık Ortadoğu halkının yarısından fazlasının kentlerde yaşıyor oluşuydu ve kentli orta sınıf yaşamı hakkında antropolojik ya da sosyolojik monografilerin sayısı oldukça azdı (Şam için, bkz. Terjuman, 1978, 1995). Her ne kadar bunların önemini daha sonrasına kadar anlamasam da, bu boşlukları doldurmak romana doğru giden yeni bir zorluk yaratmıştı: Şamdaki ev hayatının en canlı ve parlak anlatımları, Suriyeli yazarlar tarafından yazılmış romanlarda, kısa öykülerde, değişik otobiyografilerde ve romanlaştırılmış otobiyografilerde vardı ve bunlar da Şam'da oldukça iyi biliniyorlardı.[2]

cömert desteklerine şükran borçlu olduğum Birleşik Krallık Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Konseyi (daha önceki adı Sosyal Bilimler Araştırma Konseyi'dir) tarafından desteklenmiştir.

1970-1972 yıllarında Afganistan'daki araştırmam, Richard Tapper ile gerçekleştirdiğim "Woman and Religion in a Turkish Town" (Bir Türk Kentinde Kadın ve Din) (SSCR Projesi HR 7410; bkz. Tapper, 1985, 1990, 1990/1991; Tapper & Tapper, 1987/1988) çalışmasında olduğu gibi SSCR Projesi HR 1141/1 fonuyla desteklenmiştir. Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu, 1988'de Suriye'ye yaptığım ilk araştırma gezimi desteklemiştir (bkz. Tapper, 1988/1989). 1989-1990 yıllarında ESRC'den "Changing Marriage Ceremonal and Gender Roles in Metropolitant Syria" (Metropolitan Suriye'de Değişen Evlilik Törenleri ve Cinsiyet Rolleri) (Proje ROOO 23 1533) adlı çalışmam için ve sonrasındaki yazım sürecinde burs aldım. 1996'da yazı projesi içinde Nuffields Fonu tarafından desteklendim.

Birçok insan (aile ve arkadaş, tanıdık ve yabancı) bana çok yardımcı oldu ve alan çalışmam boyunca ve sonrasında bana destek verdi. Bazıları adlarının geçmemesini yeğlediler. Hepsine benimle paylaştıkları iyi dilekleri, enerjileri, anlayışları ve sevgileri için kalbimin derinliklerinden teşekkürlerimi sunarım.

2 Şamlı arkadaşlarım ve Londra'da Leyla Zeki Chakravati Ghada el-Samman'ın, Hani el-Raheb'in, Colette el-Khoury'nin romanları ve benim çalışmamın

Şam'da gerçekleştireceğim alan çalışması için hazırlıklarım yapabildiğim kadar iyiydi, ama henüz çalışmamın er geç alacağı yönü önceden saptayamıyordum. Bernard Cohn, antropologlar ve tarihçileri karşılaştırdığı dikkatli ve eğlendirici saptamasında (1987), antropologların kendi bilgilerini alan çalışmasıyla yarattığını söyler.

Bu alıştırma sıradanlığıyla antropolog, önce belli bir bölgedeki toplumsal hayatı bize en çok hangi tip bilgilerin anlattığını belirler ve sonra da bu bilgilerin en iyi biçimde sistemli ve disiplinli olarak nasıl elde edilebileceğine karar verir. Paradoksal olarak, iyi bir alan çalışmasını değerlendirmenin bir ölçütü de, alan çalışmasını gerçekleştirenin yeni ve beklenmedik olana karşı duyarlılığının derecesidir. Yerel ilgiler antropolojik çalışmanın odağını ve biçimini her zaman belirlemelidir. Bazen çalışmayı şekillendiren yerel etkiler dereceli ve ancak gözle görülmezdir; bazen de bu etkiler yoktur, benim Şam'daki çalışmamda olduğu gibi.

Günlük Yaşamın Politikası ve Şiirselliği

Arkadaşım Hazar, Şam hakkındaki önceden sahip olduğum ve halen süregelen izlenimlerin güçlenmesinde en sorumlu kişidir. Her ne kadar betimleri canlı ve kara mizah dolu olsa da ve bunlar geleneksel etnografik çalışmaya uygun olmasa da, eskiden beri bana çekici gelmiş olan cinsi-

önemli kaynakları yazan diğerleri hakkında beni bilgilendirdiler. İngilizce çevirileri olan Azrak'ın (1988), Badran ve Cook'un (1990) öykü koleksiyonlarına, Zekeriya Tamir'in (1985) öykülerine, Hanna Mina'nın (1993), Hanan el-Shakh'ın (1989, 1996), Selma el-Haffar Kuzbari'nin (1992), Samar Attar'ın (1994), Ülfet İdilbi'nin (1995), Ghada Samman'ın (1995) ve Refik Schami'nin (1995) otobiyografilerine ve diğer romanlarına bakabilirler. Suriyeli ve Levanten kadın yazarlar ve romanlarda kadın imgeleri için-se Kouk (1982) ve McKee'ye (1996) bakılabilir. Arap kadın yazını büyük ölçüde İngilizceye çevrilmiş durumdadır.

yet ve devlet arasındaki ilişkiye yönelik sorulara beni o yöneltmiştir. Şam'daki insan tipinin adaletsizlik ve hakaret anlayışı hakkında ilk bilgileri de Hazar'dan öğrendim. Bu kızgınlığın insanların hayatının diğer yönleriyle nasıl örtüştüğü benim için en önemli soru olmaya başladı. *Şam'da Raks*'ın öykülerinin ortak teması da budur. Hazar ve ben Londra'da kolejde aynı sınıftaydık ve yirmi beş yıllık bir arkadaşlığımız vardı. Sık sık "Tatil için Şam'a gel" derdi, "gel ve boğum boğum olmuş köklerimi gör." 1988 yazı ona ilk 'evet' dediğim tarihtir.

Daha önce Barada Nehri vadisi boyunca arabayla yaptığımız günlük ziyaretlerimizin birinde, yol boyunca kente ilk gelişimi anımsadım. Dönüşümüzde ağaçlı vadiden ayrılmış, Şam'ın arkasında yükselen *Jebel Qassyoun* dağının kireçtaşı görüntüsünü ikiye ayıran bir yola sapmıştık. Bu yol Şam'a giden kestirme bir yoldu. Bacaklarım ve sırtım sıcaktan arabanın koltuklarına yapışmıştı ve ışıkta yüzümün kırışıklıklarını hissediyordum. Kaya tozları ve egzoz dumanlarıyla daha da büyüyen öğleden sonra güneşi, cennetten yeryüzüne düşen Şeytan gibi gökyüzüne asılmıştı. Dağın yamacından geçerken Başkanlık Sarayını görebilmiştik. Dört katlı, güçlü, yasak bina kenti egemenliği altına almıştı. Sonra, görkemli giriş kapısının önünden geçerken kendi yanlışımı düzelttim; kapıda Halkın Sarayı-*Qasr el Sha'ab* yazıyordu. Birkaç gün önce Hazar, bu edebi olarak üstü kapanmış söze ilişkin kesin düşüncelerini söylemişti.

Aynı zamanda binaları arkasına saklayan, büyük ve yüksek ön duvarlar örmek için kocaman mermer kütlelerini kesen bir grup adamı da o gösterdi. "Şam'ın yeni bir görünüme ihtiyacı olduğunu düşündüler ve sonrasında neler olduğunu görüyorsun." Adamlar tepeden tırnağa beyaz toz içinde kalmışlardı ve yüzlerini, en azından ciğerlerini kumlardan korumak için *keffiyah* adı verilen eşarplarla örtmüş-

lerdi. Ev sahiplerinin taşa ya da taş işçilerine ödeyecek paralarının olmadığı görece daha yoksul bölgelerde, kerpiç duvarlar, "hevesli olduklarını" göstermek için beyaza boyanmıştı. Hazar bunu söylerken acı acı gülümsüyordu. Hazar bunların aksine, hemen hemen her köşe başında, açık yakalı gömlekler ve kot pantolonlar giymiş, kollarına silahlar asmış genç adamlar hakkında bir şey söylemedi. Ama bir sabah, Ebu Rumeniyah caddesinde ışıkların yeşile dönmesini beklerken, "Biliyorsun, bu kentte caddelerde yürüyen herkes siyasi rejimin suç ortağıdır" dedi.

Aynı anda hırıldayarak çalışan beyaz bir mercedes, ışıklarda yanımızda durdu. Şoför bize bir göz attıktan sonra, ilgisini yitirdi ve kurnaz görünümlü, gümbürdeyen müzikle birlikte saygısız hareketler içerisinde dans mimikleri yapan arkadaşını izlemeye koyuldu. Yeşil ışık yandığında, arabanın tekerlekleri yolda çığlıklar attı ve biz genç adamın, araba caddeden aşağı doğru gürültüyle giderken güldüğünü görebildik.

Hazar ellerini koluma koydu. "Eğer burada korkarsan, ciğerlerin yettiği kadar bağır, güvende olacaksın." Duraksadı ve şaşkınlığıma güldü. "Sadece iyi bağlantı içinde olanlar dikkatleri üzerine toplar." Hazar'a baktım ve bunun daha önce söylemiş olduğu başka bir şeyin parçası olduğunu fark ettim: Şam sokakları en az evler kadar güvenlidir, çünkü burada kimse suç işlemeye cesaret edemez.

Bir başka gün, daha önce Türkiye'den anımsadığım bir hamam eşyası olan, derinin ölü, kahverengi tabakasını temizleyen keselerden almak üzere yolumuzu, Şamlı tüccarların bin yıldır lüks tüketim malları, yiyecek maddeleri ve silah ticareti yaptıkları Hamidiyyah pazarına çevirdik. Tezgâh ve sıralardan oluşan labirentte aranırken, kapalı pazarın sonundaki Roma kalıntılarına geldik ve Büyük Omayyid Camii'nin etrafını saran, kör edici beyazlıktaki

avluya doğru yürüdük.

"Aman Allah'ım" diye irkildi Hazar, kendi izleri üzerinde durdu ve ortalığa göz attı. "Yıllardır buradayım, ama bunu sadece duymuştum. Şu bayağı gaz lambalarını görüyor musun? Amerika'daki bir alışveriş merkezinden söküp, getirmişler. Bu Turizm Bakanlığının ve birkaç dar kafalı işgüzarın eseri."

Hazar camideki azizlerin başlarıyla işe başladı: Vaftizci John'un kafası bir kutunun içinde, kapının yanındaydı, daha ileride, içeride Hüseyin'in kafası için yapılmış bütün bir tapınak vardı. Daha sonra Hazar, Halep'teki Büyük Camii'de Vaftizci John'un babasına ait başka bir kafa olduğunu anımsadı. "Zavallı Zekeriya" diye gülümsedi, "başı kalın plastiklerin ve metal ızgaraların arkasına konulmuştu. Önce halkın değersizliği, sonra da infaz..." Hararetle ekledi: "Sonra ne olduğunu tahmin et!.." Sesi kulaklarımı tırmalıyordu. "Abrakadabra, koparılmış kafası kutsal bir yadigâra dönüştü."

"Başkanın kentimizi onurlandıran fotoğraflarını fark ettin mi?"

Bayılacakmışcasına başımı salladığımı anımsadım. Başkanın portreleri caddeler boyunca sıralanmış ve tüm dükkânların camlarını doldurmuştu. Hazar, biraz önce, Başkanlık binasının arkasından kente doğru bakan, inanılmaz büyüklükteki portresinin önünden geçerken göstermişti.

"E biz ne yapalım, zaten bir bir gelen kutsal başları, Esad'ın başı baskı baskı, katmer katmer geliyor; yirmi güneş gözlüğü ve asker beresi giymiş, Malky Bulvarı boyunca aralıklarla asılmış portresi var; politikacı giysileri içinde altı tane Esad posteri de Meridyen Oteli'nin karşısında. Video kolajlarından hazırlanmış, yumuşak başlı ve iyi huylu Esad, her gece Suriye televizyonundaki haber bültenlerinden önce halkı selamlıyor. Bunların en büyüğü olan bir

Esad görüntüsü ise, Havacılık Bakanlığı'nın arkasından, Şam'ın üzerine uçmaya hazır bir şekilde bekliyor."

Aynı anda Büyük Camii'nin muhteşem iç avlusunda yürüyorduk. Beyaz bir güvercin sürüsü parlayan Hazine binasının üzerinden havalanıp Gelin Kulesi diye bilinen minarenin üstüne kondu, ama Hazar bunu görmemişti. Konuştukça daha hararetli ve zihni konuştuklarıyla daha ilgili olmaya başlamıştı.

"Sanki başkanın portreleri kutsalmış gibi. Eminim bize *muhaberat*'ı anımsatmak için orada duruyorlar." Gizli polisin her yerde bulunan, ama kimsenin göremediği gözlerini düşündüm ve Hazar'ın sesinin ancak duyulabilecek bir fısıldamadan fazla olmadığını fark ettim.

"O bir gözetleyici, casus gibi. Ama niye kötü bakışları hiç seninkilerle buluşmuyor?" Aniden Hazar'ın sesindeki korku eşiğinden, sadece öfkesi için ona izin vermemi beklediğini anladım. Bu, onun öfkesinin soluk alabileceği bir istekti sadece. Bu öfke Şam'da bulunmanın yarattığı, daha sonra diğer arkadaşlarımda da tanık olacağım bir gazaptı.

Bazen aynı şey bir öfke olmaktan çıkıyor ve Hazar'da patlamalara neden olan başka bir şeye dönüşüyordu. Filistinli mültecilerin 1948'den itibaren yerleştikleri bir mülteci kampını görmeye gittiğimizde, buna benzer bir şey oldu. Çünkü kentin doğru düzgün bir planı yoktu ve bir çember içinde, top oynarken kaçışan çocukların etrafında, yeniden ana yola çıkmak için dönüp durmamızın anlamı yoktu. Çizdiğimiz dairelerden birinde, köşedeki küçük dükkânın kocaman tabelasının önünden geçtik. "Jerabat el qaraaseen yazıyor." Hazar gülüyordu, sonra o kadar çok gülmeye başladı ki, arabayı yavaşlatıp kenara çekmek zorunda kaldı. "Bunun anlamını biliyor musun?"

'Hayır' anlamında kafamı salladım.

"'Korsan çorapları' anlamına geliyor." Hâlâ gülmekten kırılıyordu, arabadan aşağı indi ve içeri bakmaya gitti.

"Gerçekten çorap satıyorlar" dedi arabaya dönerken ve gülme krizi içinde arabaya doğru sendeledi.

Sonunda eve dönen yolu bulmuşken, kuzeni Said'e dönüp "Senin için *jerabaat el qaraaseen* ne anlam ifade ediyor?" diye sordu.

"Lübnan'dan kaçakçılıkla getirilen çoraplar mı?" Katıksız bir zevkin hâkim olduğu birkaç dakika için Hazar'a döndü. "*Kızıl Korsan*'da Burt Lancester'i anımsıyor musun?" Hazar başını salladı, gözleri parlıyordu, sonra bana bu filmi görüp görmediğimi sordu.

Görebildiğim kadarıyla bu filmde korsan çoraplarını anımsatacak bir şey yoktu, ama bu saçmalık aramızda süregelen bir şakaya dönüştü. Korsan çorapları, bir dostluğu yaratan bu acayip birkaç andan biri olmuştu ve temelde dünyayı bakışımızı değiştirmişti.

Bu gibi anlar, ilginin ve sempatinin empatiye dönüştüğü değerli dakikalardır. Böylesi dakikaların alan çalışmasını yönlendirmede ve sonrasında antropoloji yazarının varsayımlarının teorik ve duygusal karakteri açısından çok fazla önemi vardır. Üstelik bunlar, bir romanı oluşturabilecek duygular olduğundan, herhangi bir etnografik monografide ender olarak kendine yer bulabilecek duygulardır.

Görkemli Bir Biçim: *El tabaqeh el malekeh*, Zengin Sınıfta Alan Çalışması Yapmak

Hazar'ın arkadaşlığı Şam'daki ilk haftalarımı gözalıcı bir biçimde renklendirdi. Bu zaman sürecinde alan çalışmamda önemli roller oynayan diğer arkadaşlarla da tanıştım. Aralarında, dostluğumuzun Londra'da da süreceğini hissettiğim Belkıs da vardı. Belkıs'la ilk karşılaştığımda, dikkatlice cinsiyet ve evlilik üzerine değişen fikirler hakkında nasıl bir çalışma yapmak istediğimi anlattım, ama Belkıs, kibarlık ve siyasi amaçlar hakkında herhangi bir kıssa anlatmak

yerine bu kez dinledi ve güldü, yerinden fırladı ve ellerimi tuttu.

"Eğer gerçekten Şam evlilik âdetleri üzerine çalışmak istiyorsan, Sheraton'da yapılan bir kabul törenini izlemelisin. Seni Genel Sahne Amiri ile tanıştıracağım." Bunu çok yakın bir gecede yaptı. Sahne amirinin konuğu olarak, ilk Sheraton havuz başı düğününü izlemek için yerimi aldım. Bundan sonra, sıradan halk üzerine yapmayı düşündüğüm çalışma kenara itildi; antropolojik terimlerle böylesi savurgan düğünleri çalışma şansı, karşı koyamadığım bir ilgiye dönüşmüştü.

Araplar arasındaki evlilik törenlerinin insanların hayatında oynadığı merkezi rolü biliyordum. Yapılan harcama, törene adanan zaman, katılanların sayısı, uyandırdığı duygular ve evlilik âdetlerinin karmaşıklığı bunu gösteriyordu. Daha önce yaptığım çalışmadan da evlilik törenlerindeki değişimlerin, siyasi ve ekonomik çevredeki daha geniş değişimleri keşfetmede mükemmel bir giriş noktası olduğunu da biliyordum. Sheraton'daki tek bir gece, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Suriye'de de evlilik törenlerinin hem daha ayrıntılı hem de dış özellikleriyle artan benzerliklere sahip olduğunu kanıtlamaya yeter: Bu küresel ekonomik ve siyasi süreç, tüketicilik, insanların hareketleri, fikirleri hakkındaki sorgulamayı artıran bir olgudur.[3]

Sonrasında Şam'daki diğer beş yıldızlı otellerin sahne amirleriyle de tanıştım, çalışmamın giriş kısmını bu amirlerin yardımlarıyla yürüttüm. Yavaş yavaş onları evlerinde ziyaret edebildiğim bir aile ve arkadaş çevresi de ediniyordum. Her ne kadar bu insanların iyi gelirleri olsa da, ülke-

3 Tüm dünyada gerçekleşen evliliklerin benzerlikleri için, karşılaştırma yapılabilmesi adına Edward (1989) ile Charsley'in (1991) ya da Mai Zaki Yamani'nin (1990, 1997) çalışmalarına bakılabilir.

nin en zenginleri ya da güçlüleri değillerdi. Bununla birlikte, bazen yönetici sınıftan bazı insanlarının da konuk olarak katıldığı düğünlere gitmekteydiler. Alan çalışmamın sonlarıyla birlikte, artık bazı düğünlere otelin konuğu ya da sponsorların konuğu olarak gitmeye başlamıştım. Bazı düğünlere bir grup arkadaşla giderken, diğerlerine daha çok yalnız ve özel bir gazeteci olarak gidiyordum.

Üst Tabaka Üzerinde Çalışmak

Başlarda, projenin tümü için ciddi kaygılarım vardı. Kendimin ve üzerinde çalışma yapmak istediğim insanların oldukça seçkinci davranışlarından hoşlanmıyordum. Her ne kadar kısmen onların zevklerini, görgülerini ve kendilerini hali vakti yerinde oluşlarından ötürü diğerlerinden ayıran ve yeni zenginleri kötüleyen bu insanlarla aynı iyi eğitimi paylaşıyor olsam da, geçmişimden getirdiğim bir solcu/yeşil siyaset anlayışımı barındıran birkaç yol vardı. Daha da ötesinde, ben püriten bir tüketiciydim ve bu, göreceli yoksulluğumla ikiye katlandığında, tanıştığım insanların peşinden koştuğu, değer verdiği ve mali güçlerinin sağladığı bilindik maddi konforları onlarla rahatça paylaşmamı engelliyordu.

Kişisel farklılıklar Suriyeli arkadaşlarımla aramdaki ayrılığı artıracak gibi görünüyordu. Uğruna, araştırmayı sürdürmek için birkaç ay ailemi bırakmayı seçtiğim, akademik bir kariyerim vardı. Bu arada Şamlı hiçbir ailenin saygınlığı benim çalışmalarımla sarsılmayacaktı ve kendimi kişisel özerkliğim açısından sıra dışı bir çizgide buldum. Bazı kadın ve erkekler için benim özgür hareketlerim özendiriciydi ve diğer kadınlar ya da genel olarak insanlar model alıp taklit edebilirlerdi. Diğerleri beni bir tehdit olarak algılıyorlardı. Bazı kadınlar beni rakip olarak görüyor-

lar, bazıları içinse ben istemeden sahip oldukları düzene karşı, açıkça istenmeyen bir meydan okumayı temsil ediyordum. Erkeklerin bazıları benim varlığımı, onların açıklık olarak kabul ettiği "Batılı" sosyal ve cinsel değerleri cesurca ortaya çıkarma şansı olarak ele alıyorlar; diğerleri de beni, "onların" karılarını değişmeye cesaretlendirebileceğim kaygısı yüzünden yıkıcı biri olarak görüyorlardı ve varlığımı kadın özgürleşmesine karşı sözlü saldırı için bir gerekçe olarak kullandılar.

Alandaki siyasi sosyalizasyonumun etkisi içinde, kadın akademisyen kimliği algım parçalara bölünmeye, daha önceden üç farklı biçime ayırmış olduğum insanlar, birbirleri içine geçen ve kesişen gruplar haline gelmeye başladılar.

Kadın Arkadaşlarım: Yüksek Burjuva ve Orta Yaşlılar

Bir akademisyen olarak, iyi eğitimlilerin olduğu birkaç değişik gruba katılma olanağı buldum, ama orta yaşlı kadınlara katılabilmem için aynı şeylerin yeterli olduğunu söyleyemeyeceğim. Bu kadınlar, ilk başlarda, kendimi üniversite hocası, anne ve eş olarak görüşümün söylemiyle tamamen "Öteki"ydiler. Onların burjuva hoşnutluklarını ilk başlarda çekici bulmadığımı, ama tanıdık bulduğumu düşündüğümü fark ettim. Oldukça muhafazakârdılar ve benim İngiltere'de özenle uzak durmayı yeğlediğim kadınlara benziyorlardı.

Bununla birlikte, Kandiyoti'nin (1988), onların, kendilerinin ve çocuklarının evdeki huzurunu, güvenliğini sağlamak adına yapmış oldukları seçimlerini, uzlaşmalarını "babaerkil iş anlaşması" olarak nitelendirdiği üzerine konuşurlarken ortak bir zemin bulabildik. Yapmış oldukları anlaşmaların bazıları, benim de yapmış olduğuma ben-

zer biçimde, onların günlük yaşamlarının ve eş, anne, akraba kadın, komşu, arkadaş olarak diğerleriyle ilişkilerinin parametresini de belirliyordu.

Ancak ana hatlarıyla bildiklerimin dışında Suriye'ye özgü durumları da öğrenmem gerekiyordu. Bazı olaylarda, eğer bunu yapmışsam, arkadaşlarımın kızgınlığını kolayca paylaştım. Örnek olarak, onların çarpık eğlenceleri ve sıkça acı duydukları, sosyalist devlet tarafından değiştirilmeyen İslam kanunlarının bir parçası olarak kişisel statü yasalarının cinsiyete göre belirlenmesi durumlarını verebilirim. Kadın ve erkeğin, cinsellikleri sömürülerek ya da iş ahlakı uzlaştırmalarıyla nasıl kişisel üstünlük sağladıkları üzerine birçok dedikodu yapılıyordu. Yasaklar ve yargılar içgıcıklayıcı müstehcen hikâyelerin anlatılmasını engelleyemiyordu. Alan çalışmamın amaçlarından biri, insanların yapmış oldukları anlaşmaları, diğerleri tarafından nasıl yargılandıklarını, bunların içinde gömülü olan daha geniş otoriter, babaerkil yapıyı anlamak oldu.

Çocuklarımızın iyiliği de diğer bir ortak noktamızdı, ancak aramızda belirgin farklılıklar vardı. Arkadaşlarımın, diğer insanların çocuklarının başarıları ya da başarısızlıkları hakkındaki yargılarının, toplumsal değer göstergesi olduğunu söylemeleriyle, kendimi sabrım tükenmiş hissettim. Arkadaşlarımın evlilik seçiminin toplumsal kimliği ve ayrıcalığı belirleyişine izin vermeleri, benim için kabullenmesi zor bir boyuttu. Tartışmalar Şam'daki eğitimin yapısı ve düzeyi üzerine odaklandığında, seçme şanslarının sınırlı oluşuna karşı öfkelerini paylaştım. Devlet sisteminde eğitim, yoksullaştırılmış ya da askeri okullarla sınırlıydı, yabancılar tarafından işletilen özel okullar ise son derece pahalıydı.

Arkadaşlarım değişik hayır işleri, sivil organizasyonlar, çiçek düzenleme gibi etkinliklere katılırken de onları

izledim. Çoğu düzenli kabul günleri yapmaktaydı ve Fransızca ile İngilizce okuma gruplarının aktif üyeleriydi. Bu okuma günlerinden birinde, Margaret Atwood'un *Cat's Eye* (Kedi Gözü, 1990) adlı eseri tartışmaya açılmıştı. Okuma grubundaki diğer kadınlarla aynı yaşlardaydım ve Atwood'un çocukluğu betimleyişini, korkutucu ve tanıdık bulduk.

Benim için en karışık olansa, Atwood'un yetişkin kişisinin uzamsal ve ruhsal hareketliliğindeki önemli çelişki (benim de hissettiğim ve paylaştığım) ve arkadaşlarımın sahip oldukları ya da olmak istedikleri seçeneklerden yoksun oluşuydu. Bazı kısıtlamaları insan kendi kendine aşılar. Bazıları öyle değildir, ama devletin seyahat etme, nakit para akışı üzerine koyduğu yasakların ve diğer devletlerin Suriye halkı için yarattığı zorlukların sonucudur bunlar. Daha önemli, ancak daha az somut olan ise, orta yaşlı kadın arkadaşlarımın ilgilerinin ve beklentilerinin oldukça iyi denetlenen, evlilik törenleri gibi alanlara odaklanmaya başlamasıdır. Burada, ne diğer çılgın etkinliklere, örneğin düğünlerin maddi yarışına ne de elde edilecek görünüşün tüm giderlere değmesi gerekliliğine sempati duyuyorum. Eğer alan çalışmam ses getirirse, arkadaşlarımın başarı ve kabul edilebilecek siyasi düzen kavramlarını nasıl değerlendireceklerini anlamaya ihtiyacım olduğunu biliyorum.

Evlilik Üzerine Seminerim

İyice tanımaya başladığım ikinci grupla ilişkilerim sayesinde, evlilik politikaları anlayışı üzerindeki yorumlarım derinleşti. Bu ikinci gruptaki arkadaşlarımın bazıları, ilk gruptaki kadınların kızları ve oğullarıydı. Bu marjinal genç kızlar ve erkekler, bir açıdan kendilerini Batılı değerlerden anladıkları (tanışarak evlilik gibi) ve ailelerinin denetimli,

daha hesaplanmış beklentileri arasında sıkışmış hissediyorlardı.

Alan çalışması boyunca ben, onları "evlilik semineri"ne şaka yollu çağırarak, konunun özü açısından bir katalizör görevi gördüm. Grupla ilişkilerim kesinlikle öğrenci öğretmen ilişkisi biçimindeydi, ama hepimiz biliyorduk ki evlilik seminerinin ana fonksiyonu arkadaşları görmek ve kızlı erkekli karma bir ortamda, erkek önyargılarını ve cinsellik gibi konuları tartışmaya olanak tanımaktı. Daha da önemlisi seminer, hepimize diğer insanların flört konusundaki düşüncelerini, başarılı evliliğin onlar için ne ifade ettiğini ve ilişkilerin başarısız oluşunu nasıl açıkladıklarını öğrenmekti.

Bu arkadaşların kendilerini karşıt, uzlaşmalarının bedeli olarak görmelerini ve yapmayı bekledikleri evlilik anlaşması hakkındaki çelişkilerinin bir kısmını anlıyordum. Hiçbiri ailelerini ve Şam'ı bırakıp gitmeye istekli değillerdi. Bana göre, onların uygun eş bulma yolları bazen gürültücü, bazen çıldırtıcı, bazen de takdir edilecek bir şeymiş gibiydi. Ben onların dert ortağı, yardımcısı oldum ve onları yapabildiğim her yerde de kışkırttım. Kendi okulunu açıp işletmek için benden cesaret alan olağanüstü bir kadın tarafından onurlandırıldım.

Seminerlerden tanıdığım arkadaşların hayatlarının etkin bir parçası olmaya başladım ve anlattıkları kişisel ikilemlerin büyük bir kısmını değiştirdim. Antropoloji projem, bu arkadaşların anladığı üzere, onların kişisel istekleri ve kötü durumları üzerine yoğunlaşan bir anlatımdı. Siyasi düşünceleri ender olarak radikaldi, ama evsel ve ailesel otoriteyi eleştirmeye yönelikti. Bu tartışmalara benim katkım, sıklıkla yakalandıkları tuzakların karakteristiği üzerine daha da yükselen sorulara katmak oldu. Daha yaşlı kadınlarla beraberken, en büyük ilgim, kişi ve siyaset ara-

sındaki ilişkiye yönelik anlatımlarımızın farklılığı üzerineydi.

Entelektüel Arkadaşlarım

Çok vakit geçirdiğim üçüncü grup, belki de en kolay anlatabileceğim gruptur. Bunlar devleti eleştiren, devlet tarafından etkilenmemiş entelektüel yapının üyesiydiler. Değişik nedenlerle Suriye'yi terk etmeyi, sürgün olmayı reddetmişlerdir. Bazıları (bu, hepsinin öyle olduğu anlamına gelmemelidir) zengin sınıfın çocuklarıdır ve daha çok aile baskısıyla sanatçı, yazar ya da Foucault'nun yazıları gibi istek gören çevirileri yapan çevirmenleri olmayı seçmişlerdir. Onlarla birlikteyken en yüce inançlarımı ve ilgilerimi paylaştığımı hissettim. Kişisel ve akademik kimliğim onlarla birlikteyken kesin olarak yerli yerindeydi. Bir arkadaş olarak en büyük yararım, İngilizce kitaplara ve okuyucular için eleştirel metinlere ulaşabilecekleri bir kanal olmamdı. Bu grupla birlikte, onların daha geniş sofistike siyasal ve ekonomik eleştirileri sonucunda etkin olarak siyasileştim ve eğitildim. Beni, aramızdaki temel farklılığı -milliyet-kullanmaya ve onların yapamadıklarını hissettikleri şey olan bu konuya ve okuyucuya göndermeler yapma konusunda yüreklendirdiler (krş. Munif, 1992; Kloos, 1995).

Bu üç grup arkadaşımla edindiğim siyasal yaklaşımlar, birbirlerinden oldukça farklı ve genelde birbirlerinin karşıtıydı (krş. Shivers, 1991). Yine de bana göre hepsinin buluştuğu aldatıcı olan ortak bir payda vardı. Kabaca, alan çalışmam boyunca arkadaşlarımdan öğrendiğim üzere, onların bakış açısından en alçak ruhlu "Ötekiler", sisteme ve onun ekonomik temellerine boyun eğenlerdi. Arkadaşlarımınkiyle benim ilgim de, bizim için suç ortaklığının, onların ve benim kesinlikle kaçınılması gereken, asla kabul

edilemeyecek olan anlaşmanın boyutunu ortaya çıkarmak üzerineydi. Farklılık hakkındaki eğreti yargılar yarışmacı ve değişkendi. Üstelik bunlar dedikodu ve şakayla gerçekleştirilen yargılardı.

Gerçekten yapılan birçok şaka vardı. Şaka, belki de umarsızlığın ve umutsuzluğa karşı savunmanın ölçütüdür, ancak özgür ifadenin reddedildiği yerlerde siyasi tartışmalar yapabilmenin de bir yoludur. Küresel siyaset üzerine anlatılan fıkraların sayısı oldukça fazlaydı. Bunlardan biri, kitap baskıya girerken bile hâlâ trajikliğinden bir şey yitirmeyen ve gündemde olan 1993 yazına aitti: "Geçen hafta Başkan Clinton oldukça sinirliydi ve Sırplar eğer onun istediği gibi davranmazlarsa, Saddam Hüseyin'i bombalayacağını söyledi." Diğerleri ise cinsel ayrımcılık ve kutsal kimlikler üzerineydi: "Aziz Peter ve İsa, adamın biri İncili kapıdan içeri girip, 'Meryem nerede?' diye sorduğunda çene çalıyorlardı. İsa etrafına bakındı, omuz silkti ve 'Anne, şu adama bir fincan Arap kahvesi yap' diye seslendi." Şam'ın kuzeyindeki dağların yakınında bulunan Humuslular için yapılan son derece kaba şakalar da vardı. Bunlar Amerika'da Polonyalılar için ve İngiltere'de İrlandalılar için yapılan şakalar kadar berbattı. Humus şakalarının, Başkan Esad'ın yandaşları olan Alevilerle dalga geçen Suriyelilerin yaptıklarına yakın şakalar olduğunu fark ettim.

Arkadaşlarım Ötekileri belli belirsiz tanımlayabiliyorlardı. Bazen Öteki olan, uluslararası ortaklıkların üyesi olan Suriyeliler ve diğer Araplar gibi, rejimin iç halkasının üyeleriyle yakın işbirliğinde bulunan zenginlerin büyük kısmını içeriyordu. Bu, "Bazen Öteki" olanlar, diğerleri, arkadaşlarımın ve zaman zaman benim de neoemperyalizmin misyonerleri ve fırsatçıları olarak gördüğümüz, Batı hükümetlerinde, iş alanlarında ya da üniversitelerinde çalışırlarken (benim gibi), sürgünde çalışanları ya da araştırma ya-

panları da (benim gibi) kapsıyordu. Öteki, algısı karmaşık, çelişkili ve sürekli olarak değişkendi. Alan çalışması yaptığım insanlar, eşitsizlikler dizisi olarak tanımlanabilecek ilişki ağlarıyla birbirimize bağlı olduğumuzun en az benim kadar farkındaydılar. Şam'da bir arkadaşımla, Sharabi'nin neoemperyalizm üzerine yapmış olduğu, *Neopatriarchy: A Theory of Distorted Change in Arab Society* (1988) adlı tez çalışmasından bölümler okuduk. Suriyeli olsun ya da olmasın, sokakta yürüyen herkesin rejimin suç ortağı olduğunu düşünen sadece Hazar değildi. Benim Öteki oluşum bazen dolaysız olarak başka şeylerle karıştırıldı ve buna meydan okundu, ama arkadaşlarımın birçoğu bazen kendileri, akrabaları ya da arkadaşları tarafından kuşkulu, tehlikeli görülen ve kınanıp sisteme satılmış Ötekilerdi. Aynı zamanda bu, Bazen Öteki olanların, hepimizin bildiği, üstü açık ya da kapalı, dolaylı olarak paylaştığımız nedenleri ve amaçları açışından da aynıydı.

Şamlı Varlıklı Sınıf Örneğinde Cinsiyet, Evlilik ve Devlet

Kimlik inşaları ve bunların sisteme olan bağlılık ya da kızgınlık ya da mutabakatsızlıkla ilişkilenme biçimleri, şu anda benim söylemek istediklerim için bir odak noktası sağlar. Alan çalışmamda, toplumsal cinsiyet edinim sürecini, devletleşme fikrini ve daha kapsamlı siyasal ekonomik seçimleri anlamaya, farklı ve eşitsiz kişisel deneyimlerin nasıl meydana geldiğini sorgulamaya çalıştım.

Şam'da Raks, benim alan çalışmamın başladığı yer olan beş yıldızlı otellerde, kulüplerde ve Şam'da özel evlerde gerçekleştirilen evlilik davetlerinin yapıldığı yerde, *Ghalia'nın Düğünü*'nün hikâyesiyle noktalanır. Bu kutlamalar görkemli ve savurganlık derecesindeydi. Yeni varlıklı

sınıfın üyelerini belirleyen anahtar törenlerdi. Bir arkadaşımın bana, İngilizce sözcüklerle ve kötü bir gülümseyişle söylediği gibi bu, onların Şam'da saygınlıklarını güçlendirmenin bir yoluydu. Buna benzer kimlikler, Suriye başkanının etrafındaki idareci çevresiyle kurulan ilişkiler nedeniyle ya da dolaysız edinilen servete bağlıydı. Ama siyasal, ekonomik kaynaklardan yararlanma olanağının önceden tahmin edilememesi ve her zaman kişisel ilişkilerde saklı oluşu yüzünden, bireyler kendilerinin ve ailelerinin itibarını sağlamak için, "iyi" evlilikler ve göze çarpan tüketimler gibi başka uygun yollarla da birtakım çaba göstermek durumundadırlar (krş. Tapper, 1989, 1990).

Şam'da Raks'taki öykülerin ana teması, Sharabi'nin (sürgünde bir Suriyelidir) "neopatriarkal" değerler (1988)[4] diye nitelendirdiği kavramla da ilgilidir. Sharabi, üçüncü dünya devletlerinde bağımsızlık sonrası toplumsal ayrıcalığın insanların küresel değerleri kabul edilebilir yerel formlara dönüştürme becerisine bağlı olduğunu anlatır. Sharabi'ya göre "neopatriarki", Avrupa eğitim ve hukuk sistemlerinin alınması gibi sömürgeci/emperyalist projelerle daha eski Osmanlı ve İslami ideolojiler ve uygulamalar arasında var olan karmaşık etkileşimi temsil eder.

Buna benzer neopatriarkal sistemlerin karakteristiği, cinsiyet karşıtlığı, heteroseksüellik üzerine yapılan abartılı vurgu ve kadınları denetim altında tutmaktır. Böyle sistemlerin başka bir görünümü de çağdaş aile miti olarak nitelendirilebilir. "Aile üzerine" yapılan konuşmalar (onun uzantısı olan 'himaye' üzerine düşünceler ve uygulamalar) oldukça karmaşıktır. Ulusaşırı iş bağlantıları ve evlilik göçü pratikleri bunun anlaşılmasına olanak sağlar. Kadın

4 Suad Joseph'in, Ortadoğu kadınları üzerine yapılmış olan çalışmaların üretim sistemleri, sınıf, sömürge hâkimiyeti, kapitalist anlayış, kentleşme ve devlet sistemi analizlerine daha çok az dikkat kazandıkları şeklindeki yorumları karşılaştırın (1986:502).

bekâreti ve namusu inancı (bkz. Lindisfarne, 1994), İslam kimliğinin ve milliyetçiliğin ulusal ve uluslararası ortamda dile getirilmesi kadar önemli bir anlam ifade etmeye başlamıştır.

Başkan Esad, Suriye'de sıkça ailesinin ve *vatandaşlığın babası* olarak kişileştirilir. Daha da ötesi aile, toplumsal gelişmenin ve toplumsal denetimin bir parçası olarak güçlendirilir. Madalyonun diğer yüzündeyse, devletin kişisel ve özel yaşamlara zorla girişine karşı korunabilen son kale olan aile kutsal olarak görülür. Uluslararası bir bakış açısından bağımlı devletlerin sıklıkla "kadınsılaştırılma"[5] biçimlerinden, askeri hareketler için bir cesaret sağlamak üzere cinsiyetleştirilmiş şiddet kullanımına kadar uzanan başka düşünceler iş başındadır (bkz. Makiya, 1993; krş. Hegland, 1991). Ortadoğu elit tabakası üzerine yazılan etnografiler oldukça azdır. Birçoğu sınıf ve grup farklılıklarını toplumsal olaylar dizisi içinde ele alan ve bu çerçevede, bu söylemle elit tabakanın oluşumunu inceleme eğiliminde olan siyasal öykü anlatımlarıdır. Kadınların yaptıklarını, özel ve kamusal yaşam farklarını ve kültürel biçimleri[6] göz ardı ederler. Oysaki elit kimliklerin yaratılması ve

5 Örnek olarak Thaiss'in bu süreci İran'a uyarlayan tartışmalarına bkz. (1978).

6 Örnek olarak, Philip Khoury ve French Mandate'nin (1987) Suriye üzerine yaptıkları tarihsel çalışmayı ya da Abner Cohen'in (1981) Sierra Lone Elit sınıfı üzerinde yaptığı çalışma ile birlikte Patrick Seals'ın (1988) Başkan Esad'ın biyografisi olan daha tartışmalı eserine ya da Ghada Samman'ın *Beyrut'75* (1995) adlı şok edici romanını karşılaştırınız. Başka yerde Ortadoğu seçkin sınıfı üzerine çok fazla yazmak sorunludur. Bununla birlikte, Suudi Arabistan seçkin sınıfı üzerine yazılan Aburish'in (1994) mükemmel araştırmacı gazetecilik örneğini, Soraya Altorki'nin (1986) ve Mai Yamani'nin (1990, 1997) antropolojik çalışmalarını ve Hanan el-Shakh'ın (1989) ve Hillary Mantel'in (1997) Suudi seçkin sınıfını sürgünlerin bakış açısıyla betimleyen romanlarını karşılaştırınız. Yüksek burjuvazi antropolojik çalışmaları için yararlı olabilecek diğer modeller arasında McDonough'un Barselona (1986) ve Lomnitz ve Perez-Lizaur'un Meksika ailesi çalışması (1987) sayılabilir.

uzun zaman korunması süreci karmaşık bir süreçtir.

Örnek olarak varlıklı sınıfın, hem kadınlarının hem de erkeklerinin tüketim, ritüel ve evlilik deneyimiyle birleşen, göze çarpan savurganlığı destekleyen ilgilerini gösterebiliriz. Birçok erkek için, kadınlara ve bazı diğer erkeklere nazik birer eşyaymış gibi davranan bir sistem, kendine göreceli zenginliğin ve nüfuzun kamusal göstergesini sağlar. Bu sistem ev işlerinde ve diğer alanlarda patriarkal otoritenin temellerini sağlamlaştırır. Oysaki varlıklı sınıfta erkek egemenliğinin yapısı, bazı kadınların ayrıcalıklarını desteklemektedir.

Tüketim ve eşitsizlik arasındaki ilişki kısmen önemlidir. Eğitim ve seyahat gibi oldukça pahalı, ama en az elle tutulabilir kazançların varlıklı sınıfın üyeleri arasında değeri yüksektir, ama sözünü ettiğimiz ilişki biçimi kendine ev döşeme ve kadınların yardım etkinlikleri gibi alanlarda maddi bir ifade de bulur. Yine kişisel bakım ve güzellik alanlarında da ortaya çıkar. "İyi zevkin" estetiği, giyinik bir bedenin eşya ve modanın bir gösteri sanatı[7] olarak siyasi ekonomide yerini almasıyla ilintilidir.

Bu sistem, elbette ki patriarki ile anlaşma yapmayı reddedenler yüzünden kendi kayıp ve isyanlarını da beraberinde getirir. İnsanlar aşkın (romantik, evcil, vatansever ve dini), kişisel özerklik ve otoriter denetim arasındaki ilişkiyi nasıl yumuşatıp yüceleştirdiğinin farkındadırlar. Kısmi olarak, kadınların erkekler olmadan yaşamları trajiktir. Hikâyeleri, egemen ideallerle uyumlarını sağlayan mekanizmaları açığa çıkarmaktadır.

---

7 Bourdieu'nun (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (Üstünlük: Lezzet Yargısının Toplumsal Eleştirisi) adlı çalışmasını, Stauth ve Zübeyde'nin Ortadoğu'da popüler kültür çalışması ile karşılaştırınız. *Appadurai'nin The Social Life of Things* (Şeylerin Toplumsal Hayatı) adlı çalışması iyi bir başlangıç kitabı, Strathen (1988) ve Grosz (1990) ise özellikle meta olarak insanlar ve vücut kısımları üzerine önemli eserlerdir.

Neopatriarkal formlar, kişileri evliliğe ait tartışmaların ve ev yaşamındaki baskıların tuzağına da düşürür. Örnek olarak, kanunlar siyasi ve ekonomik sorunlarda Batı çizgisinde değiştirilirken, Suriye aile hukuku, özellikle kadınlar açısından hiç de olumluluk içermeyen İslam Şeriatı'na dayanmayı sürdürmektedir. Korumanın önemi ve gücün devlet tarafından gelişigüzel uygulanması hukuk sistemini aşındırmaktadır. "Hukuksal haklar" kavramı anlamsız kılınıyorsa, hukuksal koruma arayışı ya da hukuksal değişim için çalışmalar da özendirici olur. Bu durumda, Esad'ın yönetimde olduğu otuz yıl boyunca Suriye'de bir kez canlanan feminist tartışmanın şiddetle susturulması olabilecek, beklenebilecek bir tutumdur.[8]

Toplumsal ayrıcalık üzerine yapılan bir çalışmanın değeri, gücün nasıl anlaşıldığına bağlıdır. Bu açıdan, Foucault'nun güç kavramına ilişkisel yaklaşımı kesinlikle ikna edicidir. Bu yaklaşım, güç ve toplumsal seçkinlik arasında otomatik bağlantıyı bozar ve dikkatleri toplumsal süreçlere ve tarihsel özgünlüklere çeker. Ancak Norris'in (1992) işaret ettiği üzere, Foucault'nun anlatımı etik ve siyasal yargılardaki incelikli farklılıklara yer bırakmaz. Gücün en çok tahakküm altında kalma deneyimiyle açığa çıkacağını öne süren görüşler üzerinde yoğun tartışmalar vardır (bkz. Scott, 1990).

Araştırmamın ve hikâyelerin altında böyle bir bakış açısı yatmaktadır. Ortaya koymaya çalıştığım ana temalardan biri, bazı kadın ve erkeklerin diğerlerini küçümsemek adına yararlandıkları "erkek hegemonyası"nın *(hegamonic masculinity)* söylemidir (Cornwall ve Lindisfarne, 1994b, 1995), yani erkekleşmiş gücün baskıcı deyimleridir. Erkekleşmiş gücün söylemi, ilk dünya ve koloni sonrası devletler, kanun koyanlar, mal sahibi sınıftan erkekler, kadın-

8 Bkz. Shabaan (1988); krş. Kandiyoti (1991).

lar, Suriye'de yaşayan diğerleri, aynı aile içinde daha yaşlı ve evli olanlarla, genç ve bekâr olanlar arasındaki eşitsizlik... Tüm bu etkenler cinsiyete dayalı şiddeti belirler.

Egemen olanın cinsiyetleşmiş deyimleri ve söylemleri baskının araçları olmakla birlikte, aynı zamanda umut için bir kaynak da olabilir. Yani güç üzerine egemen söylemler bastırılabilir, ama insanların eşitsizliği her gün denemeleri yüzünden tümden sansürlenemez. Çünkü bunlar tamamen fark edilemeyen ideallerdir, tartışma ve karşıtlıklar için olanaklar önerdiğinden, kendi karşıtlarını da gündeme getirir.

Alan çalışmamın bir başka amacı da seçenekleri, hâkimiyeti ve varlıklı sınıf içinde sıklıkla susturulan, egemen oluşumlara ve kurumsal otoriteye meydan okuyan sesleri betimlemekti. Öyküler de aynı amacın ürünüdür. Kurgu olarak küresel oluşumlar, milliyetçilik ve cinsiyetler arasındaki daha geniş ilişkileri öngören diğer biçimleri ortaya çıkararak, beni Suriye örneğinde, tarihsel özellikleri açıklama yoluna gitmeye zorlamıştır. Şam üzerine yazılmış diğer kitabımda ise, bunları Suriyeli okurlar için öyküsel olmayan bir biçimde yazmayı umuyorum.

Ebu Riyad'ın İkinci Öyküsü

Bir anlamda, akademik betimleme benim önerdiğim bir biçimdir. Ya da akademik okuyucuya, akademik üslupla anlatılması gerekeni anlatmaktır demek daha doğru olur. Genelde ihmal edilen şey, öykülerin tam konusunu oluşturan, birincil akademik bilgilerin elde edildiği insanların duyguları olmuştur. Bu aynı zamanda Şamlıların bir kısmı hakkında yorum yapmak gibi herhangi bir isteğin de önüne geçer. Etnografik bir çalışmada yazılanlar, etnografinin nesnesi olan insanlar için eskidir. Bu tereciye tere satmak

ya da Şamlıların deyimiyle, sucuya su satmak gibidir. Bu benim oldukça erken bir vakitte, arkadaşım Hazar'ın babası Ebu Riyad'ın, bu kez savaş hakkında anlattığı ikinci hikayesini dinlediğimde aldığım bir derstir.

Uzun *celebiye*'si içinde karizmatik ve zarif görünen Ebu Riyad, elinde uzunca bir bardakta soğuk *tut shami* ile geldiğinde, balkonda oturuyordum. Hiç kimsenin ev yapımı dut şerbetini geri çeviremeyeceğini biliyor olmalıydı. Sessizce oturdu ve kısa bir süre sonra da konuşmaya başladı.

"Diktatörlerden nefret ederim, Hitler'den, Mussolini'de ve şu Fransız'dan... On beş yaşındayken İngilizlerle birlikte savaşmak için cepheye gitmiştim. Ama subayları ve diğerlerini birbirlerinden ayrı görmeleri hiç hoşuma gitmemişti. İngilizler beni aldılar ve beş yılımı Mısır, Etiyopya, Tobruk, sonra da Salerno'da geçirdim. Sonradan bana altı ay için Hindistan'a gidersem vatandaşlığa kabul edileceğimi söylediler.

"Savaş boyunca İskoç bir binbaşının emrinde çalıştım, iyi bir adamdı. Ama sonunda İtalya'da bir subay, bir gösteri için toplanmışken sakal traşım kötü olduğu için tüm alayın önünde bana küfür etti. Aslında bu bana 'Arap piçi' demesi için bahaneydi. Bana böyle seslendiğinde ona vurdum, çok sert bir vuruştu bu, sonra komutana gittim ve ne yaptığımı anlattım.

"Beni hapishaneye gönderdiler. Bir ay boyunca binbaşım beni avukatla görüşmem için uyardı. Kabul etmedim, askeri mahkemede kendi adıma konuşacaktım.

"Savunmam basitti. Generalden Krala, bayrağa ve üniformaya bağlılık yemininin olduğu Askeri Muhakemenin ilk sayfasını okumasını rica ettim. Sonra benim ne giydiğimi sordum. 'Üniforma' diye yanıt verdi. 'Evet' dedim, 'bir üniforma'. Ben de subaya bu üniformama küfür ettiği için

vurdum.

"Yirmi dakika sonra ben serbesttim, ama subay değildi."

Ebu Riyad kalktı ve oturma odasına doğru yürüdü, kitaplıktaki bir çekmeceden katlanmış bir tomar kâğıt çıkardığını görebiliyordum.

"Bak." Elindekileri bana uzattı. Aralarında tezkeresi vardı; ordudan onurlu bir biçimde ayrılmıştı. İngiliz ordusunun ona, hâlâ 325 Suriye poundu borcu olduğunu okudum. Ebu Riyad gülüyordu.

"Sonra" diye ekledi, "Kral'ın kanunlarının değiştirildiğini öğrendim, artık bir subay askere küfür ederse, onu şikâyet etmek yeterli oluyormuş, kavgaya gerek kalmamış."

Konuşmasını bitirdiğinde gözlerinde hikâyesinin pırıltısı vardı. Ebu Riyad küstahlıktan kaçınmam ve etnografiyi egemenliğim altına almamam için beni uyarıyordu. Anladım ki, Şam hakkında makale ya da düzyazı biçiminde yazmam oldukça telikeliydi.

Roman ve Sorumluluk

İçine düştüğüm ikilem elbette bilindik bir durumdu. Akademisyenlerin kitap yazma eğilimi birbirlerininkine benzer. Bu konuda başkalarına vaaz vermek, profesyonel olarak fark edilmeyi ve güvenliği garanti altına alırken, işin içyüzünü bilenlere usandırıcı ve kendi yaşamlarıyla büsbütün ilişkisiz geldiğinden diğerleri tarafından da dışlanan döngüsel sürecin içinde de yer alırsınız. Roman yazmak, bir anlamda bu döngüsellikten kaçmanın yoludur. Roman eleştirmenleri, bir eserin önemini ve iç değerlerinin bu dünya üzerindeki yerini okuyucunun belirlediğini söylerler, roman ancak okuyucu dahil olduğunda ve eğlendiğin-

de işe yarar. Akademik sınırların dışında kalan okuyucular, romana ait duygusal ve siyasal gerçekleri görmek ister.

Roman yazmak, betimsel yazının öznel ve inşasal doğası üzerinde ısrar etmektir. Yazarın, yazarlık uzmanlığının karşısında duran akademik rolleri de bir kenara bırakmasını gerektirir. Dahası roman, kendisini diğer durumlarda nasıl tanımlarsa tanımlasın, yazarın her yerde ve her zaman insanların toplumsal yaşamlarını tanımlama konusunda meşru bir hakka sahip olduğu iddiasını da beraberinde getirir. Bu konudaki paradoks, romana özgü bu otonomi iddiasının pervasızca oryantalizme doğru koşuyor görünmesidir. Ama belki de bunun hiç de böyle olması gerekmeyebilir. Bu konuda iki şey önemlidir: Yazarın bakış açısı ve siyasal amacı.

Suriyeli Kimliği

Roman yazarı Kheri Dhabi, Şam'da, yakın zamanda gerçekleştirdiği halka açık konuşmalarından birinde,[9] Salman Rüştü'nün İngiltere, Hindistan ve Pakistan'a ait olabileceği benzetmesiyle, yazarların geçmişleri ne olursa olsun Suriyeli ya da Arap olabileceklerini söyledi. Dahabi'nin tartışması anti-essentialist'tir ve herhangi bir siyasi kimliğin karşısındadır. Dahabi, bir yazar eğer herhangi bir topluluğun dilinde yazıyorsa o topluluktandır; hangi dilde olursa olsun, eğer belli bir bölgenin kültürel tartışmalarına katkıda bulunuyorsa, o bölgeden sayılabilir düşüncesini öne sürer.

Kimlik politikası renk, cinsiyet, milliyet, sınıf ve kültürel geçmiş gibi basit ve somut betimlemelere dayanır. İs-

9 Kheri Dahabi, *The Sources of the Fantastical in Arab Writing* (Arap Yazınında Düşlemsel Kaynaklar), Arap Yazarlar Birliği halk konuşmasından, 8 Nisan 1996, Şam, Suriye.

ter kendi kendine geliştirilmiş olsun ister dışarıdan empoze edilmiş olsun böyle kimlikler, "birileri için konuşma" hakkını ortak kimlik iddiası yoluyla edinmek ve diğerlerini de "senden daha otantiğim" davranışıyla susturmak için siyasal "kimlik belirten belgeler" halini almaya başlamıştır. Kimlik siyasetçiliği, bir kadın ya da herhangi bir etnik grubun üyesi olarak, benim tüm kadınlar ve etnik grubumun tüm üyeleri için konuşabileceğim anlamına gelir. Hatta ortak bir toplumsal cinsiyet gelişimi sürecine ve etnik kimliğe sahip olmasak da, ben senin adına konuşabilirken, senin söz hakkının olmaması anlamını taşır. Böylesi, birileri adına konuşma hakkına uygunlukçuluk, ötekinin bastırılmasına adanan ve bu baskıyı doğallaştıran farklılık retoriklerinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Dahabi'nin karışık ve sabit kimlikler iddiaları ve yakıştırmalarına karşı sürdürdüğü tartışma başka yerlerde de yankı bulmuştur. örneğin, Eva Mackey'in "'Ev' Ödevini Yeniden Gözden Geçirmek" başlıklı harika yazısı (1991), kimlik politikasının korkutucu özcülüğüne karşı bir feminist tepki olan "gözden geçirilmiş yerleşim politikası" üzerine inşa edilmiştir. Mackey, tüm yazıların, basitçe "bireyin yaşama başladığı yer" (1991:9) olarak nitelendirilebile-cek "ev"den başladığını öne sürerken, birçok feminist bakış açısını da sentezler:

> Bu yazarların hepsi kendilerini kaygan zeminde sağlama alırlar. Konuştukları yeri, yerleşik olarak yazdıklarını ve buna bağlı olarak çok özel bağlamlarda, her zaman farklı bir sesle, farklı algılar için yazabilecekleri olasılığını bilirler (1991:7).

Etnografi yazını açısından ise sorun, antropoloğun alan çalışmasını kimin bakış açısından anlatacağıdır. Bana göre

bunun tek bir yanıtı vardır: Kendi bakış açısından. Benim bakış açımın da bir tarihi vardır. Bu, "ev"den getirdiğim politik mizacımın sonucudur. Aynı zamanda "ev"den getirdiklerim ve alanda ona meydan okuyan, bozan, değiştiren ve güçlendiren görüşlerimin sentezidir. Bakış açım, öğrendiklerimi paylaşmak istediğim etkili biçimlere, ancak şu anda yetkin olduğum boyutu da içerir.

Bir anlamda basitçe hem bir politik aktör hem de özne olarak antropoloğun bu betimleyici ve açıklayıcı sürecin merkezinde olduğunu ileri sürüyorum. Kaçınılmaz olarak herhangi bir anlatım yanlı ve öznel olmalıdır, ama aynı zamanda, her zaman daha resmi bir anlamda siyasi de olmalıdır. Çalışmanın değeri, en azından kısmen, bu söz edilenlerin geçirgenliğinde yatar.[10]

Aykırılık ve Sürpriz

Dahabi'ye göre, önemli olan karışık kimlikler değil, kültürel karışmanın karakteristiği ve değeridir. Dahabi'nin tartışması, Barbara Johnson'un, aslında edebiyat eleştirisi için öne sürdüğü, ama antropolojide benim "iyi uygulama" olarak nitelendirdiğim durumu da andırmaz değildir. Johnson şöyle der:

> Bir metni okumak, ötekiliğin şaşırtıcılığını artırma ve öteki olmakla karşılaşma boyutunda güçlüdür. Kişi kendini öteki olmanın sürprizine nasıl alıştırabilir? Açıktır ki, bunu yapamaz. Kendi alışkanlıklarını ihlal etmekle, nasıl kullanacağını bilmediği zaman harcamalara kendini teslim ederek ya da adının kötüye çıkmasını göze alarak başlayabilir aslında. Öteki olarak karşılaşabileceği sürpriz kişinin sahip olduğu-

10 Bkz. Lindisfarne (1997a) ve Marcus'un (1997) çok merkezli alan çalışmalarında siyasal zorunluluklar üzerine yazdıklarını ve Scheper-Hughes'in militan antropoloji üzerine yazdıkları.

> nu hiç bilmediği cahilliğine ait bazı belirtilerin açıkça gözünün önüne serilmesi olacaktır. Ötekiliğin kişiyi şaşırtan anı, cahilliğinin bir zorunluluk olarak yeniden biçimlendiği o andır (1987:15-16).

Johnson'un da bildiği gibi bu işin sırrı, merakı ve eleştirel düşünceyi doyuracak kaynakları keşfetmektir. Bunlardan biri, romancı ve antropolog için de, farklılık üzerine etkin yorum yapmaktır. Bu gönüllü duruş, eğer kişi bayağı olanın ve siyasal egemenin yargılarının ötesine geçerek içyüzünü anlamayı öneriyorsa gereklidir. Farklılığa yönelik bu tavır iki nedene bağlıdır: İnsanların kendileri için karar verme hakkını onaylamak ve direnme biçimlerinin başka seçeneksizlikle ilişkili olabileceğini anlamaya çalışmak. Böylesi farklılıklar başka bazı öncüllere de dönüşebilir. Rabinow'un belirttiği üzere;

> Biz kendimizi yaratıcı insanlarla değiştiririz. Olmak istediğimiz varlıklar açık, nüfus edilebilir kişiliklerdir, büyük anlatılara kuşkucu yaklaşırlar; çoğulculaştırıcıdırlar (1986:257).

Christopher Davis, alan çalışması boyunca değişen kimlikler ve aracılık üzerine, bir arkadaşının rüyasına nasıl farklı bir yorum getirdiğini yazarken, onun heyecanına ve memnuniyetine de ortak olur.

> Etnografik perspektiften, bu biçimde bir olay yöntemimi doğrulamıştır; güvenimiz yerini bulmuş ya da yöntemin içine yerleşmiştir. Aylar boyunca oluşturduğumuz bilgi; ilk başta dil, sonra kültür, özel tarih gibi toplumsal hayata müdahale etmek için yeterli kapasitenin gelişimine izin vermiştir. Bununla anlatmak istediğim, hakkında konuşulmuş, gülünmüş ve yanlış anlaşılmış ya da basitçe göz ardı edilmiş,

> aksi takdirde bir nesne olarak ele alınacak olandan ve böylece insanlar arasında gerçekleşen toplumsal değişimlerden uzak kalandan daha fazla dikkate değer ve bir şeyler söylemek için yeterince iyi olan bir müdahaledir.
> Biti (Davis'in arkadaşı) söylediklerimi kabul etti, benim yabancılığım ortadan kalktı ve aramızda bir engel olmaktan çıktı, kılık kıyafetim onun için yeterliydi. O anda etnografinin kişiyi bazı şeylerin doğruluğuna götürme kapasitesine sahip olduğu gerçeği kendi adıma doğrulanmış oldu; bunların arasında gerçekliğin istikrarsız ve geçici doğasının doğrulanması da vardı. Gerçeklik değişim içindedir ve bir yorumdan, onun ürettiği diğer bir yoruma doğru değişir (1993:42).

Roman yazmak, kişisel ve kamusal aracılığın başka bir biçimidir. Otoriter sorumluluğu tamamen kabul etmişken, alan çalışmasının içeriğine yeni bir değer katmanın bir yoludur. Biçem, sınırlamalarının dışındadır ve iddia, uzmanlık ya da otorite öne sürmez. İnsanlar onu istekle okuduklarında ve ister istemez kendilerini hikâyeye katılmış bulduklarında işe yarar.

Şam'da Raks'ı yazmanın iki türlü riski vardı: Akademik yazını terk etmeyi başarmış olmam ya da olmamam ve alan çalışmamın inandırıcı Şamlı karakterler ve Şam yaşantısı yaratma hakkında yeterli olup olmadığıydı. Umudum odur ki eğer başarılı olduysam, öyküler yazmak benim ve okurlarım arasındaki farklılık iddialarının bozulması ve ulusal, etnik ve sınıfsal farklılıkların altında yatan ırkçı sınıflandırmaların da yerlerinden oynamasıdır.

Başka bir amacım daha vardı. Bir yazarın sansürlenebilecek düşüncelerini roman yoluyla dile getirebilmesi geleneksel bir bilgeliktir. Ama sanırım bu iddia çok daha karmaşık, Suriyeli yazar Memduh Advan yakın zamanlar-

da tarihsel roman üzerine söyledikleri,[11] aynı zamanda etnografi için de geçerlidir.

> İnsanlar, yazarların, tarihi sansürden kaçınmak için kullandığını düşünürler, ancak böyle değildir. Aslında diyaloğu güçlendirmek için tarihe yöneliriz ve bu daha tehlikelidir.

Adwan'a göre, aykırılık ve sürpriz, kurgusal yazının değerini yargılamak için bir ölçüt olmaktan öte şeylerdir. Adwan, yazarın, açıkçası skandal yaratarak insanları, hayatları, ailelerine ilişkin düşündürmek ve sınırları kaldırmak, ufuklarını genişletmek ve hayatlarındaki eksiklikleri görmelerini sağlamak amacıyla yazdığını söylemektedir.

Şam'daki alan çalışmamın ilk bölümünün sonlarına doğru "Filistin kampı, *mukhayyam*'da dönüp durduğumuz günü anımsıyor musun?" diye sordu Hazar.

Anımsıyordum.

"Orada başka mülteciler de var, ama kendilerine mülteci demelerine izin verilmiyor. Quneitra ve Golan Tepeleri'nden onlar. Resmi olarak *naazihemm*, yani "yerlerinden yurtlarından edilmiş" olarak bilinmekteler. Yurtlarında sığınma bulamayan insanlar."

Sonra derin bir soluk aldı. "Bazen ben de kendimi öyle hissediyorum." Sanırım öyleydi ve Tanrı'ya şükür bu hepimize uymaktadır.

Hazar'la birlikte olduğum o anda, yeni biçimde bir etnografi yazmak istediğimi ve akademik yazının kaçınılmaz olarak yüksek olduğu şaşırtma gücünü istediğimi ilk olarak anladım. Ve kısa öyküler yazma düşüncesi hoşuma gitti. Toni Cade Bambara'nın bu biçimde yazma için söylediği

11 Memduh Advan, *How Literature Deals with History?* (Edebiyat Tarihle Nasıl Uğraşır?) Üçüncü Kültürel Mevsim Semineri, ESP Merkezi, Şam Üniversitesi, 11 Nisan 1996.

gibi: "Dikkatleri çekmenin en uygun yolu budur, okuyucunun sularına yanaşmaya ve onları yakalamaya izin verir" (bkz. Busby, 1995).

Kaynakça

Abu Lughod, Lila, *Writing Women's World: Bedouin Stories,* University of California Press, Berkeley, 1993.

Aburish, Said K., *The Rise, Corruption and Coming Fall of the House of Saud*, St. Martins, New York, 1994.

Al-Haffar Kuzbari, Salma, *Lover after the Fiftieth,* Tlas, Şam, 1992.

Al-Shaykh, Hanan, *Women of Sand and Myrrh,* Quartet, Londra, 1989.

_____, *Beirut Blues,* Vintage, Londra, 1996.

Altorki, Soraya, *Women in Saudi Arabia: Ideology and Behaviour among the Elite,* Columbia University Press, New York, 1986.

Appadurai, Arjun, *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective,* Cambridge University Press, Cambridge, 1986.

Asad, Talal (der.), *Anthropology and the Colonial Encounter*, Ithica, Londra, 1973.

Attar, Samar, *Lina: A Portrait of a Damascene Girl,* Three Continents, Washington, 1994.

Atwood, Margaret, *Cat's Eye,* Virago, Londra, 1990.

Azrak, Michel (çev. ve der.), *Modern Syrian Short Stories,* Three Continents, Washington, 1994.

Badran, Margot, ve Mariam Cooke (der.), *Opening the Gates: A Century of Arab Feminist Writing*, Virago, Londra, 1990.

Bourdieu, Pierre, *Distinction: A Social Crtique of the Judgement of Taste,* Harvard University Press, Cambridge, Mass, 1984.

Busby, Margaret, "Toni Cade Bambara: In Celebration of the Struggle", *The Guardian,* 12 Aralık 1995, s. 16.

Carrithers, Michael, "The Anthropologists as Author. Geertz's 'Works and Lives'", *Anthropology Today* 4, no. 4, 1988, s. 19-20.

Charsley, Simon, *Rites of Marrying: The Wedding Industry in Scotland,* Manchester University Press, Manchester, 1991.

Chatila, Khalil, *Le Marriage chez les Musulmans en Syrie,* Paris, Paul Geuthner, 1934.

Clifford, James ve George Marcus (der.), *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*, Berkeley, University of California Press, 1986.

Cohen, Abner, *The Politics of Elite Culture: Explorations in the Dramaturgy of Power in a Modern African Society,* Berkeley, University of California Press, 1981.

Cohn, Bernard, *An Anthropologists among the Historians and Other Essays,* Delhi, Oxford University Press, 1981.

Cornwall, Andrea, Nancy Lindisfarne (der.), *Dislocating*

Masculinity: Comperative Etnographies, Londra, Routledge, 1994a.

_____, "Dislocating Masculinity: Gender, Power and Anthropology", Andrea Cornwall, Nancy Lindisfarne (der.), *Dislocating Masculinity: Comperative Ethnographies,* Routledge, Londra, 1994b, s. 11-47.

_____, "Feminist Anthropologies and Questions of Masculinity", Akbar Ahmad ve Cris Shore (der.), *The Furture of Anthropology: Its Revelance to the Contemporary World,* Athlone, Londra, 1995, s. 134-157.

Daghestani, Kazem, *Etude sociologique sur la Famille Musulmane Contemporaine en Syrie,* Paris, Ernest Leroux, 1930.

Davis, Christopher, "Critical Fictions: Etnography, Identity and the Open Work", Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu, Antropoloji Bölümünde seminer olarak sunulmuştur, 1993, s. 1-45.

Edwards, Walter, *Modern Japan Through Its Weddings: Gender, Person, and Society in Ritual Portrayal,* Stanford, Stanford University Press, 1989.

Faludi, Susan, Backlash, *The Undeclared War Against American Women,* New York, Doubleday, 1991.

Gilsenan, Micheal, *Lords of The Lebonese Marches: Violence and Narrative in an Arab Society*, Londra, I. B. Tauris, 1996.

Glass, Charles, *Tribes with Flags: A Dangerpus Passage through the Chaos of the Middle East,* New York, Atlantic Monthly Press, 1990.

Grosz, Elizabeth, "Inscriptions and Body-maps: Represantations and the Corporeal", T. Threadgold, A Cranny-Francis (der.), *Feminine, Masculine and Represantation,* Londra, Allen&Unwin, 1990.

Hegland, Mary, "Sexual Violence and Military Might: Mi-

xed Metaphors of the Gulf War", Amerikan Antropoloji Derneğine sunulmuştur, Chicago, 1991, s. 1-36.

Idilbi, Ulfat, *Sabriya: Damascus Bitter Sweet*, Londra, quartet, 1995.

Johnson, Barbara, *A World of Difference,* Baltimore, Johns Hopkins Press, 1987.

Joseph, Suad, "Study of Middle Eastern Women: Investment, Passions and Problems", *International Journal of Middle East Studies* 18, no. 4, 1986, s. 501-509.

Kandiyoti, Deniz, "Bargaining with Patriarchy", *Gender and Society* 2, no. 3, 1988, s. 274-290.

_____. (der.), *Women, Islam and the State,* Londra, Macmillan, 1991.

Kaouk, Layla Ida, *La Femme dans le Roman Syrien*, 1967-1977. Paris, Basılmamış Doktora Tezi, 1982.

Khoury, Philip, *Syrian and the French Mandate: The Politics of Arab Nationalism, 1920-1945*, Princeton, Princeton University Press, 1987

Kloos, Peter, "Publish and Perish. Nationalism and Social Research in Sri Lanka", *Social Anthropology* 3, no. 2, 1995, s. 113-128.

Lieve, Joris, *The Gates of Damascus,* Melbourne, Lonely Planet, 1996.

Lindholm, Charles, "The New Middle Eastern Ethnography", *Journal of the Royal Anthropological Institue* 1, no.4, 1995, s. 805-820.

Lindisfarne, Nancy, "Variant Masculinities, Variant Virginities: Rethinking 'Honor' and 'Shame'", Andrea Cornwall ve Nancy Lindisfarne (der.), *Dislocating Masculini Comparative Ethnographies*, Routledge, 1994, s. 82-96.

_____, *Al Raqs fi Dimasq*, (çev. Mamduh Adwan), Şam, Dar al Mada, 1997b.

_____."The Box (1959)", *Anthropology Today* 13, no. 5,

1997c, 13-18.

_____. "The Tortoise", *Anthropology and Humanism* 23, no. 1, 1998, s. 83-90.

Lindisfarne-Tapper, Nancy. "Local Contexts and Political Voices", *Anthropology in Action* 10, 1991, s. 6-8.

Lomnitz, Larissa ve Marisol Perez-Lizaur, *A Mexican Elite Family, 1820-1980*, Princeton, Princeton University Press, 1987.

Mackey, Eva, "Revisioning 'Home'-work: Feminism and the Politics of Voice and Represantation", Basılmamış çalışma, 1991, s. 1-18.

Makiya, Kanan, *Cruelty and Silence: War, Tyranny, Uprising and the Arab World,* Londra, Jonathan Cape, 1993.

Maantel, Hillary, *Eight Months on Ghazzah Street,* Henry Holt, New York, 1997.

Marcus, George, "Some Strategies for the Design of Contemporary Fieldwork Projects: Advice to New Students", *Ethnologia* (Lisbon), 6-8, 1997, s. 55-64.

McDonough, Gary, *Good Families of Barcelona*, Princeton, Princeton University Press, 1986.

McKee, Elizabeth. "The Political Agendas and Textual Strategies of Levantine Women Writers", Mai Yamani (der.), *Feminism and Islam,* New York University Press, New York, 1996, s. 105-140.

Mina, Hanna, *Fragments of Memory: A Story of a Syrian Family*, Austin, University of Texas Press, 1993.

Mohanty, Chandra Talpade, "Feminist Encounters: Locating the Politics of Experince", Barrett, Michele, Phillips (der.), *Destabilizing Theory: Contemporary Feminist Debates,* Polity Press, Oxford, 1992, s. 74-92.

Munif, Abdurrahman, "Moving Beyond Lines in Sand", *The Guardian,* 14 Nisan 1992, s. 21-22.

Nader, Laura, "Up the Anthropologist-Perspectives Gained from Studying Up", D. Hymes (der.), *Reinventing Anthropology*, Pantheon, New York, 1969, s. 284-311.

Nicholson, Linda, *Feminism/Postmodernism,* Routledge, Londra, 1991.

Norris, Christopher, *Uncritical Theory: Postmodernism, Intellectuals and the Gulf War,* Lawrence&Wishart, Londra, 1992.

Rabinow, Paul, "Represantations are Social Facts: Modernity and Post-Modernity in Anthropology", James Clifford ve George Marcus (der.), *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography, University of California Press,* Berkeley, 1986, s. 234-261.

Rabo, Annika, *Change on the Euphrates, Studies in Anthropology,* Stockholm, 1986.

Said, Edward, *Orientalism, Routledge,* Londra, 1978.

_____, "Representing the Colonized: Anthropology's Interlocutors", *Critical Inquiry* 15, 1989, 205-225.

Samman, Ghada, Beirut'75, *Fayeteville,* University of Arkansas Press, 1995.

Schrijvers, Joke, "Dialectics of a Dialogical Ideal: Studying Down, Studying Sideways and Studying Up", Lorraine Nelcel ve Peter Pels (der.), *Constructing Knowledge: Authority and Critique in Social Science,* Sage, Londra, 1991, s. 162-179.

Scott, James, *Domination and the Arts of Resistance,* Yale University Press, New Haven, 1990.

Scheper-Hughes, Nancy, "The Primacy of the Ethnical: Propositions for a Militant Anthropology", *Current Anthropology* 36, no. 3, Haziran 1995, s. 409-420.

Seale, Patrick, *Asad,* I. B. Tauris, Londra, 1988.

Shabaan, Bouthaina, *Both Right and Left Handed: Arab Women Talk About Their Lives,* Women's Press, Londra,

1988.

Schami, Rafik, *Damascus Nights*, New York, Scribner, 1995.

Sharabi, Hisham, *Neopatriarchy: A Theory of Distorted Change in Arab Society*, Oxford University Press, Oxford, 1988.

Stauth, George ve Sami Zubaida (der.), *Mass Culture, Popular Culture, and Social Life in the Middle East,* Westview Press, Boulder, Colarado, 1987.

Strathen, Marilyn, *The Gender of the Gift,* University of California Press, Berkeley, 1988.

Tamer, Zakiriyya, Tigers on the Tenth Day, Quartet, Londra, 1985.

Tapper, Nancy, "The women's Sub-society among the Shahshevan Nomads of Iran", Louis Beck ve Nikki Keddie (der.), *Women in the Muslim World*, Harvard University Press, Cambridge Mass, 1978, s. 374-398.

_____, "Matrons and Mistresses: Women and Boundaries in Two Middle Eastern Tribal Societies", *European Journal of Sociolog y* 21, 1980, s. 58-78.

_____, "Changing Wedding Rituals in a Turkish Town", *Journal of Turkish Studies* 9, 1985, s. 305- 313.

_____,"Changing Marriage Ceremonial and Gender Roles in the Arab World: An Anthropological Perspective", *Arab Affairs* 8, Kış 1988/1999, s. 117-135.

_____, " 'Traditional' and 'Modern' Wedding Rituals in a TurkishTown", *International Journal of Turkish Studies* 5, no. 1-2, 1990/1991, s. 135-154.

_____, *Bartered Brides: Politics, Gender and Marriage in an Afghan Tribal Society,* Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

Tapper, Nancy ve Richard Tapper, " The Birth of the Prophet: Ritual and Gender in Turkish Islam", *Man* 21,

no.1 1987, s. 69-92.

Tapper, Richard ve Nancy Tapper, " 'Thank God We're Secular': Aspects of Fundementalism in a Turkish Town", Lionel Caplan (der.), *Studies in Religious Fundamentalism,* Macmillan, Londra, 1988, s. 51-78.

Taqalid al-zawaj fi'l-iqlim al-suri, Ministry of Education, Şam, 1961.

Terjuman, Sirham, *Ya Mal al-sham,* Ministry of Education, Şam, 1978.

Thaiss, Gustave, "The Conceptualization of Social Change Through Metaphor", *Journal of Asian and African Studies* 13, no. 1-2, 1978, s. 1-13.

Wade, Peter (der.), *Advocacy in Anthropology, The Group for Debates in Anthropological Theory,* Manchester, 1995.

Yamani, Mai Zaki, *Formality and Propriety in the Hejaz,* Basılmamış Doktora Tezi, Oxford University, 1990.

_____, "Changing the Habits of a Lifetime: The Adaption of Hejazi Dress to the New Social Order", Nancy Lindisfarne ve Bruce Ingham (der.), *Languages of Dress in the Middle East,* Londra, Curzon, 1997, s. 55-56.

Nancy Lindisfarne, Şam'da gerçekleştirdiği ve etnografik alan araştırması temelinde kaleme aldığı dokuz kısa öyküyle, Ortadoğu toplumları ve kültürleri üzerine mevcut literatüre çok önemli bir katkıda bulunuyor. Çağdaş Suriye toplumunda şehirli elitin hayatının mercek altına alındığı bu çalışmanın özgünlüğü, antropolojinin öteki hayatları "içerden" öğrenmeyi hedefleyen metodolojik imkânlarının, deneyimli bir antropolog tarafından ustalıkla seferber edilmesinden kaynaklanıyor. Lindisfarne Arap Ortadoğusunun en çok konuşulan, ama ne yazık ki hâlâ en az bilinen boyutuna, kadının toplumsal konumuna odaklanan ilgisiyle hayli sarsıcı saptamalarda ve yorumlarda bulunmakta. Burada Arap toplumuna, özellikle de kadınına ilişkin popüler klişelerle hesaplaşma girişimi söz konusu. Öyküler, kadınların, erkeklik pratiğinin pasif izleyicileri ve alıcıları olmalarının çok ötesinde, onlara etki eden ve onları yönlendiren aktörler olduklarını düşünmeye teşvik etmekte. Ancak kitabın değerini artıran en önemli nokta, "antropolojik" bir çalışmanın yazılmasında seçilmiş olan yolla ilgili. Lindisfarne, kendisinin de içerisine girerek paylaştığı bir hayatın bilgisini alışıldık olmayan, daha doğrusu cesaret isteyen bir tarzda "öyküleştirerek" aktarıyor. Böylece bir sosyal bilim araştırmasının sonuçları edebi bir metne dönüşerek karşımıza çıkıyor. Kitap, bu bakımdan antropolojinin "bilim" mi, "sanat" mı olduğu şeklindeki eski, ama eskimeyen soru üzerine de tekrar düşünmeye çağıran bir dokuya sahip. ***Şam'da Raks*** *insanı ve onun toplumsallığını anlama çabasındaki antropolojinin, iki eşsiz etkinliğin, bilim ile edebiyatın buluşma noktalarından biri olduğuna bizi ikna edecek bir yapıt.*

ISBN 975-533-355-X
9 789755 333557